

ΣΥΝΟΨΙΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ
ΤΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚ ΤΗΣ

ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

Συντεθεισα μὲν

ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

ΜΙΣΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΑ ΤΩ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΘΩΝΙΚΩ ΠΑΝΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩ.

Ἐκδοθεῖσα δὲ

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

Πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι

ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.

(Τυμᾶται δραχ. 1: 75)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ.

1837.

δόσεως; ἡ δὲ παράδοσις αὐτῆ δὲν ἦτο τίποτ' ἄλλο εἰμὴ ἡ θεοφιλὴς φροντίς τῶν πατέρων τοῦ νὰ διηγῶνται εἰς τὰ τέκνα των τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἃ ἐποίησε, τὰ ὅποια ἡ εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς των, ἡ ἔμαθον ἀπὸ τῆν διήγησιν τῶν πατέρων των. Οἱ δὲ υἱοὶ οὗτοι ἐπίσης θεοσεβεῖς καὶ πιστοὶ ἐδιηγούντο καὶ αὐτοὶ ταῦτα εἰς τὰ τέκνα των.

Οὕτως ἐδίδαξεν ὁ Ἀδάμ τὰ τέκνα του, διηγούμενος συχνάκις εἰς αὐτὰ πῶς ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος· πῶς ἐπλάσθη αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ του, μαθὼν τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ παραστήγων εἰς αὐτὰ τὴν πρώτην αὐτῶν μακαριότητα, τὴν ἀμαρτίαν των, καὶ τὴν τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν ποινὴν. Τοιοτοτρόπως ὁ Νῶε ἐδίδαξε τοὺς υἱούς του πάντα, ὅσα συνέβησαν ἀξιολογητέα πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, οἱ δὲ τρεῖς υἱοὶ του διέδωσαν εἰς ἕλιν τὸν κόσμον τὴν ἐνθύμησιν τοῦ μεγάλου τούτου συμβεβηκότος. Τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι καὶ ὁ Ἀβραάμ ἐφρόντισε νὰ διηγηθῆ εἰς τὸν Ἰσαάκ πάντα, ὅσα πρὸ αὐτοῦ ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ τὰς ἰδιαιτέρας χάριτας, καὶ τὰς ἐπαγγελίας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐν ᾧ ἡ Γραφὴ σημειοῖναι ῥητῶς (1) τὸν ζῆλον του εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τοὺς οἰκείους του; Καὶ τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι πατριάρχαι τὸν ἐμιμήθησαν κατὰ τοῦτο;

Ὁ δὲ Μωϋσῆς, ὡς ἐμπνευσμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, συναθροίσας συνέγραψεν ὅλας ταύτας τὰς ἀρχαίας παραδόσεις εἰς τὰ βιβλία τῆς Γενέσεως, καὶ τὰ ἀκόλουθα βιβλία τῆς Πεντατεύχου, καὶ ἀφ' οὗ κατ' ἔκτασιν ἐδιηγήθη τὰ ἐξάισια θαύματα, ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὸν λαὸν του ἐκ τῆς δουλείας τῆς Αἰγύπτου, συστήνει εἰς ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτας, τοὺς αὐτόπτας αὐτῶν, νὰ τὰ διηγῶνται εἰς τὰ τέκνα των, καὶ συχνάκις ἐπαναλαμβάνει τὴν θεῖαν ἐντολὴν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ (2), τὸ νὰ ἀναγινώσκωσι πολλάκις, καὶ νὰ μελετῶσι συνεχῶς τὸν νόμον του, δηλ. ὅλα ὅσα παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς γραφῆς. Μετὰ δὲ τὸν Μωϋσῆν ὁ Ἰη-

(1) Γεν 15'. 10.

(2) Ἐξοδ. 17'. 26. Δευτερ. 8'. 10. 5'. 7. 14'. 9.

νά κάμνωμεν πρὸς αὐτούς (1). Μᾶς διδάσκει πρὸς τούτοις, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νά φυλάττωμεν τὸν νόμον ἀπλῶς κατὰ γράμμα, μήτε νά περιορίζωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐντολῶν εἰς μόνας τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις καθὼς ἕκαμνον οἱ σαρκικοὶ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ νά τὴν ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσωτερικὰς, ἡγουν εἰς τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς ἐπιθυμίας, ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστί, καὶ πνευματικῶς ἐξηγήθη καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν ἐπι τοῦ ὄρους θαυμάσιον ὁμιλίαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Μαθητὰς του (2). Δὲν ἀρκεῖ μόνον νά μὴ φονεύσῃ τις, ἀλλὰ πρέπει νά καταπολεμῇ καὶ τὸν θυμὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου γεννᾶται τὸ μίσος, ἡ ἔρις, καὶ ὁ φόνος (3). Δὲν ἀρκεῖ νά ἀγαπῶμεν μόνον τοὺς φίλους μας, ἀλλ' οὐδὲ νά μισῶμεν κανένα, μᾶλλον δὲ νά ἀγαπῶμεν καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μᾶς μισοῦσι καὶ μᾶς καταδιώκουσι. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νά μὴ πράξωμεν τὴν μοιχίαν, ἀλλ' οὔτε νά ἐμβλέπωμεν εἰς γυναῖκα με κακὴν ἐπιθυμίαν, διότι ὁ γάμος πρέπει νά περιορίζηται κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ ὄρισμόν, δηλαδὴ νά εἶναι ἑνωσις μιᾶς μόνης γυναικὸς μεθ' ἐνὸς ἀνδρός, οἵτινες πρέπει νά διαμένουσιν ἡνωμένοι καὶ ἀχώριστοι μέχρι θανάτου. Δὲν πρέπει νά εὐχαριστῆται τις μόνον εἰς τὸ νά μὴν ἀρπάσῃ ἀδίκως τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' οὐδὲ νά ἐκδικῆται με αὐστηρότητα, ἐξεναντίας πρέπει νά παραχωρῇ καὶ νά εἶναι συγκαταβατικὸς εἰς τὰς ἀξιώσεις του, νά χάνῃ, ἢ νά ὑποφέρῃ μᾶλλον ὅπως οὖν, παρὰ νά βλάβῃ τὴν χρεωστούμενην ἀγάπην, νά μὴ ἔχῃ κανένα ἀγῶνα διὰ τὴν τροφήν, τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς· ἀλλὰ νά πιστεῦῃ εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ νά ζητῇ πρὸ πάντων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ (4).

(1) Λουκ. στ'. 31

(2) Ματθ. ε'. 30

(3) Ματθ. κεφ. ε'.

(4) Ματθ. κεφ. στ'. 33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΔ'.

Περὶ τῶν συμβουλευῶν, περὶ τῆς χάριτος, καὶ περὶ
τῆς προσευχῆς.

Διὰ νὰ ἐκτελεῖ τις τὸν νόμον εὐκολώτερον, καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα, ὅσης εἶναι δεκτικοὶ οἱ ἄνθρωποι, μᾶς ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ συμβουλὰς τινὰς, ἐκτὸς τῶν ἐντολῶν. Ὅσοι θέλουν νὰ προφυλαχθῶσι καὶ νὰ ἀσφαλισθῶσι κατὰ τῆς πλεονεξίας, τοὺς συμβουλεύει νὰ πωλήσωσιν ὅλα τῶν τὰ ὑπάρχοντα, νὰ τὰ διαδώσωσιν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν τὸν ἴδιον εἰς τὴν πτωχίαν, τῆς ὁποίας μᾶς ἔδωκε τὸ παράδειγμα, καὶ τοὺς ὑπεσχέθη θησαυρὸν ἀντὶ τούτου εἰς τοὺς οὐρανοὺς (1). Διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ δὲ πάλιν κατὰ τῆς ἀκρασίας, συμβουλεύει νὰ ἀπαρνηθῇ τις τὸν γάμον, καὶ νὰ ζήσῃ εἰς ἐντελῆ ἐγκράτειαν προσθέτων μὲν ὅλον τοῦτο, ὅτι εἰς τοῦτο δὲν εἶναι ὅλοι ἱκανοὶ, ἀλλ' εἰς ἕσους ἐδόθη τοῦτο κατὰ χάριν (2). Μᾶς διδάσκει ἔπειτα ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν δὲν δυνάμεθα οὔτε τὰς ἐντολὰς οὔτε τὰς συμβουλὰς τοῦ νὰ πράξωμεν χωρὶς τῆς θείας του ἀντιλήψεως· χωρὶς ἐμοῦ λέγει δὲν δύνασθε νὰ κάμψετε τίποτε (3)· καθὼς τὸ κλημὰ δὲν δύναται νὰ καρποφορήσῃ, ἐὰν δὲν μὲνῃ εἰς τὴν ἄμπελον. Καὶ ἀλλαχοῦ: Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ (4), καὶ ἀλλαχοῦ: Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα, ὅστις εἰσέλθῃ δι' ἐμοῦ θέλει σωθῆ, καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος λέγει ὅτι δίδει τὸ ὕδωρ, τὸ ἀλλομενον εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ὅτι εἰς ἐκεῖνον ὅστις πιστεύει εἰς αὐτὸν θέλει γένη πηγὴ ὕδατος ζωῆς, ὅπερ ἐσήμαινε τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλον νὰ λάβωσιν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν (5). Ὅλοι αὗται αἱ μεταφοραὶ σημαίνουσιν, ὅτι διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ σωθῶμεν, ἔχομεν χρεῖαν ἀπὸ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτός του, ἥτις εἶναι τὸ δῶρον τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ἀλλ' ἡ χάρις

(1) Ματθ. 19', 21, 29 Ἀὐτοῦ.

(2) Ματθ. 19': 12. ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω.

(3) Ἰωάν. κεφ. 16. 5.

(4) Ἰωάν. 14. 6.

(5) Ἰωάν. κεφ. 4. 14. Ἰωάν. 7. 39.

αὕτη δὲν κρέμαται ἀπὸ ἡμᾶς· τὸ Πνεῦμα, λέγει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, πνέει ὅπου θέλει (1). καὶ εἰς ἄλλο μέρος λέγει, κανεῖς δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν τὸν ἐλκύσῃ ὁ Πατήρ, ὅς τις μὲ ἔπεμψεν (2). Ἀναγκαιότατον εἶναι λοιπὸν νὰ προσευχώμεθα, καὶ νὰ ζητῶμεν παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναμεθα νὰ κάμωμεν τίποτε. Διὰ τοῦτο δὲν μᾶς παρήγγειλεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τίποτ' ἄλλο τόσον πολὺ, ὅσον τὴν προσευχὴν (3). Εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ προσευχώμεθα πάντοτε χωρὶς ποτὲ νὰ βαρυνθῶμεν. Αὐτὸς λέγει αἰτεῖτε, καὶ θέλετε λάβει, ζητεῖτε, καὶ θέλετε εὑρεῖ, κρούετε, καὶ θέλει σᾶς ἀνοιχθῆ ἡ θύρα (4). Τὸν ἡρώτων μίαν ἡμέραν οἱ Μαθηταὶ του πῶς πρέπει νὰ προσεύχονται καὶ αὐτὸς τοὺς ἔδωκε τὸν τύπον τοῦτον τῆς προσευχῆς. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ὁνομάζεται δὲ αὕτη Κυριακὴ προσευχὴ, διότι ἐδόθη παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς μαθητάς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ΄.

Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πιστῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν·

Ἐν ᾧ μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν τελειότητα, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς προσκαλεῖ ὁ Θεὸς κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν· μᾶς δεικνύει ἐν ταυτῷ, καὶ ποία θέλει εἶσθαι ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς. Ἡμεῖς

(1) Ἰωάν. γ'. 7.

(2) Ἰωάν. ε'. 44.

(3) Λουκ. ιθ'.

(4) Ματθ. ζ'. 7.

δὲν πρέπει νὰ περιορίζωμεν τὰς ἐλπίδας μας ἐδῶ μόνον εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καθὼς ἔκαμναν οἱ σαρκικοί Ἰουδαῖοι, οὐδὲ νὰ συλλέγωμεν ἐδῶ φθαρτοὺς θησαυροὺς, ἀλλὰ εἰς τὸν οὐρανὸν πρέπει νὰ θησαυρίζωμεν (1). Οὐαὶ εἰς τοὺς πλουσίους διότι ἀπήλασαν ἐδῶ τὴν παρηγορίαν των, οὐκ εἰς τοὺς γελώντας καὶ δοξαζομένους ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (2). Σπουδάσατε, λέγει νὰ εἰσέλθητε διὰ τῆς στενῆς θύρας, ἐπειδὴ εἶναι δύο θύραι καὶ δύο ὁδοὶ, ἡ μὲν πλατεῖα ἢ φέρουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν βαδίζει τὸ περισσότερον πλῆθος, ἡ δὲ στενὴ φέρουσα εἰς τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ὀλίγοι εὐρίσκουσι (3). Διὰ νὰ ἀκολουθῆθῃ δέ τις τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς τὴν στενὴν ταύτην ὁδὸν, πρέπει νὰ ἀπαρνηθῇ ὅλα καὶ νὰ βασιτάξῃ τὸν σταυρόν του (4), καὶ ὅλους ἐκείνους, οἵτινες θέλουν νὰ μᾶς χωρίσωσιν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ νὰ μᾶς γίνωσι σκάνδαλον δηλαδὴ πρόσκομμα εἰς τὸν δρόμον μας, πρέπει νὰ τοὺς μισῶμεν, ὅποιοι δῆποτε καὶ ἂν ἦναι, συγγενεῖς, πατὴρ, μήτηρ, ἀνὴρ ἢ γυνὴ (5). Πρέπει νὰ ἀποκόπτωμεν τὴν δεξιάν μας χεῖρα, ἐὰν αὐτὴ μᾶς σκανδαλίζῃ, καὶ νὰ ἐκβάλωμεν τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν, ἐὰν αὐτὸς μᾶς σκανδαλίζῃ δηλ. πρέπει νὰ ἀποβάλλωμεν μετὰ βίας, ὅ,τι ἔχομεν τιμαλφέστατον, καὶ τελευταῖον νὰ μισῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, δηλ. νὰ ἀπαλλατώμεθα ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν μας (6). Ἐφάνέρωσεν ὡσαύτως ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι ἡ βασιλεία του δὲν ἦτον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (7). Προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς του ὅτι θέλει ἀποβῆθαι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ παραδοθῆ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ ῥαπισθῆ, καὶ ἐμπαιχθῆ, καὶ σταυρωθῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτι θέλει ἀναστηθῆ τὴν τρίτην ἡμέραν (8) ἔτι δὲ προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς

(1) Ματθ. 5'. 19.

(2) Λουκ. 5'. 24.

(3) Λουκ. 13'. 24. Ματθ. 7'. 13.

(4) Λουκ. 14'. 27. Ματθ. 15'. 26.

(5) Αὐτόθι. 26.

(6) Ἰωάν. κεφ. 16'. 25.

(7) Ἰωάν. 18'. 36.

(8) Ματθ. κεφ. 15'. 21. Λουκ. 8'. 22. 15-32.

του, ὅτι καὶ αὐτοὺς δὲν θέλουσι μεταχειρισθῆ κελλίτερα· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ θέλουσι καταδιωχθῆ, καὶ ἐναχθῆ ἐνώπιον τῶν Δικαστῶν καὶ καταδικασθῆ ὡς κακοῦργοι (1), ὅτι θέλουσι νομίζει ὅτι προσφέρουσι θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, ὅταν τοὺς ἀποκτείνωσι (2). Ἀλλὰ μὴ φοβεῖσθε, τοὺς ἐπρόσθεσεν ἀπὸ ἐκείνου, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ ἀποκτείνωσι τὰ σώματά σας, φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον ἐκεῖνον, ὅς τις ἀφοῦ σᾶς φονεύσῃ, ἡμπορεῖ νὰ ῥίψῃ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν σας εἰς τὸν ἄδην (3) Τοῦτον πρέπει νὰ φοβῆσθε. Ὅστις ὑπολείπει μέχρι τέλους, θέλει σωθῆ (4). Ὅς τις μὲ ἀρνηθῆ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, θέλω τὸν ἀρνηθῆ καὶ ἐγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου, Ὅς τις δὲ μὲ ὁμολογήσῃ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, θέλω καὶ ἐγὼ τὸν ὁμολογήσει καὶ τὸν γνωρίσει ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς (5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΓ'

Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς προεῖπεν ὡσαύτως εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των θέλει ἐρημωθῆ ἡ Ἱερουσαλήμ ὑπὸ πολέμου τρομερωτάτου ἀπ' ὅλους ὅσοι μέχρι τοῦδε ὑπῆρξαν· ὁ δὲ ναὸς θέλει καταστραφῆ τόσον, ὥστε δὲν θέλει μείνει λίθος ἐπὶ λίθον (6). τὸ δὲ Εὐαγγέλιον θέλει κηρυχθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον (7) καὶ μετὰ ταῦτα θέλει τελειώσει καὶ αὐτὸς ὁ Κόσμος, καὶ τότε θέλει ἔλθει ὡς βασιλεὺς νὰ κρίνῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους (8). Ἀλλὰ δὲν ἐπροσδιώρισε τὸν καιρὸν τῆς συντελείας τοῦ Κόσμου, καὶ τῆς δευτέρας

(1) Ματθ. κεφ. ἰ. 18.

(2) Ἰωάν. κεφ. ις'. 2.

(3) Ματθ. ἰ. 28· Λουκ. ιβ'. 5.

(4) Ματθ. 22. κδ'. 13.

(5) Αὐτὸς. 32.

(6) Ματθ. κδ'. 2. Λουκ. κβ'. 6.

(7) Αὐτὸς. 14.

(8) Αὐτὸς.

αὐτοῦ παρουσίας, καὶ ἀνέμιξε τὴν περὶ τούτου προῤῥῆσιν μὲ τὰς περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ προῤῥήσεις. Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν μέλλουσαν ζωὴν μᾶς παρήγγειλεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας μας, ἐπιβεβαιώσας τὴν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως πίστιν, καὶ ἀποστομώσας τοὺς σαδουκαίους (1). Ὅς τις μισεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰς τοῦτον τὸν κοσμον, λέγει, φυλάττεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν (2). Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὅστις μὲ ἔσειλεν, ἵνα, ὅστις βλέπει τὸν υἱόν, καὶ πιστεύει εἰς αὐτὸν ἔχη, ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ θέλω τὸν ἀναστήσει εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν (3). Καὶ ἀλλαγῶν ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξελεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως (4). Τοιαύτη λοιπὸν θέλει εἶσθαι ἡ τελευταία κατάστασις τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἐνὸς μέρους, ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἡ ἀνάπαυσις, ἡ χαρὰ, ὁ δεῖπνος, οἱ γάμοι, ἡ βασιλεία, ὁ οὐρανὸς, ὁ παράδεισος. Ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα τὰ ὀνόματα δίδει εἰς αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ δι' αὐτῶν, ὅτι ἡ μακαριότης ἐκείνη τῶν ἐκλεκτῶν εἶναι ὑπερτέρα πάσης εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐξ ἄλλου δὲ μέρους, θέλει εἶναι ὁ ἄδης, τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἡ γέεννα, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὁ αἰώνιος θάνατος, ἐκεῖ θέλει εἶσθαι ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος, δηλ. ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως. Ἰφίσταται λοιπὸν ἡ αἰώνιος ζωὴ, καθὼς διδασκόμεθα, εἰς τὸ νὰ βλέπωμεν τὸν Θεόν, νὰ ἤμεθα μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠνωμένοι, καὶ νὰ βλέπωμεν τὴν δόξαν ἣν εἶχε προκαταβολῆς κόσμου, νὰ ἤμεθα ὅλοι εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ δι' αὐτοῦ ἠνωμένοι μετὰ τοῦ Θεοῦ δι' ἀγάπης τελείας (5). Τοῦτο εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(1) Ματθ. κβ'. 29.

(2) Ἰωάν. ιβ'. 25. Ἰωάν. ς'. 40.

(3) Ἰωάν. ς'. 40.

(4) Ἰωάν. ε'. 29.

(5) Ἰωάν. κεφ. ιζ'. 3. 5. 21. 24.

ΚΕΦΆΛΛΙΟΝ ΔΖ΄.

Ἡερὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κηρύττων ταύτην του τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑποστηρίζων αὐτὴν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν θαυμάτων του, ἔγινε μισητὸς εἰς τὸν κόσμον, δηλαδὴ εἰς τοὺς διεφθαρμένους ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐφάνερονε τὴν καταδικάζουσαν αὐτοὺς ἀλήθειαν. Αὐτοὶ ἠγάπησαν τὸ σκότος περισσότερον, παρὰ τὸ φῶς, ἐπειδὴ τὰ ἔργα των ἦσαν κακά (1). ἔκρινον περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τὰ φαινόμενα, καὶ τὸν καταφρόνουν ὡς Γλιλαῖον ἐκ τῆς Ναζαρέτ υἱὸν τοῦ Τέκτονος (2). οἱ παχυλοὶ Ἰουδαῖοι βλέποντες αὐτὸν τοσοῦτον πτωχόν, τόσοσιν ἀπλοῦν, τόσοσιν ταπεινόν, καὶ τόσοσιν πρᾶον, δὲν ἐδύναντο νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ Μέγας Βασιλεὺς, ὁ υἱὸς τοῦ Δαβὶδ, ὅστις ἔμελλε νὰ ἔλθῃ διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των, καὶ νὰ καθυποτάξῃ εἰς τὸ κράτος του ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς· οἱ δὲ σφοδρότεροι ἐχθροὶ του ἦσαν οἱ Γραμματεῖς, οἱ Διδάσκαλοι, οἱ Φαρισαῖοι, οἱ Ἱερεῖς, καὶ οἱ Πρεσβύτεροι οἱ κυβερνῶντες τὸν Λαόν (3), διότι ἐφθόνουν τὴν δόξαν του, καὶ ὠργίζοντο, διότι τοὺς ἤλεγχεν, οἱ μὲν Γραμματεῖς δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπεφέρωσι, τὸ ὅτι ἐξήλεγχεν εἰς τὸν λαόν τὴν ἀμαθειάν των, καὶ τὴν παράβασιν καὶ τὴν παρ' αὐτῶν καταφρόνησιν τοῦ θείου νόμου, διὰ νὰ συστήσωσι τὰς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ Φαρισαῖοι, διότι ἀνεκάλυπτε τὴν ὑπόκρισιν, τὴν ἀλαζονίαν, καὶ πλεονεξίαν των· ὅλοι δὲ τὸν ἐμίσησαν διότι προέλεγε τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως (4), τὴν ὁποίαν ἐθεώρουσιν ὡς τόπον, ὅπου ἐνήδρευεν ἡ ἀληθὴς θρησκεία, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἐρημωθῇ· ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχον τίποτε νὰ τὸν ἐλέγξωσιν ὅτε τοὺς ἠρώτησε παρρησία· τίς ἀπὸ σᾶς δύναται νὰ μὲ ἐλέγξῃ περὶ τίνος ἀμαρτίας (5); μ' ὄλον ὅτι ἡ ζωὴ του

(1) Ἰωάν. κεφ. γ'. 19. 20

(2) Κεφ. στ'. 42

(3) Ματθ. κγ'.

(4) Πραξ. κεφ. στ'. 14.

(5) Ἰωάν. κεφ. ή. 46.

ἦτον φανερά εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν ἔλειπον ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν συκοφαντῶσιν, ὅτι ἑθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, καὶ ὅτι ἔλεγε ψευδῶς ὅτι ἦτον ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ (1) ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, μ' ὅλον ὅτι τοὺς ἐλάλει πάντοτε ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐζήτησε ποτὲ ἄλλο, παρὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, μ' ὅλον ὅτι τὰ θαύματα τὰ ὅποια ἔκαμνε, καὶ ὅμοια τούτων δὲν εἶχον ποτὲ ἄλλοτε ἰδεῖν, ἦσαν ἡ ἀλάνθαστος ἀπύδειξις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του, καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν προφητειῶν, αἵτινες προέλεγον εἰς αὐτοὺς τὴν ἔλευσίν του. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεφάσισαν οἱ ἐχθροὶ του νὰ τὸν ἀπολέσωσι, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὸ ἐκτελέσωσι πρότερον, παρὰ ἀφ' οὗ ἦλθεν ἡ ὥρα του, τουτέστιν, ὁ καιρὸς, καθ' ὃν εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πάθῃ· ἕως τότε ἐκρύφθη πολλάκις, καὶ ἐν ᾧ μίαν ἡμέραν διενουοῦντο νὰ τὸν συλλάβωσιν, ἔγεινεν ἄφαντος καὶ διέβη διαμέσου αὐτῶν (2)· ἀλλέως ἐβιάζοντο νὰ τὸν ἀπολέσωσι, βλέποντες, ὅτι τὰ θαύματά του ἔσυρον κατόπιν του ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐρχόμενον εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ διὰ τὸ πάσχα, τὸν προὑπάντησαν μετὰ πομπῆς βασιλικῆς· ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἐπροπορεύετο αὐτοῦ παμπληθεῖ φέροντες εἰς τὰς χεῖρας των κλάδους Φυινίκων, ὡς χαρὰς σύμβολον, καὶ κρᾶζοντες τὸ, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ (3)· δηλ. σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Δαβὶδ· εὐλογμῆνος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Τοῦτο ἦτον ἡ πάνδημος ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὡς Μεσσίου, καὶ οἱ ἐχθροὶ του δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ ὑποφέρωσιν (4)· ὅθεν ἔκαμον συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν συλλάβωσι μὲ δόλον καὶ ἠγόρασαν Ἰούδας τὸν Ἰσκαριώτην ἕνα ἐκ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων του, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ παραδώσῃ τὸν διδάσκαλόν του διὰ τριάκοντα ἀργύρια τουτέστι περίπου 83 δραχμᾶς κατὰ τὸ ἡμέτερον νόμισμα. Δι' ἐν τόσον οὐτιδανὸν κέρδος ἐπουλήθη ὁ Ἰούδας καὶ ἔγεινεν ὄργανον τοιαύτης τρομερᾶς καὶ ἀπανθρώπου πράξεως τοῦ νὰ προδώσῃ τὸν Κύριον καὶ διδάσκα-

(1) Ἰωάν. κεφ. ε'. 18.

(2) Λουκ. δ'. 30

(3) Ἰωάν. ιε'. 13.

(4) Ματθ. κατ'. 14.

λόν του· ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι, ὅταν τὸ πονηρὸν πνεῦμα θέλῃ νὰ παρασύρῃ τινα εἰς τὴν κακουργίαν, τοῦ ἐμπνέει πρότερον ἢ ἐκδίκησιν, ἢ φιλοδοξίαν, ἢ φιλαργυρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΗ.

Περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὅτε ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν Μαθητῶν του νὰ δειπνήσῃ ἐκεῖ, ὅπου εἶχον ἐτοιμάσει κατὰ τὴν διαταγὴν του, διὰ νὰ φάγῃ τὸν ἄμνόν κατὰ τὸ ἔθος. Εἰς τοῦτον τὸν δείπνον ἐσηκώθη ἐκ τῆς τραπέζης καὶ ἔπλυνε τοὺς πόδας ὅλων τῶν μαθητῶν του διὰ νὰ τοὺς δείξῃ τὸ παράδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ ὑπηρετῶσιν ἀλλήλους καὶ διὰ νὰ τοὺς καθάρισῃ ὀλοτελῶς (1). ἔπειτα ἐκάθισεν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐν ᾧ ἔτρωγον, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας τὸν Θεόν, εὐλόγησε τὸν ἄρτον, τὸν ἔκοψε, καὶ τὸν διεμοίρασεν εἰς τοὺς μαθητάς του, λέγων· « λάβετε φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλύμενον (2), τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσαύτως, μετὰ τὸ δειπνήσαι, ἔλαβε τὸ ποτήριον μὲ οἶνον καὶ εὐχαριστήσας τὸ εὐλόγησε, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐκ τούτου λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμα μου, τὸ αἷμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὁποῖον θέλει χυθῆ διὰ σὰς καὶ διὰ πολλοὺς εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν, τοῦτο ποιεῖτε, ὡσαύτως πίνετε ἐξ αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν (3). Τοιοῦτοτρόπως συνέστησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ θεῖον μυστήριον τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, τὸ ὀνομαζόμενον κοινωνία ἢ εὐχαριστία· τὸ ὁποῖον ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου μέχρι τῆς σήμερον, ἱερουργεῖται καὶ θέλει ἱερουργεῖσθαι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος καθ' ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας τοῦ κόσμου ἀπὸ

(1) Ἰωάν. ιγ'. 5.

(2) Ματθ'. κς'. 28, Λουκ. κβ'. 19

(3) Α. Πρὸς Κοριν. κεφάλαιον ια'. 23.

τοὺς πιστοὺς πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του, καὶ διὰ νὰ ἤμεθα πάντοτε, διὰ τούτου τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ ἠνωμένοι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀγιαζόμενοι δι' αὐτοῦ νὰ ἔχωμεν ἐφόδιον εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν· διὰ τοῦτο εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ὅτι ὅστις φάγη ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, θέλει ζῆσει εἰς τὸν αἰῶνα (1), καὶ ὅτι κἀνεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τὴν ἀληθινὴν καὶ αἰώνιον ζωὴν, χωρὶς νὰ φάγη τὴν σάρκα του καὶ νὰ πῖν τὸ αἷμά του· ἐπειδὴ ἡ σὰρξ μου, ἔλεγεν, εἶναι ἡ ἀληθὴς βρωσὶς, καὶ τὸ αἷμα μου ἡ ἀληθινὴ πόσις, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ (2)· οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκανδαλίζοντο διὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἐκλαμβάνοντές αὐτὸν παχυλῶς. ὡς ἐὰν ἤθελεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ καταμελίση τὴν σάρκα του, καὶ νὰ τὴν δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁμοῦ μετ' αἷμά του ὑπὸ τὸ φυσικὸν εἶδος τῆς διὰ νὰ τοὺς χρησιμεύσῃ ὡς σωματικὴ τροφή· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐρμήνευσεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι εἶχον ὑψηλοτέραν ἔννοιαν. Τοῦτο τὸ μυστήριον ἐτέλεσε καὶ συνέστησεν ὁ Ἰησοῦς τὴν τελευταίαν ἐσπέραν ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ πάθους του, δίδων εἰς αὐτοὺς ἀληθῶς τὸ σῶμα καὶ αἷμά του ἀλλ' ὑπὸ ἄλλο εἶδος, ὑπὸ τὸ εἶδος δηλαδὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, διὰ νὰ ἦναι ἡ τροφή τῶν ψυχῶν μας καὶ ὡς τὸ μέγιστον δεῦγμα τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπειροῦ ἀγάπης του. Μετὰ τὸν δεῦπνον ἐλάλησε πολλὰ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τοὺς μαθητάς του, τοὺς ὁποίους δὲν ἔπρεπε νὰ ἴδῃ πλέον ἕως εἰς τὸν θάνατόν του· τοῖς προεῖπεν ὅτι θέλουσι τὸν ἐγκαταλείψει ὅλοι, καὶ εἰς τὸν Πέτρον ἰδιαιτέρως, ὅτι θέλει τὸν ἀρνηθῆ τρίς (3)· καὶ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν μεγάλην τῶν θλίψιν διὰ τὴν στέρησίν του, ὑπεσχέθη νὰ τοὺς στείλῃ ἐντὸς ὀλίγου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον θέλει τοὺς κάμει νὰ ἐννοήσωσιν ὅλα ὅσα ἤκουσαν παρ' αὐτοῦ, καὶ τοὺς παρήγγειλε πρὸ πάντων νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους (4),

(1) Ἰωάν. κεφ. στ'. 51.

(2) Ἰωάν. κεφ. στ'. 56.

(3) Ἰωάν. ιγ'. 38.

(4) Ἰωάν. ιε'. 26.

σοῦς τοῦ Ναυῆ, ὁ Σαμουὴλ καὶ οἱ ἄλλοι προφῆται ἔγραψαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὰ θαύματα, τὰς προφῆσεις, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα, ὅσα ἐχρησίμευον εἰς τὴν θρησκείαν, τὸ ὅποῖον ἐσυνεχίσθη ἀδιακόπως ἕως εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλωνῶνος. Μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἐπιστροφήν τῶν Ἰουδαίων, ἤγειρεν ὁ Θεὸς τὸν σοφὸν Ἑσδραν διὰ νὰ συναθροίσῃ ἐπιμελῶς ὅλα τὰ πρὸ αὐτοῦ βιβλία καὶ νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποκαταστάσεώς των. Τελευταῖον μετὰ μακρὸν διάστημα χρόνου, ἐν ᾧ δὲν συνέβη κανὲν ἀξιωμακρόνεντον διὰ τὴν θρησκείαν, συνεγράφη ἡ ἱστορία Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου καὶ τῶν ἀδελφῶν του, οἵτινες ἀνεδείχθησαν οἱ γενναϊότατοι τῆς εὐσεβείας προσάται ἐναντίον τῶν ἀπίστων, τῶν ἐπιχειρισθέντων μανιωδῶς νὰ τὴν ἐξαλείψωσι, καὶ νὰ ἀπολέσωσι τὰ ἱερὰ βιβλία, καὶ αὕτη ἡ ἱστορία μᾶς φέρει πλησίον τῶν χρόνων τοῦ Μεσσιου. Ἡ Γραφή ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἔβλαπτε τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ συνετέλει μάλιστα εἰς τὸ νὰ τὴν ἀναδείξῃ βεβαιωτέραν, καὶ οἱ πιστοὶ δὲν ἐφρόντιζον ὀλιγώτερον, παρ' ὅσον εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, νὰ διηγῶνται εἰς τὰ τέκνα των, καὶ εἰς τοὺς ἐγγόνους των, ὅσα ἔμαθον ἐκ τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων αὐτῶν, καὶ νὰ συστήνωσιν εἰς αὐτὰ, τὸ νὰ τὰ παραδώσωσι καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των. Τὸ χρέος τοῦτο εἶναι σημειωμένον εἰς ὅλα τὰ ἀγιόγραφα βιβλία, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τοὺς ψαλμοὺς (I). Οὕτως εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς μέχρι τοῦ γραπτοῦ νόμου, καὶ ὕστερον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τούτου διετηρήθη ἡ εὐσέβεια, καὶ ἐδιδάσκετο διὰ ἐξιστορήσεως τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς καινῆς διαθήκης δὲν ἠλλαξε παντάπασιν αὕτη ἡ μέθοδος, προσετέθη δὲ μόνον εἰς τὴν τῶν ἀρχαίων θαυμασίων ἱστορίαν ἡ τῶν νέων τῶν μεγαλητέρων, ἡ γεννησις δηλαδὴ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁμιλίαι καὶ τὰ θαύματά του, ἡ ἀνάστασις του, καὶ ἡ σύστασις τῆς ἐκκλησίας του. Καὶ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ γραφῶσι καὶ τὰ νέα ταῦτα θαυμάσια, καθὼς τὰ ἀρχαῖα, ἀπὸ τοὺς αὐτόπτας αὐτῶν μάρτυρας. Ὁ λόγος

(I) Ψαλμ. μγ'. ι. σζ'. 3. κτλ. Παροιμ. α'. 8. δ'. ι. Εκκλ. γ'. ι. κτλ.

Μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε μετ' αὐτῶν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, εἰς ἓνα κῆπον ὅπου ἐσυνήλιζε νὰ προσεύχηται.

ΚΕΦΆΛΑΙΟΝ ΔΘ΄.

Περὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐν ᾧ ἦτον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θεωρῶν, ὅτι ἐφθασεν ἡ ὥρα τοῦ πάθους, καὶ ἀφίνων τὴν φύσιν νὰ ἐνεργήσῃ, ἐκυριεύθη ἀπὸ λύπην βαθεῖαν, καὶ ἔπεσε κατὰ πρόσωπον, καὶ ἔδρωσεν ὡσεὶ θρόμβους αἵματος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐβράχη ἡ γῆ (1). Τρὶς παρεκάλεσε τὸν πατέρα του νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, δηλαδὴ τὰ παθήματα, ἀλλ' ἐπρόσθετε πάντοτε, « πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ Πάτερ (2) ». Ὁ δὲ Ἰούδας ᾠδήγησεν εἰς τὸν κῆπον ἐν πλῆθος ἐνόπλων ἀνδρῶν ἀπεσταλμένων ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς καὶ Πρεσβυτέρους, οἵτινες συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ δῆσαντες αὐτὸν τὸν ἔφεραν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καϊάφα τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως. Ὁ Ἰησοῦς ἔδειξε διὰ πολλῶν θαυμάτων, ὅτι δεν ἠδύναντο νὰ τὸν πιάσωσιν, ἐὰν αὐτὸς δεν ἤθελε· δεν ἀπεκρίθη τίποτε εἰς παλλοὺς ψευδομάρτυρας, τοὺς ὁποίους παρέστησαν κατ' αὐτοῦ, μήτε εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Ἀρχιερέως, εἰμὴ ὅτε τὸν ἠρώτησε δικαστικῶς, ἀν ἦτον αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Τότε ἐφάνέρωσε παρρησίαν, ὅτι ἦτον αὐτός· τὸ ὁποῖον ἐλογίσαντο βλασφημίαν καὶ εἶπον, ὅτι εἶναι ἄξιος θανάτου, καὶ τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῆς ἀδικίας, οἵτινες τὸν ἐβασάνιζον τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός, ραπίζοντες αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς, καὶ ἐρωτῶντές τον ἐμπαικτικῶς νὰ προφητεύσῃ ποῖος τὸν ἐκτύπησε (3). Τὴν δὲ ἐπαύριον τὸν ἔφερον εἰς τὸν Πιλάτον τὸν Πόντιον Ἡγεμόνα τῆς Ἰουδαίας, ἐγκατεστημένον ὑπὸ Τιβερίου Καίσαρος, λέγοντες, ὅτι ἦτον ἄνθρωπος στασιώδης, ὅστις ἐτάραττε τὸν τόπον ὅλων,

(1) Λουκ. κεφ. 22. 44.

(2) Ματθ. κατ'. 26. 39.

(3) Ματθ. κατ'. 26. 68.

ὀνομάζων ἑαυτὸν βασιλέα, καὶ ἀπαγορεύων τὸ νὰ πληρώνωσι φόρον εἰς τὸν Καίσαρα, μ' ὅλον ὅτι ἐδίδασκε τὸ ἐναντίον (1)· ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ ἐνταῦθα ἐφύλαξε σιωπὴν ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου, καὶ μόνον ὅτε τὸν ἠρώτησεν, ἂν ᾖται ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀπεκρίθη, ὅτι εἰμὶ βασιλεὺς, ἀλλ' ἡ ἐδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐπρόσθεσεν, ὅτι ἐγὼ εἰς τοῦτο ἐγεννήθην, καὶ εἰς τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ Πιλάτος μὴ εὐρίσκων ἀποδείξεις κατ' αὐτοῦ, ἐζήτησε διάφορα μέσα διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ νὰ τὸν κρίνῃ· μαθὼν δὲ ὅτι ἦτον Γαλιλαῖος τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἡρώδη τὸν Ἀντίπαν ὄντα τότε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅστις ἦτον τετραρχὸς τῆς Γαλιλαίας καὶ ἀκούων τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Ἰησοῦ εἶχε πολλὴν περιέργειαν νὰ τὸν ἴδῃ, ἐλπίζων ὅτι ἔμελλε νὰ κάμῃ κἀνὲν θαῦμα ἐνώπιόν του (2). Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἐλάλησεν οὔτε λόγον εἰς αὐτὸν, καὶ ὁ Ἡρόδης τὸν ὑπέλαβεν ὡς ἀναίσθητον, καὶ τὸν ἀπέστειλε πάλιν ὀπίσω πρὸς τὸν Πιλάτον· ὁ δὲ Πιλάτος ἠθέλησεν ἀκόμη, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Ἰησοῦν, νὰ μεταχειρισθῇ τὴν συνθήειαν τοῦ νὰ ἀπολύῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα ἕνα δέσμιον, καὶ ἠρώτησε τὸν λαὸν, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἤθελε νὰ ἀπολύσῃ, τὸν Ἰησοῦν, ἢ τὸν Βαραβᾶν; ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ἐπροτίμησαν νὰ ἀπολύσῃ τὸν Βαραβᾶν ἐπίσημον ληστὴν καὶ φονέα, τὸν δὲ Ἰησοῦν νὰ καταδικάσῃ εἰς σταυρικὸν θάνατον (3). τελευταῖον θέλων νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ, παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν νὰ μαστιγωθῇ χωρὶς νὰ τὸν καταδικάσῃ εἰς θάνατον, καὶ ἔπειτα τὸν ἐγκατέλιπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του, οἱ ὅποιοι πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον, τὸν ἐπέθηκαν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐνδυσαν μίαν παλαιὰν πορφύραν, καὶ τοῦ ἔδωκαν κάλαμον εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἀντὶ σκῆπτρου, καὶ οὕτως ἐνδεδυμένον τὸν ἐπροσκύνουν ὡς βασιλέα πρὸς ἐμπαιγμὸν, ῥαπίζοντες καὶ ἐμπτύοντες αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον (4).

(1) Λουκ. κγ', 25.

(2) Λουκ. κγ'. 8.

(3) Λουκ. κγ'. 19.

(4) Ματθ'. κεφ. κζ'. 29 30

Περὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Πιλάτος παρέστησε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μὲ τὸν ἀκάνθινον ζέφανον καὶ τὴν πορφύραν, καίσεκασμένον μὲ πρὸ αἵματός, εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς συμπάθειαν, καὶ νὰ τοὺς παύσῃ ἀπὸ τοιαύτην ὀμότητα, εἰπὼν, ἴδε ὁ ἄνθρωπος! ἀλλ' ἀντὶ νὰ τοὺς κινήσῃ εἰς οἶκτον, ἔκραζον μεγαλοφώνως νὰ σταυρωθῇ, ἀπειλοῦντες καὶ αὐτὸν τὸν Πιλάτον, ὅτι θέλουσι τὸν κατηγορήσει εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐὰν ἄφηνεν εἰς τὴν ζωὴν ἄνθρωπον, ὅστις ἐκήρυττε τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα (1). Τότε ὁ Πιλάτος συγκατένευσε νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς θάνατον, ἀφοῦ ἔνιψε τὰς χειράς του διαμαρτυρούμενος, ὅτι εἶναι ἄθῳος ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ δικαίου τούτου· ἀλλ' ὁ λαὸς ὅλος ἀπεκρίθη ὁμοφώνως, τὸ αἷμα του, δηλ. ἡ ἐκδίκησις τοῦ θανάτου τοῦ ἁγίου πᾶσι εἰς τὰς κεφαλὰς μας καὶ εἰς τὰ τέκνα μας (2). Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν βαστάζων τὸν σταυρὸν ἐφέρθη εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, διὰ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, μὲ δύο ληστές, εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὅς τις ἦτον ἔξω τῆς πόλεως, λιθόστρωτος. Ὁ δὲ Ἰούδας καθὼς εἶδεν ὅτι κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὁ Ἰησοῦς μετενόησε, καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς εἶπεν, ἤμαρτον διότι πᾶς παρέδωκα αἷμα ἄθῳον· οἱ δὲ Ἀρχιερεῖς ἀπεκρίθησαν, τί πρὸς ἡμᾶς, σὺ στοχάζουτο. Τοιαύτην συγχώρησιν τοῦ ἔκαμαν εἰς τὴν ἐξομολόγησίν του. Ἐπειδὴ οἱ κακοὶ ἄνθρωποι οὔτε πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι συμπάθειαν. Αὐτὸς δὲ ἀπελπισθεὶς ἔβριψε τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναόν, καὶ ἀναχωρήσας ἐκείθεν ἐκρεμάσθη. Τοιοῦτον κέρδος ἀπῆλαυσεν ὁ μαθητῆς ὅς τις ἐπρόδωκε διὰ τριάκοντα ἀργύρια τὸν διδάσκαλόν του μὲ ἐν φίλημα. Διότι τοιοῦτον εἶναι πάντοτε τῆς κακίας τὸ κέρδος. Ἡ ποινὴ τοῦ σταυροῦ ἦτο ἡ ἀτιμωτικωτάτη, ἀφ' ὅσας τότε ἐσυνηθίζον, καὶ κατεδικάζοντο εἰς αὐτὴν μόνοι οἱ δοῦλοι καὶ ἄλλοι

(1) Ἰωάνν. κεφ. 18'. 12.

(2) Ματθ. κζ'. 24. 26.

ἀθλιοὶ ἄνθρωποι, καὶ μόνον διὰ τὰ μέγιστα κακουργήματα τὴν ληθείαν καὶ τὸν φόνον. Ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη μεταξὺ δύο ληστῶν, τρυπηθεὶς τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, οἱ δὲ στρατιῶται διμερίσθησαν τὰ φορέματά του, καὶ ἔβαλαν εἰς λαχὸν τὸν χιτῶνα του, τίς νὰ τὸν λάβῃ. Αὐτὸς δὲ ἐδέθη τοῦ πατρὸς του ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του, Πάτερ, εἶπεν· ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐρχόμενοι τὸν ἐνέπαιζον λέγοντες, νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ σωθῇ, ἃν ᾦναι αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔλεγε (1). Ἐν ᾧ ἐδίψησεν, ἐπρόσφεραν εἰς αὐτὸν ὄξος με χολὴν μεμιγμένην (2). Ὅλα ταῦτα ἦσαν προειρημένα ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Ἡσαΐου· καὶ ὅτε ἐπληρώθησαν ὅλαι αἱ γραφαὶ, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, πάντα ἤδη τετέλεσαι· καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα του, ἐν ᾧ ἦτον ἀκόμη πλήρης δυνάμεως, ἀφοῦ ἔμεινεν ἔξ ὥρας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Τότε ὁ Ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἡ γῆ ἐσειέσθη, τὰ μνημεῖα ἠνεώχθησαν, καὶ πολλοὶ νεκροὶ ἀνεστῆθησαν, τὸ καταπέτασμα τοῦ Ναοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὸ ἁγιαστήριον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ, διέσχισθη διὰ νὰ δεῖξῃ, ὅτι τὰ μυστήρια τοῦ παλαιοῦ νόμου ἀνεκαλύφθησαν, καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ θανάτου του ἠνοιξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν κεκλεισμένην ἕως τότε θύραν τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ὁποῖου τύπος ἦτον τὸ ἁγιαστήριον. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανε τὴν παρασκευὴν, ἥτις κατ' ἐκαῖνον τὸν χρόνον ἦτον ἡ παραμονὴ τοῦ Πάσχα, καὶ ἀπέθανε τὴν ὥραν καθ' ἣν ἐθυσίαζον τὸν ἀμνόν, τοῦ ὁποῖου ἡ θυσία δὲν ἦτον τίποτ' ἄλλο παρὰ ὁτύπος τοῦ θανάτου του, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι νομικαὶ θυσίαι, καὶ ὅλαι αἱ προσφερόμεναι εἰς τὸν Θεὸν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου. Διὰ νὰ ἴδωσι δὲ ἂν ζῆ, ἐπληγῶσεν εἰς στρατιώτης τὴν πλευρὰν αὐτοῦ μετὰ τὴν λόγχην, καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν πληγὴν αἷμα καὶ ὕδωρ (3). Τὸ σῶμα

(1) Ματθ. κζ'. 42. Μαρκ. ιε'. Λουκ. κγ'. 35.

(2) Ἰωάν. ιθ'. 30. Ησα. κ'. Δαβὶδ ψαλμὸς 6'. κ'. 78. 13. Ησαί. γγ'. 2. 9. Ησαί. η'.

(3) Ἰωαν. ιθ. 34.

του κατεβιάσθη ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐνταφιάσθη ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου καὶ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθαίας οἵτινες ἦσαν ἐκ τῶν μαθητῶν του. Οὗτοι τὸ ἐβαλσάμωσαν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων μὲ διάφορα ἀρώματα καὶ τὸ ἔθηκαν εἰς ἓνα καινὸν μνημεῖον, κατασκευασμένον ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ καὶ κείμενον πλησίον τοῦ Γολγοθα. Ἀλλὰ τὸ πανάχραντον τοῦτο σῶμα, ἂν καὶ νεκρὸν, δὲν ἔπαθε καρμῖαν φθορὰν (1), ἦτο πάντοτε ὁ ἅγιος τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἐνθυμούμενοι, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχε προειπεῖ, ὅτι θέλει ἀναστῆθῃ, ἐπέστησαν φρουροὺς εἰς τὸν τάφον, καὶ ἐσφράγισαν τὴν θύραν του (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΑ΄.

Περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀπὸ τῆς παρασκευῆς καὶ ὅλον τὸ σάββατον διέμεινεν εἰς τὸν τάφον ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τὴν δὲ κυριακὴν, ἧτις ἦτον ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς σταυρώσεώς του, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, ἔγεινε σεισμὸς μέγας, καὶ ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς πλήρης δόξης (3). Ἄγγελος κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ πρόσωπόν του κατηύγαζεν ὡς ἀστραπὴ, τὰ δὲ ἱμάτιά του ἦσαν λευκὰ ὡς ἡ χιών. Οἱ δὲ φύλακες τοσοῦτον ἐτρόμαζαν, ὥστε ἔπεσαν ὡς νεκροὶ ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ αἱ ἅγιοι γυναῖκες, αἱ ἐρχόμεναι διὰ νὰ μυρίσωσι πάλιν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἐξεπλήγασαν ἰδοῦσαι τὸν τάφον ἀνεωγμένον, καὶ τὸν Ἄγγελον, ὃς τις εἶπεν εἰς αὐτάς, μὴ φοβησθε. Σεῖς ζητεῖτε Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον, αὐτὸς ἀνέστη, καθὼς τὸ προεῖπε, καὶ δὲν εἶναι πλέον ἐδώ· ἴδετε τὸν τόπον, ὅπου τὸν ἔθηκαν, ἀλλ' ὑπάγετε, εἶπατε εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν Πέτρον, νὰ μὴ ζητῶσι πλέον

(1) Πραξ. 6'. 31.

(2) Ματθ. 27'. 61.

(3) Ματθ. 28. Μαρκ. 16'. Ἰωάνν. 20

τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Γαλλι-
 λαίαν· ἐκεῖ θέλετε τὸν ἰδεῖ καθὼς σᾶς τὸ προεῖπε. Οἱ ἀπόστολοι
 δὲν ἐπίσευσαν τόσον εἰς τοὺς λόγους τῶν γυναικῶν τούτων, οὔτε
 ἠθέλησαν νὰ πιστεῦσωσιν ὅτι ἀνέστη, εἰμὴ ἀφ' οὗ τὸν εἶδον καὶ
 τὸν ἐψηλάφησαν μὲ τὰς χεῖρας των, ἀφ' οὗ τοῦ ὠμίλησαν καὶ
 συνέφαγον μετ' αὐτοῦ (1). Πολλάκις καὶ πολλαχοῦ ἐνεφανίζετο
 εἰς αὐτοὺς διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ μίαν φορὰν ἐνεφανίσθη
 εἰς πλειοτέρους τῶν πεντακοσίων ἀδελφῶν ἐν ᾧ ἦσαν συνηθροι-
 σμένοι (2). Εἰς τὸν Πέτρον ἐφανερῶθη κατὰ πρῶτον, καὶ ἄλλοτε
 ἐνώπιον ἄλλων τινῶν ἀποστόλων τὸν ἠρώτισε τρίς. Πέτρε μὲ
 ἀγαπᾷς καὶ τὸν διέταξε νὰ ποιμαίνῃ τὰ πρόβατά του (3). Καθ'
 ὄλον τοῦτον τὸν καιρὸν, ἔκαμε πολλὰς διδασκαλίας εἰς τοὺς μαθη-
 τὰς του, καὶ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς των εἰς τὸ νὰ κατανοῶσι τὰς
 ἀγίας γραφάς. Καὶ ἐμφυσήσας εἰς αὐτοὺς εἶπε: λάβετε πνεῦμα
 ἅγιον. Εἰς ὅσους συγχωρήσητε τὰς ἁμαρτίας των, θέλουσιν εἶσθαι
 συγχωρημένοι, καὶ εἰς ὅσους δὲν τὰς συγχωρήσητε, δὲν θέλουσιν εἶ-
 ναι συγχωρημένοι (4). Τοῖς εἶπε προσέτι, ὅτι ἐδόθη μοι πᾶσα
 ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὑπάγετε εἰς ὄλον τὸν κόσμον νὰ
 κηρύξῃτε τὸ Εὐαγγέλιον ὅχι πλέον εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἀλ-
 λά καὶ εἰς τοὺς Σαμαρείτας καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· διδάξατε ὅλους
 τοὺς ἀνθρώπους, καὶ βαπτίζετε τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ
 τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς νὰ φυ-
 λάττωσιν ὅλα, ὅσα σᾶς παρήγγειλα. Ὃς τις πιστεύσῃ, καὶ βαπτι-
 σθῇ, θέλει σωθῆ, ὃς τις δὲ ἀπιστήσῃ, θέλει καταδικασθῆ. Ὅσοι
 πιστεῦσωσι, θέλουσι κάμει παντοῖα θαύματα, καὶ ἐγὼ εἶμαι μὲ
 σᾶς ἕως εἰς τὸ τέλος τοῦ Κόσμου (5). Τελευταῖον τοὺς παρήγγει-
 λε νὰ μένωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἕως οὗ νὰ λάθωσιν ἐξ ὕψους τὸ

(1) Ἰωάνν. κ'. Λουκ. κδ'. 11.

(2) Ἀ. πρὸς Κορινθ. εἰ. 5. 6.

(3) Ἰωάνν. κἀ. 17.

(4) Ἰωάνν. κ'. 23. 23.

(5) Μαρκ. ιε'. 15. 16.

πνεῦμα τὸ ἅγιον, βεβαιώνων αὐτοὺς ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει γενῆ παῦτο (1). Τὸ τελευταῖον ἐνεφανίσθη εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν. καὶ αὐτὸθεν ἀφοῦ τοῖς ἐλάλησε, καὶ ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς εὐλόγησε, τὸν εἶδον ἀναληφθέντα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀχώριστον ἀπ' αὐτοῦ θεῖαν δόξαν καὶ κυριότητα. Μία νεφέλη τὸν ἀπέκρυψεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των, καὶ δύο Ἄγγελοι λευκοφόροι, εἶπον εἰς αὐτοὺς, ὅτι μίαν ἡμέραν θέλει πάλιν ἔλθεῖ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθὼς τὸν εἶδον ἀναβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐπέστρεψαν δὲ οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ μεγάλην χαρὰν, καὶ διηγῶν προσευχόμενοι τὰς ἀκολουθούς δέκα ἡμέρας (2). Τότε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναλαβὼν τὴν δόξαν καὶ βασιλείαν του ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ θέλει διαμένει οὕτως ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ πάλιν νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, μετὰ δὲ τὴν κρίσιν ταύτην θέλουσιν ὑποταχθῆ τὰ πάντα εἰς αὐτὸν, καὶ ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ θέλει πληρωθῆ ἐντελῶς (3).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΒ΄.

Περὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συναθροισθέντων τῶν μαθητῶν ὡς ἑκατὸν εἴκοσι, ἐπρόβαλλεν εἰς αὐτοὺς ὁ Πέτρος (4) νὰ ἐκλέξωσιν ἓνα μετὰξὺ των διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα, ὅς τις, ἀπ' οὗ ἐπρόδωκε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν του (5). Ὁ κληρὸς ἔπεσεν εἰς τὸν Ματθίαν, καὶ συγκατηριθμῆθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων, διὰ νὰ ᾔναι μάρτυς καθὼς καὶ αὐτοὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ὅτε δὲ ἔφθασεν

(1) Λουκ. κδ'. 49.

(2) Πραξ. κερ. α'. 12.

(3) Α'. Κορινθ. ιε' 24.

(4) Πραξ. κς'. α'. 15.

(5) Μααθ. κς'. 5.

ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἦσαν ὅλοι συνηθροισμένοι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, καὶ ἐξαίφνης ἔγινεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μέγας κρότος, ὡς πνοῆς ἀνέμου βιαίας ἣτις ἐγέμισεν ὅλον τὸν οἶκον ὅπου ἐκάθηντο, καὶ ἐφάνησαν ὡς γλῶσσαι πυρὸς, χωρισταί, ἐπάνω εἰς καθένα ἐξ αὐτῶν. Τότε ἐπλήσθησαν ὅλοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἤρχισαν νὰ λαλῶσι διαφόρους ξένας γλώσσας κηρύττοντες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ (1). Ἡ Πεντηκοστὴ μετὰ τὸ Πάσχα ἦτον ἡ ἡμέρα καθ' ἣν εἶχε δοθῆ ὁ νόμος πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐπομένως ἡ μία ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας ἐορτάς, τὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νόμου διατεταγμένας. Ὅθεν ἦσαν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου συνηθροισμένοι εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ Ἰουδαῖοι, διὰ νὰ πανυγηρίσωσι ταύτην τὴν ἐορτὴν, καὶ ὁ κρότος, ὅς τις ἐσήμαινε τὴν κατάβασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπέσυρε μέγα πλήθος ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἐξεπλάγησαν εἰς ὑπερβολὴν ἀκούοντες ἕκαστος τοὺς μαθητάς, τοὺς ὑποίους ἐγνώριζαν, ὅτι ἦσαν ὅλοι Γαλιλαῖοι, ὀμιλοῦντας τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐνὸς ἐκάστου.

Τότε ὁ Πέτρος ἐπαρουσιάσθη μετὰ τῶν ἄλλων ἔνδεκα ἀποστόλων, καὶ ἐξήγησε τὸ θαῦμα τοῦτο εἰς τὸν λαὸν ἐρμηνεύων εἰς αὐτοὺς τὰς προφητείας, καὶ κηρύττων, ὅτι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἐσταύρωσαν, ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀπέστειλε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν του, καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ Κύριος καὶ ὁ Μεσσίας (2). Πολλοὶ ἐκινήθησαν εἰς μετάνοιαν ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης, καὶ τὸν ἡρώτου τὴν ἔπρεπε νὰ κάμωσι. Μετανοήσατε, τοὺς εἶπε, καὶ ἄς βασιπτισθῆ ἕκαστος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του, καὶ αὐτὸ θέλετε λάβει τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τρεῖς χιλιάδες περίπου πιστεύσαντες τότε ἐβαπτίσθησαν, καὶ πάλιν ἄλλοτε πέντε χιλιάδες, εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐθεράπευσεν ἓνα ἐκ γεννητῆς χωλὸν, ὅς τις ἔκειτο καθημέραν πρὸς τὴν

(1) Πραξ. κεφ. β'. 2. 5.

(2) Αὐτὸθ.

θύραν τοῦ ἱεροῦ τὴν λεγομένην ὠραίαν, καὶ ἐζήτει ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸν Ναόν (1). Τοιοῦτοτρόπως ἐκηρύχθη ὁ νέος νόμος τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπανηγύριζον τὴν ἀνάμνησιν τῆς κηρύξεως τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ καθ' ἣν ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Θεὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν. Οἱ ἀπόστολοι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἔλαβον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔλαβον θαυμασιωτάτην τινὰ ἀλλοίωσιν· ὅλοι ἐπλήσθησαν ἀπὸ θεϊαν ἀγάπην, ὥστε ἦσαν πρόθυμοι γὰ πληρῶσασιν ὅλας του τὰς ἐντολάς, ὄχι μόνον ἀνευ δυσκολίας· ἀλλὰ καὶ μετὰ χαρᾶς· κατενόουν ἐντελῶς τὰς ἀγίας Γραφάς, καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶδον ὅτι ἡ βασιλεία του ἦτον ὅλη οὐράνιος καὶ πνευματικὴ. Τελευταῖον ἠσθάνθησαν θάρρος καὶ δύναμιν θαυμασίαν, ὥστε γὰ καταφρονῶσιν ἐξίσου καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὅλα τῆς ζωῆς ταύτης, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον, καὶ γὰ ἀποδίδωσιν ἀσυστύλως τὴν μαρτυρίαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐναντίον πάσης ἀνθρωπίνης δυνάμεως (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΓ'.

Περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ Ἐκκλησίας,

Εἰς ὀλίγον καιρὸν εὐρέθη μέγα πλῆθος Ἰουδαίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Οὗτοι ἔζων ἡνωμένοι ἐντελέστατα ἔχοντες ὅλοι μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν (3), καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος θέλει γνωρίζει τοὺς μαθητὰς του ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν ἀγάπης (4) ἐνησχολοῦντο δὲ εἰς τὰς τῶν Ἀποστόλων διδασκαλίας, ἀκολουθοῦντες αὐτὰς ἀκριβῶς καὶ σταθερῶς, καὶ συγχάζοντες καθ' ἡμέραν εἰς τὸν Ναόν, καὶ συμπροσευχόμενοι ἐκεῖ, συνηροίζοντο ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς οἰκίας διὰ γὰ κόψωσι τὸν ἄρτον καὶ γὰ κοινωνήσωσι

(1) Πράξ. κεφ. γ'.

(2) Πράξ. δ'. 9.

(3) Πράξ. κεφ. δ'. 32.

(4) Ἰωὼν. ιγ'. 35.

δηλαδή νὰ μεταλάβωσι τὸ πολύτιμον σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα, καὶ μετὰ τοῦτο ἐλάβανον τὴν τροφήν των μὲ χαρὰν καὶ ἀπλότητα τῆς καρδίας. Ἐπειδὴ δὲ ἤξευρον, ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ ἐμελλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταστραφῇ, καὶ ἄλλῶς δὲν ἐζήτουν εἰς τὴν γῆν κἀρμίαν ἀποκατάστασι, ἐπιθυμοῦντες μόνην τὴν οὐράνιον βασιλείαν τοῦ Ἰησοῦ κατεφρόνου τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, καὶ κατέθετον τὰ πάντα εἰς τὸ κοινόν, καὶ ὅσοι εἶχον κληρονομίας, τὰς ἐπώλουν καὶ κατέθετον τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, οἵτινες διεμοίραζον εἰς καθένα τὸ ἀναγκαῖον, ὥστε κανεὶς μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἦτο πτωχός. Ὅλος ὁ λαὸς τοὺς ἡγάπα καὶ τοὺς ἐτίμα, ἀλλ' οἱ ἄλλοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτῶν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἡ πρώτη αὕτη ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ εἶναι ἡ τελειοτάτη ἀπ' ὅλας, ὅσαι συνεστήθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅλοι οἱ μονάζοντες καὶ οἱ ἄλλοι πιστοὶ ὅσοι ἠθέλησαν νὰ βάλωσιν εἰς πρᾶξιν πιστῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου τὴν ἐθεώρησαν ὡς τὸ ἄριστον ἀρχέτυπον. Ἐπειδὴ δὲ ἤϋξανε καθ' ἑκάστην ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν ἔκριναν εὐλογον οἱ ἀπόστολοι νὰ συστήσωσιν ἐπιστάτας διὰ νὰ ἀναλάβουν τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν βιωτικῶν τούτων ὑπουργημάτων, καὶ νὰ ἀνακουφίζονται οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταί, καὶ νὰ ἐνασχολῶνται περισσότερον εἰς τὴν διδασκαλίαν. ὠνόμασαν δὲ αὐτοὺς Διακόνους (I). Ἐκλεξάν λοιπὸν μὲ τὴν γνώμην ὅλης τῆς ἐκκλησίας συνηθροισμένης ἑπτὰ διατάξαντες αὐτοὺς νὰ διακονῶσιν εἰς τὰς τράπεζας: Πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἱεράν τράπεζαν, εἰς τὴν διανομὴν τῆς ἀγίας εὐχαριστίας· ἔπειτα καὶ εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν, δηλ. νὰ φροντίζωσι τὰ τῆς ἀναγκαιᾶς τροφῆς δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς, καὶ γενικῶς περὶ ὅλων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων ἥτοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἀνακουφισθέντες τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὰ ἔργα των ἐνησχολοῦντο περισσότερον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὴν διακονίαν

(5) Πραξ. σ'. 3.

τοῦ ἁγίου Στεφάνου, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λόγων τῶν Ἀποστόλων, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀναφέρει ἡ Γραφή (1), δεικνύουσιν, ὅτι αἱ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους συνδιαλέξεις των, καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἔθνηκούς διδασκαλίαι των ἐθεμελιόνοντο πάντοτε εἰς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν πραγμάτων. Εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἔπρεπε νὰ ἐνθυμίζωσιν ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας των, καὶ ὅσα ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ δεῖξωσι τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν· τοὺς δὲ ἔθνηκούς ἐδίδασκον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ὅτι τὸν κυβερνᾷ διὰ τῆς προνοίας του, καὶ ὅτι ἔστειλεν ἄνθρωπον, δηλαδὴ τὸν υἱὸν αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν κρίνῃ.

Τὸν αὐτὸν τρόπον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας. Ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων, ἔχομεν πλῆθος διδασκαλιῶν πρὸς τοὺς θελοντας νὰ βαπτισθῶσι· καὶ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν ἐπιστηρίζεται εἰς τὰ ἔργα, δηλ. τὸ ὅλον τῆς ὀμιλίας εἶναι συνήθως διήγησις τῶν ὅσα ἔκαμεν ὁ Θεὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, μέχρι τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου· ὅ ἐστι ἡ κατήχησις αὐτῶν δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ σύνοψις τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς πίστεως μεμιγμένη μετὰ τινὰς σκέψεις διαφόρους. Καὶ μ' ὅλον ὅτι αἱ τοιαῦται κατηχήσεις ἐγίνοντο πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους ἄνδρας, δὲν πρέπει νὰ ἀμφισβητήσωμεν ὅτι καὶ πρὸς τοὺς παῖδας, ἀφ' οὗ εἰσῆχθη ὁ νηπιοβαπτισμὸς, καὶ ἐκατηχοῦντο μετὰ τὸ βάπτισμα, μετεχειρίζοντο τὸν αὐτὸν τρόπον. Καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ τρόπος οὗτος διετηρήθη ἕως οὗ ἐσώζετο ἡ ἀρχαία τάξις τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ μέχρι τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, καθότι βλέπομεν, ὅτι ἐφυλάττετο ἡ συνήθεια νὰ κατηχῶσι καὶ νὰ ἐξετάζωσι πολλάκις τὸν καιρὸν τῆς τεσσαρακοστῆς τοὺς μέλλοντας νὰ βαπτισθῶσι τὸ Πάσχα. Ἀφ' οὗ δὲ ἤρχισε νὰ ἀποκαστηθῇ κοινὸς ὁ νηπιοβαπτισμὸς, ἡ δημόσιος αὕτη διδασκαλία ἐγένετο μόνον ὡς τύπος, ἡ δὲ πραγματικὴ διδασκαλία παρελήθη, ἀφ' οὗ ἡ δυστυχία τῶν καιρῶν ἐκείνων ἐπέφερε τὴν παχεῖαν ἀμάθειαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κλῆρον. Ἡ κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην γινομένη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐξήγησις τοῦ Συμβόλου τῆς πίστε-

(1) Πραξ ζ'. 10. 37. 17. 17. 17. 22.

τοῦ λόγου, δίδοντες τὴν ἄδειαν πρὸς τούτοις καὶ εἰς τοὺς διακόνους
 νὰ διδάσκωσι καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ βαπτίζωσι (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΔ΄.

*Περί τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ἐπιστροφῆς
 τῶν Σαρμαρειτῶν.*

Οἱ παχυλοὶ καὶ πλεονέκται Ἰουδαῖοι δὲν ἐδύναντο νὰ αἰσθαν-
 θῶσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου, πρὸ πάντων δὲ οἱ Σαδου-
 καῖοι οἵτινες μῆτε ἀνάστασιν, μῆτε ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἐπί-
 στευον καὶ ἦσαν ἡ ἰσχυροτέρα μερίς (2), ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ μέ-
 γας Ἀρχιερεὺς ἦτον ἐξ αὐτῶν. Ὅθεν ἄφ' οὗ ἤρχισαν οἱ Ἀπόστολοι
 νὰ διδάσκωσι, οἱ δυνατώτεροι μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων ἀπηγόρευσαν
 μὲ ἀπειλὰς αὐτοὺς τὸ νὰ ὀμιλῶσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ
 ταῦτα τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν ἐκ τῆς ὁποίας τοὺς ἐξέβαλεν
 ἄγγελος Κυρίου (3), καὶ πάλιν προσκαλέσαντες αὐτοὺς ἐπέπλη-
 ζαν καὶ ἔδειραν. Οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἔχαιρον, διὰ ταύτην τὴν τιμὴν
 τοῦ νὰ ὑποφέρωσιν ὀνειδισμοὺς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, καὶ τοὺς ἔλεγον παῖρησίᾳ: Κρίνατε σεῖς οἱ ἴδιοι, ἂν ἦναι
 δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπακούωμεν περισσότερον εἰς σᾶς
 παρὰ εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ λέγωμεν
 ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν: ὅτι οὗτος ὁ Ἰησοῦς, τον
 ὅποῖον σεῖς ἐσταυρώσατε, ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ὅτι εἰς τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τὰ θαύματα, ὅσα βλέπετε καὶ
 ἀκούετε (4). Στέφανος ὁ πρῶτος τῶν ἐπτὰ διακόνων ἔκαμνε
 μεγάλα θαύματα καὶ ἤλεγχε θαρράλῳς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν
 πῶρωσιν τῆς καρδίας των, ἀποδεικνύων εἰς αὐτοὺς ὅτι μῆτε εἰς

(1) Πραξ. κεφ. 5'. 1—7.

(2) Πραξ. κεφ. 21'. 8.

(3) Πραξ. κεφ. 5'. 20.

(4) Πραξ. κεφ. 5'. 18—20.

τὸν ναὸν μήτε εἰς τὴν πόλιν τῶν εἶναι προσκολλημένη ἡ θρησκεία. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν κατεδίκασαν ὡς βλασφημήσαντα τὸν ἅγ.ον τοῦτον τόπον, καὶ τὸν ἐλιθοβύλησαν (1). Οὗτος ὑπῆρξε λοιπὸν ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων, δηλαδὴ ὁ πρῶτος ὅστις ἀπέθανεν ὑπὲρ τῆς μαρτυρίας τοῦ Εὐαγγελίου. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίστασιν διηγέθη μέγας διωγμὸς κατὰ τῆς ἐν τῇ Ἱερουσαλῆμ Ἐκκλησίας, ὥστε οἱ μαθηταὶ ὅλοι διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Σαμαρείαν πλὴν τῶν Ἀποστόλων. Ὁ δὲ θερμότερος διώκτης τῶν μαθητῶν ἦτον νέος τις ὀνομαζόμενος Σαῦλος ἐκ τῆς αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων, σοφώτατος εἰς τὰς γραφάς. Αὐτὸς εἰσῆρχετο εἰς τὰς οἰκίας καὶ ἔσυρε βιαίως ἄνδρας καὶ γυναῖκας εἰς τὸ δεσμοκτήριον, πνέων ἀπειλὴν καὶ φόνον κατὰ τῶν μαθητῶν, ἔπειτα ἐζήτησεν ἐπιστολάς παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀρχιερέως διὰ νὰ υπάγῃ ἕως εἰς τὴν Δαμασκὸν νὰ τοὺς ζητῇ (2). Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπλησίαζεν ἐκεῖ, εἶδε περὶ πλήρη μεσημβρίαν ὑπερφυσικὸν τι φῶς, τὸ ὁποῖον τὸν ἐτύφλωσε καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πέσῃ κατὰ γῆς, καὶ ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν Σαοὺλ Σαοὺλτί με διώκεις; Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, εἰς μάτην με ἀντιστέκεις. Κύριε τί πρέπει νὰ κάμω; εἶπεν ὁ Σαοὺλ ἔντρομος. Ὁ δὲ Κύριος τὸν ἀπέστειλεν εἰς ἕνα ἅγιον ἄνδρα ὀνομαζόμενον Ἀνανίαν, ὅστις τὸν ἐβάπτισε καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ φῶς. Τότε ἤρχισεν ὁ Παῦλος παρευθὺς νὰ κηρύττῃ τὸ εὐαγγέλιον μετὰ μεγάλου ζήλου, καὶ γνωρίζεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἔπειτα, καὶ συγκατηριθμήθη μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων προσκαλεσθεὶς εἰς τοῦτο καὶ διδασθεὶς παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (3). Ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Διάκονος ἦλθεν ἐντοσοῦτω εἰς τὴν Σαμαρείαν, ὅπου ἐπέστρεψαν πολλοὶ καὶ ἐβαπτίσθησαν. Μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν Ἱερουσαλῆμ Ἀπόστολοι ἀπέστειλαν εἰς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, διὰ νὰ τοὺς στηρίξωσι καὶ νὰ τοὺς τελειοποιήσωσιν εἰς τὴν πίσπιν. Οὗτοι

(1) Πραξ. ζ'. 58.

(2) Πραξ. κερ. θ'.

(3) Γαλ. α'. 12. Πραξ. ι'. 5.

προσευχήθησαν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἐπέθηκαν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δηλαδὴ χάριν ἀφθονωτέραν καὶ τὸ δῶρον τῶν θαυμάτων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὴν Σαμαρείαν, ὑπῆρχε καὶ κάποιος μάγος ὀνομαζόμενος Σίμων, ὅστις βλέπων τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι ἐδίδον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν, τοὺς ἐπρόσφερον ἀργύριον διὰ νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν δύναμιν. Ἀλλ' ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τοῦ εἶπε : νὰ χαθῆς καὶ σὺ καὶ τὸ ἀργύριόν σου, διότι πιστεύεις ὅτι ἠμπορεῖ τις μὲ χρήματα νὰ ἀγοράσῃ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν προέτρεψεν εἰς μετάνοιαν (1). Ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἔπειτα σιμωνία, τὸ ἀμάρτημα ἐκείνων, ὅσοι πραγματεύονται τὰ πνευματικὰ πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕ.

Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν.

Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἤρχισαν καὶ οἱ ἐθνικοὶ νὰ ἐμβαίνοσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ῥωμαῖός τις ἑκατόνταρχος, Κορνήλιος τὸ ὄνομα, ἀν καὶ ἐθνικὸς, ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς καὶ μόνος εἶναι ὁ Θεὸς, καὶ τοῦτον ἐφοβεῖτο καὶ ἐλάτρευε, δεόμενος αὐτοῦ διηνεκῶς, καὶ κάμων μεγάλας ἐλεημοσύνας (2). Εἰς τοῦτον ἔλθων Ἄγγελος παρὰ τοῦ Θεοῦ εἶπεν, ὅτι αἱ προσευχαί του εἰσηκούσθησαν, καὶ νὰ στείλῃ νὰ ζητήσῃ τὸν Πέτρον διὰ νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ τί πρέπει νὰ κάμῃ διὰ νὰ σωθῇ. Ὁ δὲ Ἀπόστολος Πέτρος πάλιν εἶδεν ὄραμα, καθ' ὃ ἔμαθεν ὅτι κἀνὲν κτίσμα δὲν εἶναι βέβηλον οὔτε ἀκάθαρτον, ἔπειτα εἶπεν εἰς αὐτὸν τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπάγῃ μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀπεσταλμένων ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου. Ταῦτα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ νὰ πύσωσι τὴν ἀποστροφὴν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Ἀπόστολος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι, εἶχον πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ νὰ τὸν πείσωσι νὰ συναναστραφῇ μετ' αὐτῶν. Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὸν οἶκον

(1) Πραξ. κεφ. ἡ. 20.

(2) Πραξ. κεφ. ἰ.

οὐ Κορνηλίου, τὸν εὔρε με πολλοὺς ἐκ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων
 σου, τοὺς ὁποίους εἶχε συγκαλέσει διὰ νὰ ὑποδεχθῶσι τὸν Ἀπόστο-
 ν, καὶ καθὼς ἄρχισε νὰ τοὺς διδάσκη, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον Πνεῦμα
 ἅγιον, καὶ ἐκήρυττον τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ εἰς διαφόρους γλώσ-
 σας (1). ὥστε ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τοὺς ἔδωκεν εὐθὺς τὸ βάπτι-
 μα, βλέπων, ὅτι ἔλαβον ἤδη τὴν θεϊὰν χάριν· οἱ δὲ Ἀπόστολοι (3)
 καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, ἀκούσαντες, ὅτι ὁ Πέτρος συναναστράφη
 με τοὺς ἀπεριτμήτους καὶ συνέφαγε μετ' αὐτῶν, ἐκानδαλίσθησαν
 κατ' ἀρχάς (2), ἀλλ' ὅταν ἔμαθον παρ' αὐτοῦ τὸ πῶς ἔγεινε τοῦ-
 το, ἐχάρησαν καὶ εἶπον με θαυμασμόν· πῶς λοιπόν; ὁ Θεὸς ἔδωκε
 καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς τὴν μετάνοιαν διὰ νὰ εἰσέλθωσι καὶ αὐτοὶ
 εἰς τὴν ζωὴν! Ἡ πείρα τοὺς ἔκαμε τότε νὰ καταλάβωσι τὸ μυστή-
 ριον τῆς κλήσεως τῶν ἐθνικῶν τὸ πρὸ πολλοῦ μὲν εἰς τὰς γραφὰς
 δεδηλωμένον, ἐξηγηθὲν δὲ κάλλιπα παρὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου,
 τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν· αὐτὸς μᾶς διδάσκει, ὅτι
 ἔληθεῖς Ἰσραηλῖται καὶ τέκνα τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι μόνον τὰ κατὰ
 τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, καὶ οἱ
 ἀγαπᾶται τῆς πίστεώς του, τοὺς ὁποίους ἐξελέξατο ὁ Θεὸς κατὰ τὸ
 ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τοὺς προσκαλεῖ ὄχι μόνον ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ἀλ-
 λά καὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν (3)· ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπεται, ὅτι ἡ περιτομὴ
 δὲν ἰσχύει πλέον τίποτε, διότι ἡ διαθήκη τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι εἰς
 ἐπιτομήν τινά φυλὴν περιορισμένη, ἀλλὰ μεταδίδεται εἰς ὅλα τὰ
 ἔθνη διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ κάλεσμα τῶν ἐθνῶν
 ἐνεργεῖ ὥστε ὁ μὴ λαὸς τοῦ Θεοῦ νὰ γένη λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνοι
 δὲ οἱ ὁποῖοι ἦσαν λαὸς του νὰ ἀποβληθῶσιν οἱ περισσότεροι διὰ
 τὴν ἀπιστίαν των· Ἡ ἀμαρτία των εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἐθνῶν, τὰ
 ὁποῖα προσελλήθησαν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, καὶ ἀπεκατεστάθησαν
 εἰς ἄλλθινὸς Ἰσραὴλ (4)· ἐπειδὴ οἱ ὀλίγοι Ἰουδαῖοι οἱ πιστεύσαντες

(1) Αὐτόθι.

(2) Πραξ. ια΄.

(3) Πρὸς Ῥωμ. κεφ. θ'. 7.

(4) Πρὸς Ῥωμ. ιβ΄: τῶ ἀσπῶ παραπτώματι ἡ Σωτηρία τοῖς ἔθνεσι.

τὸ εὐαγγέλιον, καὶ σωθέντες διὰ τῆς πίστεως εἶναι ἡ ρίζα καὶ τὸ στέλεχος, τὸ ὁποῖον βαστάζει ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐνεκεντρίσθησαν καὶ ἐπροσκολλήθησαν οἱ ἔθνη, καθὼς οἱ κλάδοι τῆς ἀγριελαιᾶς εἰς τὴν καλλιέλαιον (1). οἱ δὲ εἰς τὴν σκληρότητά των ἐμμένοντες Ἰουδαῖοι ἀπερρίφθησαν, ἕως οὗ νὰ ἔμβωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλοι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἐθνικῶν τοὺς ὁποίους ἠδύκησεν ὁ Θεὸς νὰ σώσῃ· ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι θέλουσι σωθῆ εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (2). Ἀφ' οὗ δὲ ἤρχισαν οἱ ἔθνη νὰ γίνωνται μέλη τῆς ἐκκλησίας, διεσπάρησαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον, κατὰ τὴν διαταγὴν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου. Πανταχοῦ ὅπου εὕρισκοντο Ἰουδαῖοι, διευθύνοντο κατὰ πρῶτον εἰς αὐτοὺς, καὶ ἂν οὔτοι ἀπέβαλλον τὰ νὰ ἀκούωσι τὸν λόγον, ἔστρεφον τότε πρὸς τοὺς ἐθνικούς.

ΚΕΦΆΛΛΑΟΝ ΜΣΤ'.

Περὶ τῆς συστάσεως τῶν ἐκκλησιῶν, τῆς παραδόσεως τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Συνόδων.

Κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος, διεσπάρησαν οἱ Ἀπόστολοι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτω χώρας κηρύττοντες τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (3). ὁ μὲν Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόςθεος ἔμεινεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. τῆς ὁποίας ἔγεινεν Ἐπίσκοπος καὶ ποιμὴν ἰδιαιτέρος, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐκήρυξεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἔφεσον ὅπου διαμείνας ἔζησε μέχρι βασιλείου τοῦ γῆρους, ὁ Θωμᾶς κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔλαχε τὴν Παρθίαν, ὁ Ἀνδρέας τὴν Σκυθίαν, ὁ Πέτρος ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἀντιόχϊαν Μητρόπολιν τῆς Συρίας, ὅπου καὶ πρῶτον ἐδόθη τὸ ὄνομα Χριστιανοὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔπειτα εἰς τὸν Πόντον, καὶ Γαλατίαν, καὶ Βιθυνίαν, καὶ Καππαδοκίαν καὶ Ἀσίαν πρὸς

(1) Πρὸς Ῥώμ. α'. 17.

(2) Ῥώμ. α'. 15, Πραξ. κγ'. 4.

(3) Εὐσεβ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλ. γ'. κεφ. Α.

τους ἐν τῇ διασπορᾷ Ἰουδαίους, καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου καὶ ἐδέξατο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, Μάρκος δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ συνέστησε τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τὰς ἄλλας τῶν περὶ αὐτὴν τόπων, καὶ Ἰάκωβος δὲ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου ἐκήρυξεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν. Ὁ Βαρνάβας συνέστησε τὴν ἐν Μεδιολάναις Ἐκκλησίαν, καὶ πρῶτος αὐτῆς κατέστη ἐπίσκοπος. Ὁ δὲ μέγας τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος ὁ μακάριος Παῦλος, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐπλήρωσε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' οὗ ἐκήρυξεν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Ἀντιόχϊαν, καὶ ὅλην τὴν Συρίαν, καὶ τὴν Κιλικίαν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν Ἔφεσον, μετέβη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου συνέστησε τὰς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου τῶν δύο πρώτων καὶ ἐπισημοτάτων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν ὁποίων διεδόθη καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἡ σωτηριώδης ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου, μετέβη τελευταῖον καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου καὶ ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Νέρωνος τοῦ ὀμοτάτου τυράννου. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἐδιδάχθη τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, καὶ τὴν διεφύλαξε σφᾶν καὶ ἀνύθευτον εἰς ὅλους τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας μέχρι τῆς σήμερον, καὶ διὰ τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐξερίζωσεν ὅλας τὰς ἀπειτηλάς αἱρέσεις, ὅσαι ἐσπούδαζον νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτήν.

Ἐν ᾧ δὲ συνέστηνον τὰς Ἐκκλησίας οἱ Ἀπόστολοι, ἐχειροτόνουν Ἐπισκόπους καὶ Πρεσβυτέρους, καὶ Διακόνους εἰς τὰς πόλεις (1). Καὶ ὁ μὲν Ἐπίσκοπος ἦτον ὁ προεστὴς τῆς κατὰ μέρος ἐκκλησίας, οἱ δὲ πρεσβύτεροι οἱ συνεργάται καὶ συμβοητοὶ τοῦ Ἐπισκόπου εἰς τὰς πνευματικὰς ἐργασίας· κεφαλὴ ὅμως καὶ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπηρετῶν ταύτης εἶναι εἰς καὶ μόνος ὁ Χριστὸς· ὅλοι δὲ οὗτοι οἱ ὑπουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθησαν μετὰ ταῦτα ἱερός Κληρὸς ἢ κληρικοὶ, διὰ νὰ σημαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι αὐτοὶ εἶναι ἡ ἐκλεκτὴ μερὶς τοῦ Κυρίου, καὶ ὅτι ἡ κληρονομία αὐτῶν

(1) Πραξ: κεφ. ιδ'. 23.

εἶναι ὁ Θεός, καθὼς εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην περὶ τῶν Λευϊτῶν.

Ἐδίδασκον δὲ οἱ Ἀπόστολοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ ζώσης φωνῆς μιμούμενοι κατὰ τοῦτο τὸν θεῖον αὐτῶν διδάσκαλον, διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἔγραψε τίποτε· ἐφροντιζόν ὅμως νὰ μορφώωσιν ἐπιμελῶς μαθητὰς ἱκανοὺς νὰ διατηρήσωσι τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τὴν παραδίδωσι σῶαν καὶ ἀνόθευτον εἰς τοὺς διαδόχους των. Ὅσα ἤκουσας παρ' ἐμοῦ, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν του Τιμόθεον, (1) ταῦτα παράδωσον εἰς ἀνθρώπους πιστοὺς οἵτινες νὰ ᾔναι ἱκανοὶ νὰ διδάξωσι καὶ ἄλλους· ὥστε παράδοσις ὀνομάζεται, ἡ ἱερὰ αὕτη παρακαταθήκη τῆς διδασκαλίας ἣτις μετέβη ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀπὸ δὲ τῶν Ἀποστόλων εἰς τοὺς πρώτους Ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ἐκ δὲ τούτων εἰς τοὺς διαδόχους των, καὶ οὕτως ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα μετέβαινε διατηρουμένη ἀκέραιος καὶ ἀνόθευτος, καὶ διαϊωνίσθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τοιαύτη καὶ μέχρις ἡμῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ λάβῃ κάμμειαν μεταβολήν. Ὁ πρῶτος συγγραφεὴς μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων ἦτον ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ὅστις συνέταξε τὸ Εὐαγγέλιόν του διὰ τοὺς ἐπιστρέψαντας Ἰουδαίους. Μάρκος δὲ ὁ μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Πέτρου συνέταξε μετ' ὀλίγον ὡς μίαν σύνοψιν τούτου, μετὰ ταῦτα συνέγραψεν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὁ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μαθητὴς διὰ νὰ ἀντιτάξῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ὑπὸ τινῶν ψευδαποστόλων κηρυττομένους μύθους. Τελευταῖον συνέγραψε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς πλειότερον ἀπὸ ἐξῆντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, τὸ Εὐαγγέλιόν του, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς βλασφημίας τῶν ἀρνούμενων τὴν τοῦ Ἰησοῦ θεότητα Αἰρετικῶν, πρὸ δὲ τούτου εἶχε γράψει καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν, τοῦ δὲ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν ὑπ' αὐτῶν πρὸς διαφόρους Ἐκκλησίας, ἢ πρὸς τινὰς μερικοὺς κατὰ διαφόρους περιστάσεις. Ἀποστολικά δὲ συγγράμμα-

(1) Β'. πρὸς Τιμ. β. κεφ. β'. 2

τα ἔχομεν μόνον τῶν ἐξ' ἡγουν τοῦ Πέτρου, τοῦ Παύλου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἰακώβου, τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰούδα. Τῶν δὲ ἄλλων ἑπτὰ δὲν ἔχομεν κανέν· ὅλα ταῦτα τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν, τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ δὲν περιέχουσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν στοχασμοὺς, ἀλλὰ τὰ ὑπαγορευθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὼς καὶ τὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν· διὰ τοῦτο πιστεύομεν σταθερῶς, πάντα τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὰ ὡς ἀληθῆ καὶ ἀλάθαστον λόγον τοῦ Θεοῦ (1). Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδαξαν πολλὰ περισσότερα ἀφ' ὅσα ἐγράφησαν, τὸ ὑπόλοιπον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν διετηρήθη ἀπὸ μόνῃν τὴν παράδοσιν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐθεώρησαν πάντοτε ὡς Ἀποστολικὰς παραδόσεις, ὅλα τὰ κεφάλαια τῆς διδασκαλίας ἢ τῆς εὐταξίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, ὅσα εὐρέθησαν ἀνέκαθεν καὶ γενικῶς ἀπ' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας παραδεδεγμένα, χωρὶς ἀγνοῦν τὴν ἀρχὴν των, καὶ ἐξαιρέτως ὅσα ἐδογματίσεν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν ὁποίων τὸ παράδειγμα ἔδωκαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι· ἐπειδὴ ὅτε ἤρχισεν ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν πίστιν ἐπιστρεφόντων ἐθνικῶν νὰ πληθύνηται, τινὲς ἀπὸ τοὺς πιστοὺς Ἰουδαίους ἠθέλησαν νὰ τοὺς ὑποχρεοῦσι νὰ περιτέμνωνται, καὶ νὰ φυλάττωσιν ὅλας τὰς τελετὰς τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, οἱ δὲ Ἀπόστολοι συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων διὰ νὰ αποφασίσωσι περὶ τούτου· εἰς ταύτην τὴν Σύνοδον ἐλάλησαν ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, καὶ ὁ Βαρνάβας, ὁ Ἰάκωβος ἀνέφερε τὰς μαρτυρίας τῆς ἁγίας Γραφῆς, αἱ ὁποῖαι ἀπεδείκνυον, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη πρέπει νὰ ζητήσωσι μίαν ἡμέραν τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Τελευταῖον ἐσχημάτισαν τὴν ἀπόφασίν των καὶ τὴν ἐπεκύρωσαν μετὰ τῶν λέξεων· Ἐδοξε τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, νὰ μὴ σᾶς ἐπιβάλωμεν ἄλλο, εἰμὴ ταῦτα τὰ ἀναγκαῖα· νὰ ἀπέχητε ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα καὶ ἀπὸ

(1) Β'. Περ κα. ου γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν εἰ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι.

τὸ αἷμα τῶν πνικτῶν, καὶ ἀπὸ τὴν πορνείαν (1). Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Συνόδου ταύτης τῶν Ἀποστόλων, συνεκροτήθησαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοιαῦται σύνοδοι διὰ νὰ ἀποφασίσωσι τινὰ ζητήματα δογματικὰ ἢ περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, τὰ ὅποια ἐπαρουσιάζοντο· εἰς ταύτας τὰς Συνόδους, ὡσάκις συνήρχοντο νομίμως ἔκρινον κατὰ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἀποφάσεις των παρεδέχοντο μὲ σέβας ὅλοι οἱ πιστοὶ, καὶ ὅσοι δὲν ἐπέιθοντο εἰς αὐτὰς ἀπεβάλλοντο ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς αἰρετικοὶ, δηλαδὴ ὡς προσκολλημένοι πεισματωδῶς εἰς τὴν πλάνην των· τοιαῦται οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ἐκτὸς τῆς συνόδου τῶν Ἀποστόλων, συνεκροτήθησαν ἑπτὰ· πρώτη ἢ ἐν Νικαίᾳ, ἐν ἔτει 325, ὑπὸ τριακοσίων δέκα ὀκτῶ πατέρων· δευτέρα ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ἔτει 381 ὑπὸ ἑκατὸν πενήκοντα πατέρων· τρίτη ἐν Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 431, ἐκ διακοσίων πατέρων· τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι ἐν ἔτει 451 ὑπὸ ἑξακοσίων τριάκοντα πατέρων· πέμπτη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 553 ἐκ πατέρων ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε· ἕκτη πάλιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 680 ἐκ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἑννέα πατέρων· ἑβδόμη ἢ ἐν Νικαίᾳ ἐν ἔτει 787 ἐκ τριακοσίων πενήκοντα σχεδὸν πατέρων. Τούτων τῶν ἱερῶν Συνόδων αἱ ἀποφάσεις, καθὼς καὶ πολλῶν ἄλλων τοπικῶν, ὅσαι ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν, πιστεύονται ὡς ὀρθαὶ καὶ ἀλάσθηστοι, καὶ φυλάττονται μὲ σέβας ὑπὸ τῶν πιστῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ΄.

Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ.

Τεσσαράκοντα ἔτη περίπου μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος κατεστράφη ἡ Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ αὐτὸς τὸ προεῖπεν· οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεστάτησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων προφασιζόμενοι, ὅτι

(3) Πραξ. κεφ:

ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπόκηνται εἰς τοὺς ἐθνικούς· μέγα πλῆθος ἐξ αὐτῶν κατεσφάγη εἰς διαφόρους τόπους, καὶ τελευταῖον κυλωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἡ Ἱερουσαλήμ ἐκυριεύθη μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Τίτου υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Οὐεσπεσιανοῦ (1). Σκληρότερος πόλεμος ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπῆρξεν· ἡ πείνα ἐγένεεν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τόσον τρομερὰ, ὥστε εὐρέθη μία μήτηρ, ἡ ὁποία ἔτρωγε τὸ ἴδιόν της τέκνον (2)· ἑκατὸν δέκα μυριάδες ψυχαὶ ἔχαθησαν εἰς ταύτην μόνον τὴν πολιορκίαν, ὃ δὲ ναὸς ἐπυρπολήθη, καὶ ἡ πόλις κατεστράφη ἐκ θεμελίων. Τοιοιτοτρόπως ἐξεργάγη ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἡ δικαία κατὰ τῆς δυστυχούς ταύτης πόλεως, ἣτις κατεδίκασεν εἰς θάνατον τοσοῦτους Προφῆτας καὶ τέλους πάντων καὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Βασιλέα καὶ Θεὸν της· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, οἵτινες δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσωσιν ὡς λυτρωτῆν των, ἀπεκατεστάθησαν δοῦλοι τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὸν τόπον των, καὶ διεσπάρησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον δεδουλωμένοι καὶ ἐξουθενημένοι, καὶ διαμένοντες δέκα ὀκτῶ ἡδὴ αἰῶνας εἰς ταύτην τὴν ἐξουθένησιν· ἐπειδὴ ἀπὸ ἐκείνου τοῦ καιροῦ δὲν ἐδυνήθησαν πλέον νὰ ἀνακτήσωσι τὴν γῆν τῶν πατέρων των, μήτε νὰ βασιλεύσωσιν εἰς κἀνὲν μέρος τοῦ κόσμου. Τότε εἶδον τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς προρῆσεως τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ, ὅστις εἶχε προφητεύσει πρὸ τοσοῦτων αἰῶνων, ὅτι τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον δὲν θέλει ἐκλείπει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰούδα, ἕως οὔ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος, ὅστις εἶναι τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία (3)· ἐπειδὴ ταυτοχρόνως, ἐν αἷ τὸ πνευματικὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βασίλειον ἐστερεοῦτο καὶ ἐξηπλόνητο εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, ἡ κοσμικὴ βασιλεία τῶν Ἰουδαίων ἐξουδενώθη χωρὶς ποτὲ νὰ δυνηθῶσι πλέον νὰ σχηματίσωσιν ἓν σῶμα, καὶ ἓν Κράτος, καθὼς ἦσαν πρότερον ἕως τότε, ἐφάνη ὡσαύτως, ὅτι ἡ ἀληθὴς θρησκεία δὲν ἦτον μήτε εἰς ἓνα τινα τόπον μήτε εἰς μίαν τινα φυλὴν περιορισμένη, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς

(1) Εὐσέβ.: Ἐκκλ.: ἱστορ.: βιβλ.: γ'. κεχ. 5. 9. 7. κτλ.

(2) Ἰωσηφ.: βιβλ.: 9τ'. ἱστοριῶν 9.

(3) Γένσ.: κεφ. μθ', 19

ως ἦτον ἡ κατήχησις, καθότι τὸ ἱερὸν σύμβολον εἶναι ἡ σύνοψις τῆς ὅλης χριστιανικῆς διδασκαλίας. Καὶ ἀπὶ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ὁ ἔστιν, ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὴν μέθοδον ταύτην τοῦ κατηχεῖν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα, νομίζοντες, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐννοῶσιν ὅπως οἱ χριστιανοὶ τὸ σύμβολον, καὶ δὲν ἦτο χρεῖα νὰ γνωρίζωσι τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων τὴν ἀκριβῆ ἔχθεσιν καὶ διήγησιν ἐπιμελοῦντο τοσοῦτον οἱ ἀρχαῖοι πατέρες. Πλὴν καὶ ἂν δὲν εἴχομεν τὸ κῦρος τῆς Γραφῆς καὶ τὰ παραδείγματα τοσοῦτων αἰῶνων, πάλιν ἦτον εὐκόλον νὰ ἴδῃ τις, ὅτι ἡ διήγησις καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις τῶν θαυμασίων ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἐν γένει εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος τοῦ νὰ διδάσκηται κατὰ πρῶτον ἡ θρησκεία, καὶ μετὰ τοῦτο νὰ ἀρχίξῃ καὶ ἡ δογματικὴ διδασκαλία.

Δύναται τις ἀληθῶς νὰ ἀποδείξῃ διὰ λόγων καταπειστικῶν, ὅτι εἶναι εἰς Θεὸς δημιουργὸς πάντων τῶν ὄντων, καὶ κυβερνήτης αὐτῶν διὰ τῆς πανσόφου προνοίας του, ὅτι διεφθάρῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ εὔρη τὴν μακαριότητα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν.

Οἱ πατέρες ἔκαμαν τοῦτο κάποτε, καὶ χρεωστοῦσι νὰ τὸ κάμνωσι κάποτε, ὅταν μέλλωσι νὰ κατηχήσωσιν ἀνθρώπους ἡλικιωμένους, καὶ συχνάκις αἰρετικούς ἢ φιλοσόφους. Τοιούτου εἴδους κατηγήσεως μᾶς ἀφῆκεν ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν ἀξιολογώτατον παράδειγμα. Πλὴν τὰ παιδία καὶ οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐννοῶσι καὶ νὰ ἀκολουθῶσι τοὺς λόγους τούτους· ἐν ᾧ καὶ αὐτοὶ οἱ λογικώτεροι δὲν δύνανται νὰ κατανοήσωσι τὰ ὑπὲρ κατάληψιν, καθὼς τὸ τῆς Τριάδος μυστήριον, τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλα τὰ μυστήρια, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ γνώσις εἶναι ἀναγκαιοτάτη· διὰ νὰ γνωρίσωμεν, τί χρεωστοῦμεν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ὅστις μᾶς γνωρίζῃ ἐντελῶς, ἐθεμελίωσε τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεώς του εἰς ἀποδείξεις, ἱκανὰς διὰ πάντα ἄνθρωπον καὶ καταληπτὰς· δηλ. εἰς πράγματα, καὶ πράγματα φανερά, λαμπρὰ, αἰσθητὰ, καθὼς εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ Κόσμου, ἡ ἀμαρτία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου

κατέστρεψε καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔθνος, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐκλέξει, ἀφ' οὗ ὑπῆρξε τοσοῦτον χρόνον, διὰ νὰ ἦναι ὁρατὸν παράδειγμα τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δικαιοκρισίας του, καὶ διὰ νὰ δώσῃ ἐξ αὐτοῦ διδασκάλους εἰς ὅλην τὴν ἄλλην γῆν· τελευταῖον ὁ ἱεροτελεστικός καὶ πολιτικός νόμος τῶν Ἰουδαίων κατηργήθη ἐντελῶς· ἐπειδὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ προσφέρονται θυσίαι, καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι τελεταὶ ἀπέβλεπον μόνον τὴν παλαιὰν διαθήκην, τῆς ὁποίας ὁ καιρὸς ἐπληρώθη, καθὼς καὶ ὁ πολιτικός καὶ δικανικός νόμος ἦτο διὰ τοὺς Ἰουδαίους μόνους δεδομένος τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν δὲν χρεωστοῦσιν ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου νὰ φυλάττωσι πλέον τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ τὸ ἀποβλέπον εἰς τὰ ἦθη καὶ κανονίζον αὐτά· οὗτος ὁ νόμος ὁ ἠθικός, ὡς αἰώνιος νόμος τῆς φύσεως πρέπει νὰ φυλάττηται πάντοτε καὶ πανταχοῦ· καὶ τοῦτον τὸν νόμον εἶπεν ὁ Σωτῆρ, ὅτι δὲν ἦλθε νὰ καταλύσῃ, ἀλλὰ νὰ πληρώσῃ (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ΄.

Περὶ τῆς ζωῆς τῶν Ἀποστόλων·

Οἱ Ἀπόστολοι ὑπέφεραν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἐυαγγελίου τοσοῦτους ἀγῶνας καὶ κόπους καὶ ταλαιπωρίας, ὅσους εἶναι ἀδύνατον καὶ νὰ περιγράψῃ τις· ἦσαν πάντοτε εἰς ὁδοιπορίας καὶ ἔζων μετὰ πολλὴν πτωχίαν ἢ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν των ἢ ἀπὸ τὰς ἐλεημοσύνας τῶν πιστῶν· ὑπέφερον πείναν, δίψαν, ἀγρυπνίας, ψύχος, καῦσιν, τρικυμίας, κινδύνους ληστῶν, καὶ ἄλλας ταλαιπωρίας εἰς τὰς περιόδους των· χωρὶς νὰ ἐπαριθμῆσωμεν τὰς νηστείας καὶ τὰς ἐκουσίους ἀπονεκρώσεις, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλον αὐτοὶ εἰς τὸ σῶμα των συνεχῶς, διὰ νὰ ὑποδουλώσωσι τὴν σάρκα καὶ νὰ δεικνύωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ παράδειγμα (2)· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἐθνικῶν

(1) Ματθ. κεφ. ε. 17.

(2) Β'. πρὸς Κοριν. κεφάλ. ια'. 23 30

κατεφρονοῦντο ὡς Ἰουδαῖοι, ὑπο δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐμισοῦντο ὡς νέαν διδάσκοντες διδασκαλίαν ἧσοι ἐπέστρεφον, τοὺς ἐπροξένουν πολλὴν ἐνόχλησιν, διὰ τὰ τοὺς διδάσκωσι καὶ κατηγῶσι, τὰ τοὺς νοθεύωσι καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, τὰ βαπτίζωσι καὶ τὰ μεταδίδωσι τὰ μυστήρια, τὰ χειροτονῶσι Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, καὶ τὰ δίδωσι τοὺς ἀναγκαίους κανονισμοὺς εἰς τὰς νεοσυστάτους Ἐκκλησίας· Πολλάκις ἐπανείρχοντο εἰς τοὺς τόπους, ὅπου εἶχον ἐπιτρέφει τινὰς εἰς τὴν πίσιν, ἢ ἔξελλον μαθητάς των, καὶ ἔγραφον πρὸς αὐτοὺς ἐπιτολὰς διὰ τὰ τοὺς στερεώσωσιν εἰς τὴν πίσιν, καὶ τὰ διορθώσωσι τινὰς καταχρήσεις, αἱ ὅποια παρεσέδυναν εἰς αὐτάς. Ὅσοι δὲ ἀπέρριπτον τὴν διδασκαλίαν των, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ πλειότεροι, ἐπεσώρευον κατ' αὐτῶν μυρίας συκοφαντίας· τὰ μὲν θαύματά των κατακρίνοντες ὡς γοητείας, αὐτοὺς δὲ ὀνομάζοντες ὑποκριτὰς καὶ στασιώδεις καὶ ταραττοντάς τὴν ἐπικράτειαν διότι κατήργουν τὰς καθεστῶσας θρησκείας, καὶ εἰσέφερον νεωτερισμοὺς καὶ ἔθιμα ξένα (1). Τοὺς ἔσυρον εἰς τὰ Δικαστήρια, τοὺς ἔρριπτον εἰς τὰς εἰρηκτὰς καὶ εἰς τὰ δεσμὰ, τοὺς ἐμάστιζον δημοσίως καὶ πολλάκις ὁ ὄχλος τοὺς κατεδίωκε μὲ τοὺς λίθους. Τελευταῖον συνέβησαν εἰς αὐτοὺς ὅλα, ὅσα τοὺς εἶχε προειπεῖ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐμισοῦντο ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον διὰ τὸ ὄνομά του (2). Ἄλλ' ἐν ταυτῷ ἠσθάνθησαν καὶ τὸ θάρρος καὶ τὴν σταθερότητα, τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὑποσχεθεῖσαν καὶ δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς, ὅτε ἔλαβον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄντι τὰ ὑπενδώσωσιν εἰς τὸσαῦτα δεινὰ, ὅσα περισσότερο ἐπάσχον, τόσῳ περισσότερο ἠσθάνοντο παρηγορίαν καὶ χαρὰν, γνωρίζοντες καλῶς, ὅτι μετὰ τὸν ἀγῶνα, τοὺς ἐπρόσμενον ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης ἐν οὐρανῷ, καὶ λογιζόμενοι ὡς μηδὲν τὰ παθήματα τῆς παρουσίας ζωῆς ὡς πρὸς τὴν δόξαν τῆς μελλούσης καὶ αἰωνίου (3). Τελευταῖον ὑπέστησαν ὅλοι τὸ μαρτύριον μὲ διαφόρους βασάνους, καὶ παρέδωκαν σταθερῶς τὴν

(1) Πραξ. κεφ. 15'. 20.

(2) Ματθ. 1. 22.

(3) Β'. Πρὸς Κορινθ. κεφ. 9'. Β'. Πρὸς Τιμοθ. 8'. 8.

ζωήν των, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκον, καὶ ἐξαιρέτως περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μὲν Πέτρος ἐσταυρώθη ὁ δὲ Παῦλος ἐκαρτομήθη καὶ οἱ δύο εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὸ Νέρωνος τοῦ πάντων τυράννων κακίστου καὶ ὠμοτάτου καὶ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν Αὐτοκρατόρων διώκτου τῶν Χριστιανῶν.

ΚΕΦΆΛΛΑΙΟΝ ΜΘ΄.

Περὶ τῶν διωγμῶν.

Ὁ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμὸς ἠκολούθησε τρεῖς ὀλοκλήρους αἰῶνας, ἐν οἷς ἐμαρτύρησαν πλῆθος ἀναρίθμητον ἀγίων μαρτύρων. Οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔπραττον ποτὲ κακὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον ἀλλ' ἔζων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῶν χειρῶν των μετὰ μεγάλης ταπεινότητος καὶ σεμνότητος, ἔπραττον δὲ ἐξ ἐναντίας πολλὰ καλὰ, καὶ διὰ τῶν μεγάλων ἐλεημοσυνῶν, καὶ διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἀσθενῶν, καὶ τῶν ἄλλων θαυμάτων, τὰ ὅποια ἐγίνοντο ἀκόμη συχνότατα, ἀλλ' ὅμως ἐμισοῦντο ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον ὅς τις καὶ τὸ μόνον ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ ἐνόμιζεν ἀμάρτημα. Ὄνομάζοντο ἄθεοι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον εἰδῶλα, ἀλλὰ ἐλάτρευον ἐν πνεύματι τὸν Θεόν. Ἐθεωρεῖτο δὲ καὶ ὡς μεγίστη ἀσέβεια, ἡ κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τῶν ἄλλων δεισιδαιμονιῶν διδασκαλίαι των. Ἐπειτα ἐπειδὴ ἀπεῖχον ἀπὸ τὰ θεάματα καὶ ἀθήρηματα τὰ δημόσια φεύγοντες τοὺς κόμους, καὶ τὴν ἀσωτείαν, ἐπειδὴ ἐνήστευον συνεχῶς, καὶ ἐνδύοντο εὐτελῶς, μὴ φοροῦντες μήτε φορέματα μήτε κοσμήματα ἀλλὰ πολυτελῆ, δι' ὅλα ταῦτα ἐνομίζοντο μωροὶ καὶ μελαγχολικοί. Ἐν ᾧ δὲ ἐλάλουν περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἄλλης ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἠλπίζον, ὅτι θέλουσιν εἶσθαι μακάριοι, τότε ἐνομίζοντο παντάπασιν ἄφρονες, πρόσθετος ἀκόμη ὅτι ἀπέδιδον εἰς τοὺς Χριστιανούς ὅλους τὰς ὑπὸ πολλῶν αἰρετικῶν πραττομένας μεγάλας βδελυρίας. Διὰ τοῦτο ἤθελον νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωσιν, ὅθεν τοὺς ἐξόριζον, τοὺς ἔρριπτον εἰς τὰς φυλακάς, ἐδήμευον τὰ ὑπάρχοντά των, τοὺς ἀπέστελλον νὰ ἐργάζωνται δέσμοι εἰς τὰ μεταλεῖα, καὶ τέλος τοὺς κατεδίκαζον εἰς τὸν θάνατον. Καὶ ἐπει

δὴ ἔβλεπον καὶ οἱ Αὐτοκράτορες καὶ αἱ ἄλλαι πολιτικαὶ ἀρχαί, ὅτι ἀντὶ νὰ τρομάζωσι τὸν θάνατον ἔτρεχον εἰς αὐτὸν μετὰ χαρᾶς διότι ἦνοιγεν εἰς αὐτοὺς τὴν θύραν τῆς αἰωνίου ζωῆς, μετεχειρίζοντο κατ' αὐτῶν τὰ τρομερώτατα καὶ ὀδυνηρότατα βασανιστήρια, καὶ ἐπενόουν ἄλλα ἀσυνήθιστα καὶ ἀνήκουστα ἕως τότε ἔστρωναν τοὺς μάρτυρας ἐπάνω εἰς κραββάτους, ἢ τοὺς ἐκρέμαζον δένοντες εἰς τοὺς πόδας των μεγάλα βάρη, καὶ οὕτω τοὺς ἐδέφρον μὲ τὰ βούνευρα, ἢ ἐξέσχίζον τὰς σάρκας των μὲ σιδηροῦς ὄνυχας καὶ κατέκαιον μὲ λαμπάδας τὰς πλευράς των, κ' ἔποτε τοὺς ἔψηνον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς ἐσχάρας, ἢ εἰς σιδηροῦς φούρνους, ἢ τοὺς ἐπροσχόλλουν εἰς κρεββάτια ἢ εἰς καθήκλας σιδηρᾶς πυρακτωμένας. Καὶ εἰς τινὰς μὲν ἐξεδεφρόν τὸ πρόσωπον ἢ καὶ ὅλον τὸ σῶμα εἰς ἄλλους δὲ ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καὶ τοὺς ἐχώριζον εἰς δύο, εἰς ἄλλους ἐξώρυττον τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς ὀδόντας ἢ τοὺς ὄνυχας, καὶ ἀπ' ἄλλων ἀνέσπαν τὰ σπλάνχνα ἐπιζώντων. Πολλοὶ ἐβρίπτοντο εἰς τὰ ἄγρια καὶ ἀνθρωποφάγα θηρία, ἢτοι κύνιας, ἀρκτοὺς, λέοντας καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ κατεσχίζοντο ζῶντες ὑπ' αὐτῶν, ἄλλοι ἐξετίθεντο εἰς τὸν ἥλιον ἀλειμμένοι μὲ μέλι, διὰ νὰ κεντῶνται ἀπὸ τὰς μυῖγας καὶ τὰς μελίσσας, καὶ ἄλλοι ἐζεματίζοντο μὲ βραστὸν ἔλαιον, ἢ μόλυβδον ἀναλυμένον. Καὶ τοῦτο πολλάκις ἐγένετο κατ' ἐπανάληψιν δις καὶ τρίς. Ἀφ' οὗ δὲ πολὺν χρόνον οὕτω τοὺς ἐβασάνιζον, τοὺς ἔκλειον εἰς σκοτεινάς καὶ δυσώδεις φυλακὰς ἐστρωμμένας μὲ ἥλους καὶ ὑέλους τεθραυσμένας, καὶ οἱ πλεῖστοι τελευταῖαν ἐκαρταμοῦντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν'.

Περὶ τῶν ὁμολογητῶν καὶ τῶν μαρτύρων.

Ὅσοι διέφευγον τὸν θάνατον ἀφ' οὗ κατεδιώκοντο καὶ ἐβασανίζοντο ποικιλοτρόπως, ὠνομάζοντο ὁμολογηταί, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδηλοῦτο, ὅτι ἔλαβαν τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν. Εἰς τούτους δὲ ἀπεδίδοντο ἔπειτα καθ' ὅλην των τὴν ζωὴν μεγάλαι τιμαὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Οἱ δὲ ἀποθνήσκοντες ὠνομαζόντο Μάρτυρες, καὶ ἐτιμῶντο περισσότερο ἀκόμη. Τὰ λείψανα τῶν σωμάτων των ἐφυλάττοντο ἐπιμελῶς, μυριζόμενα καὶ τυλισσόμενα εἰς πολυτελῆ ὑφάσματα, τὸ δὲ αἷμα των συνηροίζετο μέχρι καὶ βανίδος. Καὶ τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς των συνηροίζοντο οἱ πιστοὶ διὰ νὰ ἐορτάσωσι τὴν μνήμην των καὶ νὰ τιμῆσωσι τὴν ἀναγέννησίν των δηλαδὴ τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Ἐπανηγύριζον δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας, καθὼς τὰς κυριακάς, καθ' ἃς συνερχόμενοι εἰς τὰ μνημεῖα των, ἐδόξαζον τὸν Θεόν, ὅς τις ἔδωκε δύναμιν εἰς τοὺς ἀγίους του, καὶ ἐδέοντο εἰς αὐτοὺς νὰ προσβέωσιν εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καθὼς τὰ ἔκαμνον καὶ ὅτε ἔζων, καὶ προέτρεπον ἀλλήλους εἰς μίμησιν τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀναγινώσκοντες τὰς πράξεις των, καὶ τὰς ἱστορίας τῶν παθημάτων των. Πρὸς διδασκαλίαν δὲ τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἀναγινώσκωσι παρέστηνον διὰ τῆς ζωγραφίας ταῦτα τὰ παθήματα εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ὁ Θεὸς ἐποίει πολλάκις θαύματα εἰς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου των, ὥστε πολλοὶ τῶν παρεστηκότων, καὶ κάποτε αὐτοὶ οἱ δῆμιοι καὶ οἱ δικασταὶ των ἐπέστρεφον εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίσιν. Τοιοῦτοτρόπως ὅσῳ περισσότερο ἐθνατόνοντο οἱ Χριστιανοὶ τόσον περισσότερο ἐπολλαπλασιάζοντο. Ἀλλ' ἂν καὶ ἦσαν τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ὥστε ἠδύνατο νὰ σχηματίσωσι καὶ πολυάριθμα στρατεύματα, ποτὲ δὲν μετεχειρίσθησαν τὴν βίαν διὰ νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν διωκτῶν. Λεγεῶνες ὀλόκληροι συνίσταντο ἀπὸ Χριστιανούς, οἵτινες ὑπέμειναν περισσότερο νὰ κατασφαγῶσι, παρά νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὄπλα των κατὰ τοῦ Ἡγεμόνος των· ἐπειδὴ ἦσαν διδάγμενοι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας νὰ σέβωνται τὰς καθεστώσας ἀρχὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τῶν κακῶν, καὶ νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς κυρίους των ὅσον σχολιοὶ καὶ ἂν ἦσαν. Εἰς τὰ μαρτυρολόγια, τὰ καθ' ἑκάστην ἀκόμη εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμενα βλέπει πᾶς τις τὰ ὀνόματα ἀπειραριθμῶν τοιούτων Μαρτύρων, καὶ τὴν σύνοψιν τῆς ἱστορίας των. Τινὲς ἐξ αὐτῶν τιμῶνται γενικῶς ἀπ' ὅλην τὴν

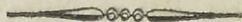
ἐκκλησίαν, καθὼς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἄλλοι τινες. Οἱ δὲ γνωρίζον-
τι μᾶλλον εἰς τοὺς τόπους, ἐνθα ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον.

ΚΕΦΆΛΛΙΟΝ ΝΑ΄.

*Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναστικοῦ
βίου.*

Μετὰ τριακοσίων ἐτῶν διωγμοὺς ἐχαρίσατο ὁ Θεὸς τὴν εἰρήνην
εἰς τὴν ἐκκλησίαν του ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ
Μεγάλου καὶ πρώτου τῶν Χριστιανῶν βασιλέως. Ἡ ἐλευθερία αὕτη
ἀπέδειξε τὰς δημοσίους τελετὰς λαμπροτέρας καὶ τὰς συναΐξεις
τῶν πιστῶν, τὰς ἐπὶ τῶν διωγμῶν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν κρυπτῶ γινο-
μένας. Ἀνηγέρθησαν οἰκοδομαὶ μεγαλοπρεπέστεραι, τὰ κοσμήματα
καὶ τὰ ἱερὰ σκευῆ τῶν ναῶν ἠϋξήθησαν, αἱ ἐκκλησίαι ἐπλουτί-
σθησαν πρὸς συντήρησιν τῶν φώτων, καὶ τῶν οἰκοδομῶν καὶ
διατροφὴν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πτωχῶν, καταστήματα φιλα-
θρωπικὰ παντὸς εἴδους συνεστήθησαν, πλὴν ἡ ἀρετὴ ἤρχισεν ἐν
ταυτῶ νὰ παρακμάζῃ εἰς τῶν Χριστιανῶν τὴν κοινότητα. Ἐπειδὴ
πᾶς τις ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄνευ τινὸς κινδύνου Χριστιανὸς, εἰσῆχθη-
σαν πολλοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ χωρὶς νὰ ἦναι ἐντελῶς
μετανοημένοι, οὐδὲ νὰ αἰσθάνωνται ζωηρῶς τὴν καταφρόνησιν
τῶν ἡδονῶν, τοῦ πλούτου, οὐδὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης ζωῆς.
Ἐκ τούτου ὅσοι ἤθελον νὰ διάγωσι καθαρώτερον τὸν χριστιανικὸν
βίον, ἐνόμισαν ἀσφαλέστερον νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ Κόσμου,
καὶ νὰ ζῶσι κατὰ μόνας· διὸ καὶ ὠνομάσθησαν Μοναχοί. Οἱ τε-
λειώτεροι ὑπῆρξαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ὁ ἅγιος Ἀντώνιος τοὺς
συνῆθροισεν εἰς κοινόβιον, καὶ ἀπεκατέστησε συνηθέστερον τοῦτον
τὸν βίον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν
εἶχον φυλάξει τινες. Ἐπειδὴ πάντοτε ὑπῆρξαν τινὲς Χριστιανοί,
οἱ ὁποῖοι φλεγόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ τελειοτέρου βίου ἦσαν
κεχωρισμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον ζῶντες μὲ μεγάλην αὐστηρότητα
κατὰ τὸ παράδειγμα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τῶν ἄλλων

Προφητῶν. Οἱ Μοναχοὶ οὗτοι ἔζων εἰς τὰς ἐρημίας, ὅπου ὠκοδόμουν εὐτελεῖς οἰκίσκους διὰ τὸ κατοικῶσιν ἐργαζόμενοι τὴν ἡμέραν, καὶ κατασκευάζοντες ψάθας, κορίνους, κάνιστρα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα εὐκόλα ἐργόχειρα, καὶ μελετῶντες τὴν ἁγίαν γραφήν. Ἐνήστευον δὲ καθ' ἡμέραν, λαμβάνοντες μόνον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου τὴν ἀναγκαίαν τροφήν των, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑφίστατο εἰς ἄρτον καὶ ὕδωρ. Τὸ ἑσπέρας συνηθροίζοντο καὶ τὴν νύκτα διὰ τὸ συμπροσευχηθῶσιν, ἐκοιμῶντο δὲ πολλὰ ὀλίγον, ἐφύλαττον σιωπὴν, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς πᾶσαν ἀρετήν. Τὸ ἐργόχειρόν των ἤρκει ὄχι μόνον εἰς τὸ τὰ τρέφονται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τὰ κάμνωσιν ἐλεημοσύνας μεγάλας. Ὑπετάσσοντο ἀγογγύστως εἰς τοὺς ἡγουμένους των, μ' ἔλον ὅτι πολλάκις πολλαὶ χιλιάδες διετέλου ὑπὸ ἓνα καὶ μόνον ἡγούμενον καθότι εἰς πολλὰ ὀλίγον καιρὸν ἐπολλαπλασιάσθησαν ὑπερβολικῶς. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ἐνηγαλίσθησαν τὸν βίον τοῦτον. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφάνησαν πάντοτε μέγας ἀριθμὸς παρθένων καὶ χηρῶν, αἱ ὅποσαι καθιερόντο εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ὅταν ἡ ἐκκλησία ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν της ἐσχηματίσθησαν πολυάριθμα μοναστήρια ἐκ τῶν τοιούτων καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰς ἐρήμους. Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, συνέταξαν κανόνας τοῦ μοναδικοῦ βίου καὶ διὰ τοὺς ἀνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΟΨΕΩΣ
ΤΗΣ ΙΕΡᾶΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

ὁ κατακλυσμός, ἡ κλήσις τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἡ ἔξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου.

Διὰ τὰ μὴν ἀμφιβάλλεται δὲ ἡ ἀλήθεια τούτων των πραγμάτων ἀπὸ τοὺς μὴ ἰδόντας ταῦτα, ἀπέδωκεν ὁ Θεὸς κατὰ καιροὺς μαρτυρίαν εἰς τοὺς διηγουμένους ταῦτα δι' ἄλλων θαυμασίων ἔργων, δηλ. διὰ τῶν θαυμάτων, ὅποια ἦσαν τὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ τελευταῖον τὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του (1). Ὡστε διὰ τὰ πιστεῦν τις εἰς τοὺς παρὰ Θεοῦ ἀπεσταλμένους, δὲν ἦτον χρεία νὰ κάμῃ ἄλλο παρὰ τὸν ἀπλοῦν τοῦτον καὶ εὐκολον συλλογισμόν: πρέπει βέβαια νὰ ἦναι ὁ Θεός, ὅστις μᾶς ὀμιλεῖ διὰ τούτων τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναστήνουσι νεκροὺς, καὶ κάμνουσιν ἄλλα τόσα θαύματα, τὰ ὅποια μόνος αὐτὸς δύναται νὰ κάμῃ. Οὕτως ἐσυλλογίζετο ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐσυλλογίζετο ἀπράλλακτα, καθὼς καὶ ὁ Νικόδημος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ διδάσκειν δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀσφαλέστερος καὶ καταλληλότερος εἰς πᾶν πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐκολώτερος καὶ εὐαρεστότερος. Πᾶς ἄνθρωπος δύναται νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ φυλάξῃ εἰς τὴν μνήμην του μίαν ἱστορίαν, ἐν ἣ τῶν πραγμάτων ἡ συνέχεια ὑποχρεώνει ἀνεπαισθήτως, καὶ ἐρεθίζει τὴν φαντασίαν, διότι ποτὲ τὸ μνημονικόν, ὅσον καὶ ἂν παραπονῶνται πολλοὶ, ὅτι ἔχουσιν ὀλίγον, δὲν εἶναι τίσον σπάνιον, ὅσον εἶναι ἡ κρίσις. Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ περιέργεια διὰ τὰ νέα, καὶ ἡ κλίσις εἰς τὰ διηγήματα καὶ τοὺς μύθους. Καὶ μάλιστα οἱ πλέον ἀχόρεστοι εἰς ταῦτα εἶναι οἱ παῖδες· ἐπειδὴ δι' αὐτοὺς ἔχουσιν ὅλα τοῦ καινοφανοῦς τὸ θέλημα. Καὶ ἐπειδὴ ἀλλέως οἱ ἠλικιωμένοι ἀγαποῦν φυσικὰ νὰ διηγῶνται τὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι γεμάτη ἡ μνήμη των· τίποτε δὲν ἤθελεν εἶσθαι τόσον εὐκολον, ὅσον τὸ νὰ διδάσκῃ τις τοὺς παῖδας εἰς τὴν θρησκείαν, ἐὰν οἱ πατέρες καὶ αἱ

(1) Ἰωάν. θ'. 33. γ'. 2.

μητέρες ἦσαν καλῶς εἰς αὐτὴν διδαγμένοι, καὶ ἂν ἤθελον νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὸ νὰ διηγῶνται εἰς αὐτὰ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἄλλοτε τὸ ἔκαμνον.

ἔχομεν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν μας περιλήψεις τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας διαθήκης, τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι ἀρκετὰ καλὰ καὶ χρήσιμα· ἀλλὰ οἱ συλλέξαντες ταύτας δὲν ἐπέτυχαν πάντοτε εἰς τὴν ἐκλογὴν, καὶ τὸ κυριώτερον δὲν ἐπεμελήθησαν νὰ δείξωσι τὴν συνέπειαν καὶ τὴν σχέσιν ὄλων τούτων τῶν ἱστορουμένων, τὸ ὅποιον, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς δὲν αἰσθάνωνται οἱ παῖδες, εἶναι ὅμως οὐσιωδέστατον πρᾶγμα, καὶ πᾶς τις χρεωστεῖ νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τοῦτο.

Διὰ ταῦτα ἐπεχειρίσθην τὴν σύνοψιν ταύτην, σκοπὸν ἔχων νὰ βοηθήσω καὶ νὰ εὐκολύνω τὴν περὶ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως διδασκαλίαν, ἣτις πρέπει νὰ γίνηται εἰς τοὺς παῖδας μετὰ τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν γινῶσιν τῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ πῶς δύναταί τις νὰ καταλάβῃ, ἢ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου, χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς δημιουργίας; ἢ τὸ βάπτισμα, χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος; εἴτε τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκαλόγου, χωρὶς νὰ λαλήσῃ περὶ τοῦ Μωϋσέως, περὶ τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τρόπου, καθὼν ἐδόθη ὁ νόμος; πῶς δύναταί τις νὰ κάμῃ χωρὶς νὰ διηγηθῇ κατὰ πλάτος τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, τὰ θαύματά του, τὴν σταύρωσιν, τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψίν του, κ τ λ; ταῦτα πάντα εἶναι ὁμολογουμένως ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἱεράν κατήχησιν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο γίνονται εὐκαταληπτότερα καὶ εὐαρεστότερα, ἐὰν ἐκτεθῶσι κατὰ συνέχειαν εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν τάξιν, καὶ τὴν ἀναλογὴν ἕκτασιν, παρ' ὅταν τὰ ἀναφέρῃ τις ἐν παρόδῳ, καὶ καθ' ἣν ἡ τάξις τῆς κατηχήσεως ἤθελε τὸ ἀπαιτήσῃ. Ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ὠφέλιμος· καὶ ὅ,τι μ' ἔκαμε νὰ ἐλπίσω πολλὴν τὴν ὠφέλειαν ἐκ τούτου, εἶναι, ὅτι αὕτη ἡ μέθοδος πλησιάζει μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ νὰ διδάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐφύλαξεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀγίων του γραφῶν. Τὰ πρῶτα καὶ ἀρχαιότατα βιβλία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

ιστορία, μετὰ ταῦτα ἔρχονται αἱ ἐντολαὶ τῆς ἠθικῆς, ἔπειτα τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν συγκερασμένα μὲ παραινέσεις καὶ προφητείας, καὶ πανταχοῦ ἀκολουθεῖται ἡ τάξις τῶν χρόνων. Τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ εἰς τὴν νέαν διαθήκην. Κατὰ πρῶτον εἶναι ἡ ἱστορία εἰς τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ἔπειτα αἱ διδασκαλῖαι καὶ παραινέσεις εἰς τὰς ἐπιστολάς των, καὶ τελευταῖον αἱ προῤῥήσεις εἰς τὴν ἀποκάλυψιν. Ὡστε ἡ τάξις τῶν ἁγίων γραφῶν περιέχει ὅλην τὴν σειρὰν τῆς θείας οἰκονομίας. Τὸ πρῶτον βιβλίον ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου, καὶ τὸ τελευταῖον τελειώνει μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν ᾗσαν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἱκανοὶ νὰ ἀναγινώσκωσι τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ νὰ τὴν ἐννοῶσι, καθὼς εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δὲν εἶχαν τότε χρεῖαν ἄλλης διδασκαλίας, ἐπειδὴ διδάσκονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων. Πλὴν, καθεὶς βλέπει καλῶς, ὅτι δὲν δύνανται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀναγινώσκωσι μετ' ὠφελείας τὴν ἁγίαν Γραφὴν, καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπαντοῦν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα δυσκολίας, διὰ τὸ ὕψος, καὶ τοὺς ἐβραϊκούς ιδιωτισμούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδυνήθησαν οἱ μεταφρασταὶ νὰ ἀποφύγωσι, ἢ διὰ τὰ ἤθη τὰ ἀρχαῖα, τόσον διάφορα ἀπὸ τὰ ἰδικά μας, προσέτι καὶ διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, διότι ἂν καὶ ἕκαστον βιβλίον κατὰ μέρος εἶναι μικρὸν καὶ σύντομον, ὅλα ὅμως ὁμοῦ ἀποτελοῦσιν ἓν σῶμα ἀρκετὰ μεγάλην, τὸ ὅποιον ὁ λαὸς τῶν χριστιανῶν δὲν ἔχει οὔτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ, οὔτε τὴν ἐπιμέλειαν, οὔτε τὴν μνήμην νὰ τὸ ἐνθυμῆται. Πρὸς δὲ τούτοις, ἂν καὶ πᾶσα Γραφὴ εἶναι ὠφελιμωτάτη εἰς τὴν σωτηρίαν μας, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ὅλα τῆς τὰ μέρη ἀναγκαῖα εἰς ὅλους: τὰ καθαρῶς ἱστορικὰ βιβλία παραδείγματος χάριν εἶναι ἀναγκαιότερα παρὰ τὸν Ἰωβ, καὶ τὸ ἄσμα τῶν ἀσμάτων καὶ τοὺς προφήτας: ἡ δὲ νέα διαθήκη ἀναγκαιότερα παρὰ τὴν παλαιάν, μ' ὅλον ὅτι δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἐννοήσῃ τὴν μίαν ἄνευ τῆς ἄλλης, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν Γένεσιν καὶ τὰ ἄλλα ἱστορικὰ βιβλία, εἶναι πολλὰ πράγματα, τὰ ὅποια δὲν μᾶς διαφέρουσι τοσοῦτον, ὅσον διέφερον ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους

ἐγράφησαν κατ' ἀρχάς, καθὼς αἱ ἀρχαὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ αἱ γενεαλογίαι. Εἰς δὲ τὸν νόμον, ἔχομεν πολλῶν μεγαλητέραν χρεῖαν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, παρὰ τῶν τελετῶν αἵτινες κατηργήθησαν. Ὅθεν εἶναι ἀδύνατον κατ' ἀρχάς νὰ διακρίνη τις ὅλα ταῦτα, ἐὰν δὲν ὀδηγῆται παρὰ τινος, ὅστις ἀνέγνωσεν ἐπιμελῶς τὴν Γραφήν.

Ἐπειτα δὲ καὶ ἡ ἀσάφεια εἰς πολλὰ τῆς Γραφῆς εἶναι ὄχι μικρὰ δυσκολία. Ἐπειδὴ παραλείποντες τὰ γραφέντα ἐπιτηδες σκοτεινῶς διὰ νὰ γυμνάζηται ἡ πίστις μας, καὶ ἡ ὑποταγή μας, καὶ νὰ διεγείρηται ἡ προσοχή μας, τὸ σαφέστερον γεγραμμένον ἀπεκατέστη εἰς πολλὰ μέρη σκοτεινὸν ἀπὸ αἰτίας πολλὰ φυσικὰς, ἤγουν ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν μεταφράσεων, αἵτινες δὲν δύνανται ποτὲ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἐκφράσεων τῆς ἀρχικῆς γλώσσης· ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἠθῶν, διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, τὰ ὅποια μᾶς ἔκαμαν νὰ χάσωμεν τὴν παράδοσιν πολλῶν περιστάσεων, καὶ τόπων, καὶ προσώπων. Τὰς δυσκολίας ταύτας δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἀφαιρέσῃ, εἰμὴ διὰ τινος μακρᾶς σπουδῆς, ἣτις ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους. Αὐτοὶ χρεωστοῦν νὰ μελετῶσι διὰ παντός τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τὸν ἐρμηνεύωσι καὶ κοινῶς καὶ κατὰ μέρος εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἔχει δίκαιον νὰ ζητῆ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἐκ τοῦ στόματός των. Πλὴν, πρὶν ἔλθωσιν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἔκθεσιν ἐκάστου βιβλίου, καὶ ἐκάστης σελίδος, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τοὺς δεικνύωσιν ἐν συνόψει τὸ κεφάλαιον τῆς διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν περιέχουσι τὰ θεῖα ταῦτα βιβλία, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ὁποίαν ἠμποροῦν νὰ κάμωσιν ἀκολούθως· δεικνύοντες εἰς αὐτοὺς τὴν χρεωστοῦν κυρίως νὰ ζητῶσιν εἰς αὐτάς, τί πρέπει νὰ ἀναγνώσωσι πρῶτον, καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἐνδιατρίψωσι περισσότερον. Καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη ἐλπίζω ὅτι θέλει χρησιμεύσει ἡ παρούσα κατηχητικὴ σύνοψις, διὰ νὰ ᾗναι ὄχι μόνον διὰ τοὺς πλῆθας, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα ἄλλον χριστιανὸν, ὡς ἐν πρόχειρον καὶ εὐχολον ἐγχειρίδιον, ἐκ τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ γνωρίζωσιν ἐν συνόψει τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς φιλόανθρωπον καὶ σοφὴν οἰκονομίαν του.

Ἀφ' οὗ ἐξέθεσα τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προσέθεμην, νομίζω, ὅτι

πρέπει νὰ εἶπω ἓνα λόγον καὶ περὶ τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμουν νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ διδάσκαλοι, διὰ νὰ βάλωσιν εἰς πρᾶξιν τοῦτο τὸ βιβλίον. Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηταί ὡς συνηρηολογημένον διὰ νὰ ἀναγινώσκηται ἀπλῶς, ἢ καὶ νὰ ἀποστοματίζηται· αὐτὸ πρέπει νὰ ἦναι μᾶλλον ἓνας ὁδηγὸς τῆς διδασκαλίας, τὸν ὁποῖον δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἀκολουθῆ κατὰ τὴν ἰκανότητά του, χωρὶς νὰ προσκολλᾶται ἀκριβῶς εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ δύναται νὰ μεταβάλλῃ ἐπεκτείνων τὴν διδασκαλίαν κατὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις. Ἄλλως πρέπει νὰ γίνηται πρὸς τοὺς παῖδας ἡ διδασκαλία, καὶ ἄλλως πρὸς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀλλ' ἀμαθεῖς εἰς τὰ τῆς θρησκείας των.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ κκτηχητὴς πρέπει νὰ ἠξέυρη πολλὰ περισσότερα ἀφ' ὅσα βλέπει ἐν αὐτῷ γεγραμμένα· πρέπει νὰ ἀνέγνωσε καλῶς τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἐξαιρέτως τὰ ἱστορικὰ βιβλία· ὅθεν διὰ νὰ κάμῃ καλῶς τὸ ἔργον του πρέπει νὰ παρατηρῆ εἰς τὰς πηγὰς, ὅσα ἔλαβον ἐκ τῶν θεοπνεύστων Συγγραφέων, τοὺς ὁποίους σημειῶνω εἰς τὸ κάτω μέρος ἑκάστης σελίδος διὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν· ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον κεφάλαιον εἶπα ὅσα μόνον ἐνόμισα ἀναγκαῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ δύναται ὁ μαθητὴς νὰ φυλάξῃ εἰς τὴν μνήμην του τὰ ὀλίγα ταῦτα, πρέπει νὰ τοῦ εἶπῃ ὁ διδάσκων πολλὰ περισσότερα· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκτείνῃ τὴν διήγησιν προσθέτων τὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας ἐγὼ παρέλιπον, τοῦλάχιστον ὅσας κρίνει ὠφελιμωτάτας, καὶ πρὸς τοῦτο δὲν χρειάζεται ἄλλο, παρὰ νὰ ἀναγνώσῃ εἰς ταῦτα τὰ μέρη τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς· πάντοτε δὲ πρέπει νὰ προσέχη νὰ μὴ προσθήτῃ τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἦναι ἀληθές καὶ μεμαρτυρημένον ἀναντιρρήτως ὑπὸ τῆς Γραφῆς.

Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἱστορικὴ αὕτη μέθοδος θέλει ὠφελησεῖ τὰ μέγιστα καὶ πρὸς τὴν εὐκολωτέραν κατάληψιν τῶν δογμάτων καὶ τῶν μυστηρίων. Ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ ἕκαστος μαθητὴς διδαχθῆ δι' αὐτῆς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, τὰ θαυμάσιά του, τὰς εὐεργεσίας του, τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα τῆς δικαιοσύνης του κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ τὸ ἔλεός του πρὸς τοὺς

δικαίους, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα ἀνέφερα εἰς τοῦτο τὸ μέρος, τότε θέλει εἶσθαι ἱκανῶς προητοιμασμένος καὶ τὰ δόγματα θέλουν τοῦ εἶσθαι ὀλιγώτερον δύσκολα· ἐπειδὴ ἐκ πάντων τούτων τῶν ἔργων θέλει τοῦ ἐντυπώθῃ φυσικὰ ἢ ἰδέα ἐνὸς Θεοῦ παναγάθου, πανσόφου, καὶ δικαιοτάτου. Δὲν θέλει εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσῃ, πόσοι θεοὶ εἶναι, οὔτε δύναται νὰ τοῦ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν, ὅτι εἶναι πολλοί.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τῆς ἱστορίας γίνεται λόγος περὶ τοῦ Μεσσίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐπηγγελμένου καὶ προσδοκωμένου· θέλει ἔχει ἡδὴ ἀνιστορησμένην τὴν ἔλευσίν του, καὶ τὴν ζωὴν του, τὰ θαύματά του, τὴν διδασκαλίαν του, καὶ τὸ πάθος του· ὡσαύτως θέλει ἔχει ἀκουσμένα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν περίστασιν τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων. Ἀφ' οὗ ὅλα ταῦτα τὰ πράγματα ἐξηγηθῶσι καλῶς, δὲν θέλει εἶναι δύσκολον νὰ μάθῃ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δύο Χριστοὶ, ἀλλ' εἰς μόνος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ πρὸ αἰῶνων γεγεννημένος, καὶ υἱὸς τῆς παρθένου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν σαρκωθείς δι' ἡμᾶς· οὐδ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσῃ, ἐὰν δὲν θελῃ, περὶ τῆς οὐσίας, οὐδὲ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως. Τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ μυστήρια, θέλει εἶναι ἀρκετὸν νὰ περιγράψῃ ἀκριβῶς, πῶς τελοῦνται, καὶ νὰ παρατηρήσῃ ἐπιμελῶς, ποῖαι πράξεις ἢ ποῖοι λόγοι εἶναι εἰς αὐτὰ ἀναγκαῖοι.

Ἐτι δὲ πλειότερον ἀκόμη ὠφελεῖ εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν. Ἡ διδασκαλία, λέγει ἓνας πατήρ, πρέπει νὰ γίνηται οὕτως, ὥστε ὁ διδασκόμενος ἀκούων νὰ πιστεύῃ, καὶ πιστεύων νὰ ἐλπίζῃ, καὶ ἐλπίζων νὰ ἀγαπᾷ· ὅθεν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ, ἢ ἐλπίδι καὶ ὁ φόβος, δὲν ἐμπνέονται συνήθως μὲ μόνον τὸν λόγον, ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν τὸν θεόν, νὰ τὸν φοβώμεθα, ἢ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτὸν, ὅσον καὶ ἂν ἐπαναλαμβάνηται συχνάκις, καὶ μάλιστα ἐὰν λέγηται μὲ τρόπον ξηρὸν καὶ δυσάρεστον· ἀλλὰ πρέπει νὰ διηγηθῇ τις πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐμπνέουσιν ἀληθῶς ἀγάπην ἢ φόβον, εἴτε ὀνομάζονται ταῦτα, εἴτε δὲν ὀνομάζονται· ἐπειδὴ συμφέρει

Ἡ δὴλωσις τῶν λόγων σου φωτιεῖ καὶ συνετιεῖ νηπίους.

Ψαλμ. ρνή. στίχ. 129.

πολύ περισσότερον εἰς τὸν μαθητὴν νὰ ἔχη τὰς ἀρετὰς ταύτας, παρὰ νὰ τὰς γνωρίζῃ. Καὶ ὁ μὲν φόβος τοῦ Θεοῦ θέλει εἰσχωρέσει εἰς τὰ πνεύματα, ἐὰν ἤξεύρῃ τις νὰ παραστήνῃ καλῶς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ θαύματα, καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τὰ ὁποῖα δεικνύουσι τὴν μεγαλωσύνην καὶ τὴν παντοδυναμίαν του ἐὰν πρὸς τούτοις διηγηθῇ καλῶς τὸν κατακλυσμὸν, τὴν πυρπόλησιν τῶν Σοδόμων, τὰς πληγὰς τῆς Αἰγύπτου, τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλώνας, καὶ τὰ ἄλλα ἀποτελέσματα τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ· ἡ μόνη ἀνακεφαλαίωσις τούτων τῶν πραγμάτων θέλει ἀποδείξει τὸν Θεὸν φοβερόν, καὶ χωρὶς νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι φοβερός· ἐξεναντίας δὲ θέλει ἀποδειχθῇ ἀγαθὸς καὶ ἀγαπητὸς διὰ τῶν εὐεργεσιῶν, ὅσας ἔκαμεν εἰς τὸν Ἄβραάμ, διὰ τῆς φροντίδος, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν περὶ τοῦ λαοῦ του εἰς τὴν ἐρημον, διὰ τῆς πίστεώς του εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπαγγελίας του, διὰ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς Βαβυλώνας, ἀλλ' ἀσυγκρίτως πολὺ περισσότερον διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ του, διὰ τῆς ζωῆς καὶ τῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν παθημάτων του. Ἀφ' οὗ διηγηθῇ τις πιστῶς ὅλα ταῦτα, καὶ ἂν δὲν εἴπῃ εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, θέλουσι τὸν ἀγαπᾶν, ἢ θέλουσι εἶσθαι ἀναίσθητοι. Ἄλλ' ἐν ὅσῳ δὲν ἤξεύρουσιν ὅλα ταῦτα τὰ ἔργα, ἢ δὲν ἀκούσωσι περὶ αὐτῶν, εἰμὴ ἐπιπολαίως καὶ συγκεχυμένως, ὥστε ἢ ἐξ αὐτῶν ἐντύπωσις νὰ ᾔῃ ἀσθενής, μὲ ὅσον ζῆλον καὶ ἂν φωνάζῃ τις, ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, ὅσον καὶ ἂν τοὺς κάμῃ νὰ μάθωσιν ἐκ στόματος διαφόρων λόγους καὶ αἴτια τῆς τοιαύτης ἀγάπης, ὅσον καὶ ἂν προφέρωσι τὰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουσι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, εἶναι πάντοτε φόβος μὴ μένωσι, τοσοῦτον ψυχροί, ὅσον ἦσαν καὶ πρὸ τούτου.

Ἔτι δὲ συντελεῖ εἰς τοῦτο τὰ μέγιστα καὶ ὁ τρόπος τοῦ διδάσκειν. Ἐὰν ὁ διδάσκων ὁμιλῇ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ περὶ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως, ὡς περὶ πραγμάτων ἀδιαφόρων, ἐὰν δεικνύῃ στενοχωρίαν, ἐνόχλησιν, ἢ ἀηδίαν, ἐὰν ᾔῃ ἀνυπόμονος

καὶ ὀργίζεται, ἐὰν οἰκισθῆται παρὰ πολὺ μὲ τοὺς παῖδας, ἐὰν τοῦ διαφύγη κἀνεὶς λόγος, ἢ κἀνὲν σχῆμα, ἢ κίνημα ἀνάξιον τοῦ προσώπου, τὸ ὅποσον φέρει, δὲν πρέπει νὰ προσμένη πολὺν καρπὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας του. Ἐπειδὴ τὰ παιδιά, πρὶν μάθωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου των, ἐννοοῦσι τὴν φυσικὴν ταύτην καὶ κοινὴν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γλῶσσαν ἣτις ὑφίσταται εἰς τῶν ὀφθαλμῶν τὰ βλέμματα, καὶ τὰς κινήσεις τοῦ προσώπου καὶ ὅλου τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὸν τόνον τῆς φωνῆς, ὅστις καὶ ἄνευ λέξεων ἐκφράζει ὅλα τὰ πάθη. Οὕτως βλέπουν πολλὰ καλὰ, ἐὰν τις ἐνεργῆ σπουδαίως, ἢ ἐὰν παίζει, ἐὰν τὰ κολακεύῃ, ἢ τὰ φοβερίζῃ, ἐὰν ἦναι ἡσυχος ἢ ὀργισμένος, καὶ γίνεται εἰς αὐτὰ βαθυτέρα ἢ ἐντύπωσις τῶν κινήματων, παρὰ τῶν λόγων. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ τοὺς ἐμπνεύσῃς τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ σὲ βλέπουν, ὅτι εἶσαι κάτοχος ὑπὸ τούτων τῶν αἰσθημάτων, καὶ διὰ νὰ σὲ βλέπωσι τοιοῦτον, πρέπει νὰ ἦσαι ἀληθῶς τοιοῦτος· ὅταν σὲ βλέπωσι διηγούμενον μὲ σέβας βαθὺ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, καὶ δεικνύοντα φυσικῶς διὰ τῶν κινήματων σου, ὅτι εἶσαι κυριευμένος ἀπὸ θαυμασμὸν καὶ φόβον, θέλουσιν ἀκολουθεῖ τὰ κινήματά σου. Τὸ αὐτὸ θέλει εἶναι καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος, ἐὰν τοὺς ἐμφανίζῃσαι πεπληρωμένους ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐὰν τοὺς παραστήνῃς ἀξίως τὴν δόξαν τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ τὴν χαρὰν τοῦ παραδείσου, βέλει πληροῦσθαι καὶ ἡ ἰδικήτων καρδία ἐκ τῆς μακαρίας ἐκείνης ἐλπίδος. Οὕτως ἔσαι καὶ περὶ τῆς ἀγάπης, ἐὰν ἡξέυρῃς νὰ ζωγραφῆσῃς καλῶς τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος, ἐὰν τὰ περιγράψῃς μὲ τρυφερότητα, ἐὰν κινήσαι ἐκ τούτων, ὥστε καὶ νὰ δακρύῃς. Ὅλα δὲ ταῦτα ἔρχονται ἀφ' ἑαυτῶν, ἐὰν αἰσθάνῃσαι τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, καὶ θέλῃς τὰς αἰσθάνεσθαι, ἐὰν ἦσαι ἄνθρωπος λογικὸς.

Ταῦτα περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὠφελίμου χρήσεως τοῦ βιβλίου τούτου. Ἐὰν ἐξ αὐτοῦ γίνῃ τις ὠφέλεια, ἢ χάρις καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ χρεωσθῆται εἰς τὴν περὶ τῆς ἐκπαίδευσέως καὶ εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ βασιλικὴν πρόνοιαν, ἥτις οὐ μόνον συνἔστησε πανταχοῦ τὰ σχολεῖα, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων μας,

ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὠφελιμωτέρας μεθόδου ἐφρόντισε νὰ εἰσαχθῆ, καὶ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία εἰς τοῦτο νὰ συνταχθῶσι, καὶ τὸ ἱερόν τοῦτο μάθημα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διέταξε νὰ διδάσκηται τακτικῶς καὶ ἐπιμελῶς εἰς τὴν νεολαίαν, καὶ πρὸς τοῦτο ἠυδόκησε νὰ διατάξῃ νὰ συνταχθῆ καὶ τὸ παρὸν, τὸ ὁποῖον, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλει λάβει καὶ ὡς δεύτερον μέρος τὴν περὶ τῶν δογμάτων καὶ τῶν μυστηρίων εὐμέθοδον διδασκαλίαν, διὰ νὰ γίνηται πλήρης ἡ τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατήχησις!

Εἶπε δὲ ὁ Πατὴρ τῶν φώτων, ὁ φωτίζων πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον νὰ φωτίξῃ ὅλους ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ κατανοῶμεν τὸν θεῖον αὐτοῦ λόγον καὶ νόμον, καὶ νὰ εὐρίσκωμεν εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ, τὴν μεγίστην πνευματικὴν τροφήν, καὶ οὕτως ἐμμένοντες κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἰδίων ἡμῶν πατέρων σταθεροὶ καὶ ἀκλόνητοὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ παραδόσαντες τὴν ἱερὴν ταύτην παρακαταθήκην σῶαν καὶ ἀνόθευτον καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μας, καθὼς ἡμεῖς ἐκ τῶν προγόνων ὡς πολυτιμότερον κληρονόμημα τὴν παρελάβομεν, νὰ ἀξιοθῶμεν καὶ τῆς αἰωνίου δόξης τῶν ἐκλεκτῶν!

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ἀπριλίου 1837.

Ὁ Συγγραφεύς.

ΠΙΝΑΞ

ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΣΥΝΟΨΕΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Κεφάλαιον Α.	Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου Σελ.	1.
Κεφάλαιον Β'.	Περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος .	4.
Κεφάλαιον Γ'.	Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διαφθο- ρᾶς, καὶ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ.	7.
Κεφάλαιον Δ'.	Περὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου	9.
Κεφάλαιον Ε'.	Περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ.	11.
Κεφάλαιον ΣΤ'.	Περὶ τῶν ἄλλων Πατριάρχων.	13.
Κεφάλαιον Ζ'.	Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας.	15.
Κεφάλαιον Η'.	Περὶ τοῦ Πάσχα.	17.
Κεφάλαιον Θ'.	Περὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν	18.
Κεφάλαιον Ι'.	Περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν	20.
Κεφάλ. ΙΑ.	Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν Ἰσραηλι- τῶν διαθήκης.	21.
Κεφάλ. ΙΒ'.	Περὶ τῆς ἀπιστίας τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.	23.
Κεφάλ. ΙΓ'.	Περὶ τῆς τελευταίας ὁμ.λ. τοῦ Μωϋσέως.	25.
Κεφάλ. ΙΔ'.	Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰσραήλ. εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας.	27.
Κεφάλ. ΙΕ'.	Περὶ τῆς Εἰδωλολατρείας.	29.
Κεφάλ. ΙΣΤ'.	Περὶ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Μεσσίου.	31.
Κεφάλ. ΙΖ'.	Περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῆς σοφί- ας αὐτοῦ.	33.
Κεφάλ. ΙΗ'.	Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν δέκα φυλῶν, ἢ τῆς Σαμαρείας.	35.
Κεφάλ. ΙΘ'.	Περὶ τῶν Προφητῶν.	36.
Κεφάλ. Κ'.	Περὶ τῶν Προφητειῶν.	38.
Κεφάλ. ΚΑ'.	Περὶ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Βαβυλῶνα.	40.
Κεφάλ. ΚΒ'.	Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν	42.
Κεφάλ. ΚΓ'.	Περὶ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Ἀντιόχου καὶ τῶν Μακκαβαίων..	43.
Κεφάλ. ΚΔ'.	Περὶ τῆς καταστάσεως, ἐν ἣ εὗρίσκετο ὁ κόσμος ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου.	44.
Κεφάλ. ΚΕ'.	Ὅποῖός τις ἐπροσδοκᾶτο ὁ Μεσσίας ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.	47.

Κεφάλ. ΚΣ'.	Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.	49.
Κεφάλ. ΚΖ'.	Περὶ τῆς νηπιότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	51.
Κεφάλ. ΚΗ.	Περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.	54.
Κεφάλ. ΚΘ'.	Περὶ τῆς κλήσεως τῶν Ἀποστόλων.	56.
Κεφάλ. Λ'.	Περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	59.
Κεφάλ. ΛΑ'.	Περὶ τοῦ ἕθους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.	61
Κεφάλ. ΛΒ'.	Περὶ τῆς διδαχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ, πρῶτον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ, περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας.	72.
Κεφάλ. ΛΓ'.	Περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης	75.
Κεφάλ. ΛΔ'.	Περὶ τῶν συμβουλῶν, περὶ τῆς χάριτος, καὶ τῆς προσευχῆς.	77.
Κεφάλ. ΛΕ'.	Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πιστῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν.	78.
Κεφάλ. Λς'.	Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.	80.
Κεφάλ. ΛΖ'.	Περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.	82.
Κεφάλ. ΛΗ.	Περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Σωτῆρος.	84.
Κεφάλ. ΛΘ'.	Περὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.	86.
Κεφάλ. Μ'.	Περὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος.	88.
Κεφάλ. ΜΑ.	Περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.	90.
Κεφάλ. ΜΒ'.	Περὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύμ.	92.
Κεφάλ. ΜΓ'.	Περὶ τῆς ἐν τῇ Ἱερουσαλῆμ ἐκκλησίας.	94.
Κεφάλ. ΜΔ'.	Περὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Σαμαρειτῶν.	96.
Κεφάλ. ΜΕ.	Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν.	98.
Κεφάλ. Μς'.	Περὶ τῆς συστάσεως τῶν ἐκκλησιῶν, τῆς παραδόσεως, τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Συνόδ.	100.
Κεφάλ. ΜΖ'.	Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλῆμ.	104.
Κεφάλ. ΜΗ.	Περὶ τῆς ζωῆς τῶν Ἀποστόλων.	106.
Κεφάλ. ΜΘ'.	Περὶ τῶν διωγμῶν	108.
Κεφάλ. Ν'.	Περὶ τῶν ὁμολογητῶν καὶ τῶν μαρτύρων.	109.
Κεφάλ. ΝΑ.	Περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναστικοῦ βίου.	111.

ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου.

Ο Θεὸς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἄρατὰ καὶ ἀόρατα ὄντα, τουτέστιν ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενός, δηλ. ὄχι ἀπὸ τινος προϋπάρχουσας ὕλης, οὐδὲ δι' ἄλλης τινὸς συνεργείας, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ, διὰ μόνου τοῦ λόγου καὶ τῆς θελήσεώς του, πρὸς δόξαν ἰδίαν, καὶ διὰ τὰ κάμη μέτοχα τῆς ἀγαθότητός του.

Διὰ τὰ μὴ ἤθελε δέ τις νομίσαι ὅτι ἐνήργει ὁ παντοδύναμος Δημιουργὸς κατὰ τινὰ ἀνάγκην, παρήγαγεν ὅλα ταῦτα οὐχὶ διὰ μιᾶς, ἀλλ' εἰς ἕξ ἡμέρας, καθ' ἣν πύδουκῃσε τάξιν: τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸ φῶς, τὴν δὲ δευτέραν, τὸ στερεώμα, ἦτοι τὸ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ διάστημα, ὀνομάσας αὐτὸ οὐρανὸν, καὶ διεχώρισε τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, τὴν δὲ τρίτην, συνήγαγε τὰ ὕδατα εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ τὰ ὀνόμασε θαλάσσας, καὶ ἐφάνη ἡ ξηρὰ, ἣτις ἐβλάστησεν ὅλα τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· τὴν δὲ τετάρτην, ἔκτισε τὸν ἥλιον, τὴν Σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, τὴν πέμπτην, ἐξήγαγεν ἀπὸ τὰ ὕδατα, τὰ ἀψάρια καὶ τὰ πτηνὰ, τὴν δὲ ἕκτην παρήγαγεν ἐκ τῆς γῆς ὅλα τὰ χερσαῖα ζῶα, καὶ τελευταῖον ἔπλασε καὶ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὰ ἀρχὴ εἰς ὅλα ταῦτα (1)· τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν κατέπαυσεν, ὅ ἐστὶ δὲν παρήγαγε πλέον ἄλλα κτίσματα, ἀλλ' ἐτελείωσεν εἰς ἕξ ἡμέρας τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας, καὶ εὐλόγησε καὶ ἡγάσεν αὐτὴν (2).

(1) Γεν. κεφ. α'. 1—26

(2) Γεν. β'. 3.

Ὅλα τὰ ποιήματα λοιπὸν ἐτελείωσεν ὁ Θεὸς εἰς ἕξ ἡμέρας καὶ εἶδεν, ὅτι ὅλα, ὅσα ἐποίησεν, ἦσαν πολλὰ καλὰ. Καὶ τῷ ὄντι ὁ κόσμος οὗτος ἀναγγέλλει τοῦ Δημιουργοῦ τὴν μεγαλωσύνην· εἰς αὐτὸν ὡς εἰς κάτοπτρον διαυγέστατον καθορῶνται αἱ ἄπειροι αὐτοῦ τελειότητες, ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν κτισμάτων καθορᾶται ἡ παντοδυναμία του, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς αὐτῶν· λόγον μόνον λέγει, καὶ ὁ λόγος γίνεται ἔργον εὐθύς. εἶπεν ὁ Θεός » Γεννηθήτω φῶς· » Καὶ ἐγένετο φῶς! ἐκ δὲ τῆς καλλονῆς καὶ ποικιλίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλα θαυμασίας αὐτῶν συναρμογῆς, καθορᾶται ἡ ἄπειρος αὐτοῦ σοφία· καθορᾶται ὡσαύτως καὶ ἡ ἄπειρος αὐτοῦ ἀγαθότης, διότι ὅλα τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τοῦ μεγίστου μέχρι τοῦ ἐλαχίστου φαίνονται πρὸς τι τέλος χρήσιμον δημιουργημένα· ὥστε καθὼς ἡ τεχνικὴ καὶ τελεία εἰκὼν, ἐμφαίνει τοῦ ζωγράφου τὴν ἐπιτηδεύτητα καὶ ἀγγίνοιαν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Παντός σύστασις ἐμφαίνει τὴν παντοδυναμίαν, τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ.

Ὅτε δὲ ἔμελλεν ὁ Θεὸς νὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς βουλευόμενος καθ' ἑαυτὸν εἶπεν· » Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν (1) » καὶ οὕτως ἔπλασε τὸ μὲν σῶμά του χροῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, τὴν δὲ νοεράν καὶ λογικὴν ψυχὴν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ θείου ἐμφυσημάτου. » Καὶ ἐνεφύσησε (λέγει » ἡ γραφὴ) εἰς αὐτὸν πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν » ζῶσαν » τοῦτέστιν ἔκτισε τὴν πνευματικὴν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν καὶ τὴν ἤνωσε μὲ τὸ σῶμά του. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ψυχὴν ὑφίσταται κυρίως ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι πνεῦμα, καθὼς αὐτὸς, ἔχει νοῦν καὶ θέλησιν, καθὼς αὐτὸς, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ ἀγαπᾷ καὶ αὐτὸν τὸν Δημιουργόν της, ὅστις εἶναι νοῦς ἄπειρος καὶ τελειότατος διὰ τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ἀγαθότητός του.

Ἀφ' οὗ δὲ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶπεν· Δὲν εἶναι

(1) Γεν. α'. 18

καλὸν νὰ ἦναι μόνος ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, « Ποιήσωμεν αὐτῷ
 » βοηθὸν κατ' αὐτὸν, δηλαδή ὁμοίον του, καὶ οὕτως ἐπέφεραν ἐκασ-
 σιν εἰς τὸν Ἀδάμ, καὶ λαβὼν μίαν ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ἔπλα-
 σεν ὡσαύτως καὶ τὴν γυναῖκα, διὰ νὰ ἀγαπῶνται ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ
 γυνὴ ἀμοιβαίως ἀγάπην τελείαν, καὶ νὰ ἦναι ἡνωμένοι μετ' ἀλ-
 λήλων ὡς ἐξ ἑνὸς σώματος. Τότε συνέστησεν ὁ Θεὸς διὰ τούτου
 καὶ τὴν ἔννομον συζυγίαν, διότι ἠλόγησε τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυ-
 ναῖκα εἰπὼν εἰς αὐτοὺς (1) νὰ αὐξάνωσι καὶ νὰ πληθύνωνται, καὶ
 νὰ πληρώσωσι τὴν γῆν, καὶ νὰ ἦναι κύριοι αὐτῆς ἔχοντες ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν τῶν ὅλα τὰ ζῶα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὀψάρια τῆς θαλάσ-
 σης, καὶ τὰ πετεινὰ, καὶ νὰ μεταχειρίζονται εἰς τροφήν αὐτῶν
 τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων καὶ τὰ φυτά.

Ἐνομάσθη δὲ ὁ μὲν πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, ἡ δὲ γυνὴ, Εὐά,
 καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἐπίγειον Παράδεισον, τόπον τερ-
 πνότατον πεφυτευμένον ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ὠραίων δένδρων,
 καὶ ποτιζόμενον ἀπὸ τέσσαρας ποταμοῦς. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον
 τῆς τρυφῆς ἐσυγχώρησεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀπολαύῃ ὅλων τῶν δένδρων
 τοὺς καρποὺς, τὸν ἀπηγόρευσε δὲ μόνον νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸν καρπὸν
 τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Παραδείσου, πρσιει-
 πὼν εἰς αὐτοὺς, ὅτι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν φάγωσιν ἀπ' αὐτοῦ θέ-
 λουσιν ἀποθάνει (2).

Ἦσαν δὲ γυμνοὶ ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐά, καὶ δὲν ἐντρέποντο διὰ
 τοῦτο, ἐπειδὴ ἦσαν ἀθῶοι ὡς τὰ ἄκακα παιδιά μὴ γνωρίζοντες τὸ
 κακόν, καὶ ὅ,τι ἔβλεπον εἰς ἑαυτοὺς ἦτον ἔργον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπο-
 μένως λίαν καλόν. Τίποτε δὲν τοὺς ἔλιπεν, οὐδ' ἔπασχον τίποτε,
 οὔτε εἰς ἀσθένειαν, οὔτε εἰς θάνατον ὑπέκειντο, ἔφθανε μόνον νὰ
 μὴ φάγωσιν ἀπὸ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν τοῦ δένδρου. Τοῦτο
 μόνον τὸ σημεῖον τῆς ὑπακοῆς ἐζήτηι παρ' αὐτῶν ὁ Θεός. Καὶ
 διὰ τῆς ὑπακοῆς ταύτης ἐμελλον νὰ δεικνύωσι τὴν πρὸς αὐτὸν

(1) Γεν. α'. 28

(2) Γεν. β'. 17.

ειλικρινῆ καὶ τελείαν πεποιθήσιν καὶ ἀγάπην, καὶ εὐγνωμοσύνην, τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐπιγείους πατέρας μας δεικνύομεν ταῦτα τὰ αἰσθήματα διὰ τῆς προθύμου ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημά των. Ὁ Θεὸς ἐνεφανίζετο εἰς αὐτοὺς καὶ ὠμίλει μετ' αὐτῶν, καὶ ἔζων ἐντελῶς μακάριοι. Οὕτως ἐπεδαψιλεύθη εἰς τὸν ἄνθρωπον περισσότερον παρά εἰς κανὲν ἄλλο κτίσμα ἢ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ! Διὰ τοῦτο καὶ μόνος ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆ ἑξαιρέτως νὰ τὸν λατρεύῃ καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ Θεὸς ἔκτισεν ὡσαύτως καὶ πνεύματα ἄυλα, ἥτοι τοὺς Ἄγγέλους, φύσεως ὑπερτέρας ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Μεταξὺ τῶν Ἄγγέλων ἀφηγησάντες τινες ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χάριν, ἐν ᾗ ἐπλάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ (1) ὁ δὲ Θεὸς δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν ἄβυσσον, ὅπου ἐστερημένοι διὰ παντὸς τῆς θείας δόξης κολάζονται αἰωνίως εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον (2). Οὗτοι εἶναι οἱ Δαίμονες εἴτε οἱ Ἄγγελοι τοῦ Διαβόλου οἱ ἐνασχολούμενοι ἀκαταπαύστως νὰ πειράζωσι τοὺς ἀνθρώπους, διὸ καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ὠνομάσθη Διάβολος καὶ Σατανᾶς (3). Τὸ πονηρὸν τοῦτο πνεῦμα φθονῆσαν τὴν ἐν τῇ Παραδείσῳ μακαριότητα τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας τῶν πρωτοπλάστων, ἀναλαβὸν τὴν μορφὴν τοῦ ὄφειος ἐπλησίασεν εἰς τὴν Εὔαν καὶ τὴν εἶπε: Διατί δὲν σᾶς ἐσυγχώρησεν ὁ Θεὸς νὰ τρώγητε ἀπὸ τοὺς καρποὺς ὄλων τῶν δένδρων τοῦ Παραδείσου; (4) Ἀπ' ὅλους μᾶς ἐσυγχώρησε νὰ τρώγωμεν, εἶπεν ἡ

(1) Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ' ἔσται. Ἰωάνν. 44.

(2) Ἄγγελοι ἁμαρτησάντων ὁ Θεὸς οὐκ' ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου τάρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετηρημένους; Πέτρο. Επιστ. Β'. κ. β'. 4.

(3) Καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον, ὃς ἐστὶ Διάβολος καὶ Σατανᾶς, καὶ ἔδρασε αὐτὸν χύλια ἔτη, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἀποκαλ. β'.

(4) Γενεσ. 3'.

γυνή, και μόνον ἀπὸ τὰν καρπὸν τοῦ δένδρου τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Παραδείσου μᾶς εἶπε νὰ ἀπέχωμεν, μηδὲ νὰ τὸ ἐγγίξωμεν, διότι, ἐάν φάγωμεν ἀπ' αὐτοῦ, θέλωμεν ἀποθάνει. Δὲν ἀποθνήσκετε, εἶπεν ὁ ὄφις, ἀλλ' ἡξέυρων ὁ Θεὸς, ὅτι ἐπιθύς ἀφοῦ φάγετε ἀπ' αὐτοῦ, θέλουσιν ἀνοιχθῆ οἱ ὀφθαλμοί σας, και θέλετε γενῆ ὅμοιοι μὲ αὐτόν, γνωρίζοντες τὸ καλὸν και τὸ κακὸν, σᾶς ἀπηγόρευσε τὴν βρώσιν του. Τότε ἡ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ δένδρου και τοῦ καρποῦ, ἔλαβεν ἀπ' αὐτοῦ, και ἔφαγε, και ἔδωκε και εἰς τὸν ἄνδρα της, και ἔφαγον και οἱ δύο ὁμοῦ. Οὕτω παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, και ἔπραξαν τὴν πρώτην και θανατηφόρον ἁμαρτίαν. Παρευθὺς ἠνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοί των, και ἐγνώρισαν ὅτι ἦσαν γυμνοί, και ἡσχύνοντο διὰ τὴν γυμνότητά των, αἰσθανόμενοι τὴν ἰδίαν αὐτῶν σάρκα ἐξανισταμένην κατὰ τοῦ πνεύματος και μὴ πειθομένην εἰς αὐτὸ πλέον ὡς τὸ πρότερον. Ὅθεν συνῆραψαν ἀπὸ φύλλα συκῆς περιζώματα και ἐσκεπάσθησαν. Ὑστερον ἀκούοντες τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ἐμφανιζομένου εἰς αὐτοὺς ὑπὸ μορφήν αἰσθητὴν, ἐκρύβησαν φοβηθέντες. (ἐπειδὴ τῆς ἁμαρτίας οἱ ἀχώριστοι σύντροφοι εἶναι πάντοτε ἡ ἐντροπὴ και ὁ φόβος). βλέποντες ὅμως, ὅτι ἡ ἁμαρτία των ἀπεκαλύφθη, ἐπροφασίζοντο ὁ μὲν ἄνθρωπος ἀποδίδων τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ δὲ γυνὴ εἰς τὸν ὄφιν (1). Τότε ὁ Θεὸς κατηράσθη τὸν ὄφιν, μᾶλλον δὲ τὸν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ὄφεως ἀπατήσαντα τὴν Εὐάν Διάβολον, και ἐφανέρωσεν ὅτι θέλει βάλει ἔχθραν αἰώνιον μεταξὺ αὐτοῦ και τῆς γυναικὸς, και μεταξὺ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ και τῶν ἀπογόνων τῆς γυναικὸς, και ὅτι ἐκ τῆς γυναικὸς θέλει ἔλθει ἐκεῖνος, ὃς τις μέλλει νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφεως, δηλαδὴ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὃς τις ἐμελλε νὰ ἔλθῃ μίαν ἡμέραν, γεννηθεὶς ἐκ γυνακὸς ἄνευ σπορᾶς ἄνδρος, διὰ νὰ καθέλῃ τὸ κράτος τοῦ Διαβόλου. Ἐπειδὴ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην εἰς τὸν Ἀδάμ, διὰ νὰ τὸν παραμυθήσῃ εἰς τὴν ἀθλιότητά του. Τοιαύτη και τοσαύτη εἶναι

(1) Γεν. γ'. 12. 13. κλ. 20.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΚΑΝΕΝ ἄλλο ἔθνος, ἀφ' ὅσα ἠυδούκησεν ὁ Θεός νά φωτίσῃ δια τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου, δὲν ἔδειξε τόσῃ σταθερότητα καὶ εὐλικρινῆ προσκόλλησιν εἰς τὴν θεόθεν ἀποκαλυφθεῖσαν ἡμῖν πίσιν, ὅσῃν ἔδειξαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς μέχρι τοῦδε οἱ Ἕλληνες, ἢ τοῦλάχιστον κανενὸς ἄλλου χριστιανικοῦ λαοῦ ἢ πίστις δὲν ἐδοκιμάσθη οὕτω πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, ὅσον τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος! Τὰ εὐσεβῆ ταῦτα τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τέκνα, καταδιωκόμενα πολλοὺς αἰῶνας κατὰ συνέχειαν διὰ τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίσιν ποτὲ μὲν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἀπίστων, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν αἰρετικῶν, δὲν ἔστερξαν ποτὲ νά ἀνταλλάξωσι τὴν πρόσκαιρον ἀσφάλειαν αὐτῶν μὲ τὴν θυσίαν τῆς αἰωνίου σωτηρίας των, λογιζόμενοι ὡς μηδὲν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς τοὺς πιστεύοντας.

Δὲν θέλω νά ἀναφέρω ἐν ταῦθα τοὺς μανιώδεις τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων διωγμοὺς, τοὺς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τρεῖς ὀλοκλήρους αἰῶνας διαρκέσαντας, ἐν οἷς ἔρρευσε ποταμιηδὸν τὸ χριστιανικὸν αἷμα ὑπὸ τὰ φρικτότατα βασανιστήρια, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς τῶν μετὰ ταῦτα ἀναφυέντων αἰρετικῶν, οἵτινες, διὰ νά διαδώσωσι τὸ φάρμακον τῆς κακοδοξίας των δὲν ἀφῆκαν μέσον οὔτε ἀπάτης, οὔτε βίας, νά μὴ μεταχειρισθῶσι καὶ τὰ σοφίσματα τῆς διαλεκτικῆς καὶ ἡ φανερὰ καταδρομῆ, καὶ ἡ ἐπιβουλὴ, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, ἐφαίνοντο εἰς αὐτοὺς ὅλα νόμιμα καὶ συγχωρημένα διὰ νά φθάσωσιν εἰς τὸν σκοπὸν των. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν γενικὰ καθ' ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, καὶ τὴν δοκιμασίαν ταύτην δύνανται ἴσως νά ἀντιποιοῦνται ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἔθνη. Πλὴν ἡ ἰδιαιτέρα δοκιμασία τῆς σταθερότητος τῶν Ἑλλήνων, ἐν ἣ ἐπυρώθησαν, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, κατὰ τὸν Προφητὰνακτα, ἤρχισε μάλιστα ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς παρακμάσασα ἡ

ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἐν ᾧ παιδεύει δικαίως τὴν ἀμαρ-
 τίαν, δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἄνθρωπον ἄνευ παρηγορίας! Ἐν το-
 σούτῳ κατεδικάσθη ἡ μὲν γυνὴ νὰ γεννᾷ τὰ τέκνα τῆς μὲ ὠδύνας,
 καὶ νὰ ᾔηται εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ὑποτεταγμένη· ὁ δὲ ἀνὴρ νὰ ἐργά-
 ζηται τὴν γῆν, καὶ νὰ πλώγῃ τὸν ἄρτον τοῦ ἐν ἰδρωτί τοῦ προ-
 σώπου του, κοπιᾶζων καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν, ἕως οὗ νὰ ἐπιστρέ-
 ψῃ εἰς τὴν γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπλάσθη. Μετὰ ταῦτα τοὺς ἀπέβα-
 λεν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ ἔβαλε τὰ Χερουβεὶμ μὲ τὴν
 φλογίνην βομφαίαν διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν πύλην τῆς Ἐδέμ.

Διὰ τῆς ἀμαρτίας του ὁ Ἀδὰμ ἀπεγυμνώθη τῆς ἀρχικῆς ἀγίω-
 τητος καὶ δικαιοσύνης, ἐν ᾗ ἐπλάσθη, ὑπέπεσεν εἰς τὴν θείαν ὀρ-
 γῆν, ἀπεκατέστη αἰχμάλωτος τοῦ διαβόλου ὑπακούσας εἰς αὐτὸν,
 ἀπώλεσεν ὅλα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὰ χαρίσματα μὲ τὰ
 ὁποῖα ἐπροκίσθη ἀπὸ τὸν πλάστην του, καθυπεβλήθη εἰς τῶν
 καιρῶν τὴν αὐστηρότητα, εἰς τῶν ἀγρίων καὶ φαρμακερῶν θηρίων
 τὴν καταδρομὴν, εἰς τὴν πείναν, εἰς τὴν πτωχείαν, εἰς τὰς ἀσθε-
 νείας, καὶ εἰς τὸν θάνατον, ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἀγνοίαν, κατεκυριεύθη
 ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας ἤγουν τὴν φιλαυτίαν, ἥτις τὸν
 ἀπέστρεφον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν παρέδιδεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν
 τῶν παχυλῶν ἡδονῶν, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πάθη τῆς ὀργῆς, τοῦ
 φθόνου, τῆς λύπης, καὶ τοῦ φόβου, καὶ ἀπεκατέστη ἐπιβρομένη μὲν
 εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ κακοῦ, νωθρὸς δὲ καὶ ἀνεπειθήδειος σχεδὸν εἰς
 τὸ καλὸν, τὸ δὲ χεῖρισον, ἤτο καταδικασμένος μετὰ τὸν σωματικὸν
 θάνατον καὶ εἰς ἄλλον αἰώνιον θάνατον δηλαδὴ εἰς τὰς κολάσεις
 τοῦ ἄδου. Ἐκ τούτου καταφαίνεται τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ τῆς
 ἀμαρτίας, ἀφ' οὗ δι' αὐτὴν ἀπολέσθη ὁ Παράδεισος, δι' αὐτὴν
 εἰσῆλθον τὰ δάκρυα καὶ οἱ στεναγμοὶ, δι' αὐτὴν οἱ πόνοι καὶ αἱ
 ἀσθένειαι, δι' αὐτὴν τελευταῖον ἡ ἀθλιότης καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος εἰς
 τὸν Κόσμον!

ΚΕΦΆΛΑΙΟΝ Γ'.

*Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διαφθορᾶς καὶ περὶ τοῦ
Κατακλισμοῦ.*

Τὰ τέκνα τοῦ Ἀδάμ ἐγεννήθησαν μετὰ τὴν παράβασιν τῆς
θείας ἐντολῆς· καὶ ἐπειδὴ ἤμαρτε καὶ ἡ γυνὴ ὡσαύτως,
ἐγεννήθησαν εἰς τὴν διαφθορὰν, ὑποκείμενα εἰς τὴν αὐτὴν
ἀθλιότητα, καὶ βαστάζοντα τὸ βᾶρος τῆς ἐκ τῆς γεννήσεώς των
κληρονομηθείσης ἀμαρτίας. Αὕτη μετεδόθη καὶ εἰς ὅλους τοὺς
ἀπογόνους των, καὶ οὕτω γεννῶνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὴν
κηλίδα ταύτης τῆς ὀνομαζομένης διὰ τοῦτο προπατορικῆς ἀμαρ-
τίας, (1) διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, ἀνεπιτήδευτοι
σχεδὸν εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς γεγυμνωμένοι τῆς θείας
χάριτος καὶ εἰς τὴν δικαίαν ὀργὴν αὐτοῦ ὑποκείμενοι. Πρῶτα δὲ
τέκνα τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας ἦσαν ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ, ἐξ ὧν ὁ
μὲν Κάϊν ἐνησχολήσθη εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ ἦτο σκληρὸς καὶ φθο-
νερὸς, ὁ δὲ Ἄβελ ἔγινε ποιμὴν προβάτων καὶ ἦτον ἀγαθὸς καὶ
θεοσεβής. Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἐπρόσφεραν θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, ὁ μὲν
ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ὁ δὲ ἐκ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων
ὁ Ἄβελ. Καὶ εἰς μὲν τὴν θυσίαν τούτου εὐηρεστήθη ὁ Θεός, εἰς δὲ
τὴν τοῦ Κάϊν δὲν ἀπέβλεψε, καὶ ἐκ τούτου φθονήσας ὁ Κάϊν ἐφό-
νευσε τὸν ἀδελφόν του. Εἰς τοιαῦτα φοικτὰ ἔργα παρασύρουσι τὸν
ἄνθρωπον τὰ ἄλογα πάθη, ὅταν δὲν καταδαμάζωνται ἀπὸ τὸν
φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον! Ὁ Θεὸς ἤλεγξε τὸν Κάϊν
διὰ τὸ ἀμάρτημά του λέγων, ὅτι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ του φωνά-
ζει πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς ἐκδίκησιν ἐναντίον του, καὶ τώρα νὰ
ἦσαι, εἶπε, καταραμένος ἐπὶ τῆς γῆς, ἥτις ἠνοιξε τὸ στόμα της
νὰ πῖν τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου κτλ. (2).

(1) Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν Κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἤμαρτον.
Ρωμ. κςφ. ε. 12.

(2) Γενεσ. κςφ. δ'. 11, 12, κτλ.

Τότε καὶ αὐτὸς συναισθανθεὶς τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας του, ἔκρινε τὸν ἑαυτὸν του ἄξιον θανάτου. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐμπόδισε νὰ θανατωθῆ, διὰ νὰ μὴ πολλαπλασιασθῶσιν οἱ φόνοι. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Καὶν ἔγιναν κληρονόμοι τῆς κακίας τοῦ πατρός των. Ὁ δὲ Ἀδάμ ἐγέννησε καὶ ἄλλον υἱὸν καὶ τὸν ὠνόμασε Σῆθ(1), οὗτινος τὰ τέκνα διετήρησαν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν γνώσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα συμμιγεῖσα καὶ ἡ γενεὰ αὕτη μετὰ τῆς ἄλλης δι' ἀθεμιτῶν ἐπιγαμιῶν (2), διεφθάρη καθὼς καὶ ἐκείνη, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἡ κακία ἐκορυφώθη τοσοῦτον, ὥστε ἀπεφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὡς ἐὰν μετενόησε, διότι τοὺς ἔπλασε. Μόνος δὲ ὁ Νῶε υἱὸς τοῦ Λάμεχ ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Σῆθ, δέκατος ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ εὔρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ καθάρισῃ ὅλην τὴν γῆν διὰ παγκοσμίου κατακλυσμοῦ, καὶ τὸν ἐπρόσταξε νὰ κατασκευάσῃ μίαν κιβωτὸν ξυλίνην τριακοσίων πήχεων τὸ μήκος, πενήτην τὸ πλάτος, καὶ τριάκοντα τὸ ὕψος, διὰ νὰ ἦναι χωρητικὴ ἐνὸς ζεύγους ἐξ ἐκάστου εἶδους τῶν πτηνῶν, καὶ κτηνῶν, καὶ ἐρπετῶν, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν τροφῆς εἰς ἓν ἔτος. (3)

Ἐν ᾧ δὲ κατεσκευάζεν ὁ Νῶε τὴν Κιβωτὸν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη, προέτρεπε τοὺς ἀνθρώπους νὰ μετανοήσωσιν, ἐπαπειλῶν αὐτοῖς τὸν κατακλυσμὸν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πιστεύσωσι. (4).

Ὅτε δὲ ἤλθεν ὁ καιρὸς (5), ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς τὸν Νῶε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κιβωτὸν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν υἱῶν του, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν υἱῶν του, καὶ νὰ ἐμβάσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἀπ' ὅλα τὰ

(1) αὐτοῦ. κεφ. 5'. 15.

(2) αὐτοῦ. κεφ. στ'. 2.

(3) αὐτοῦ. στ'. 11.

(4) Πέτρ. ἐπιστ. Α'. κεφ. γ'. 19 ἐνῶ καὶ τοῖς ἐν ψυχραῖς πνεύμασι πο εὐθεὶς ἐκῆ-
ρυξεν ἀπειθήσασί πετε ἄτε ἀπεξεδέχετο ἡ τῷ Θεῷ μακροθυμία, ἐν ἡμέραις Νῶε,
κατασκευαζομένης κιβωτοῦ.

(5) Ἀπὸ κτίσεως κόσμου 2262.

χερσαῖα ζῶα, καὶ τὰ πτηνὰ δύο δύο ἀφ' ἐκάστου εἶδους, ἔπειτα ἤνοιξε τοὺς καταρράκτας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέπιπτε βροχὴ ῥαγδαῖα τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας ἀδιαλείπτως, καὶ αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου ἤνοιξαν, καὶ ἡ γῆ ὅλη καταποντίσθη, πλημμυρήσαντος τοῦ ὕδατος καὶ ὑψωθέντος δεκαπέντε πήχεις ὑπὲρ τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρέων (1), ἡ δὲ κιβωτὸς ἀνυψώθη πλέουσα ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ὅλοι δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐπνίγησαν εἰς τὰ ὕδατα καὶ ὅλα τὰ ζῶα, καὶ ἐσώθη μόνος ὁ Νῶε μετὰ τῶν οἰκείων του, δηλαδὴ 8 ψυχὰι μόναι ἐν τῇ κιβωτῷ. (2) Ἡ κιβωτὸς αὕτη ἦτο τύπος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἣ σῴζεται ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐκλεκτῶν, οἱ δὲ ἄλλοι ἄνθρωποι χάνονται ὅλοι εἰς τὰς ἀμαρτίας των. Ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς εὐσεβείας γίνεται ἐκ τούτου φανερά. Ὅστις ἐλπίζει εἰς τὸν Θεόν, δὲν φοβεῖται, καὶ ἂν ὁ κόσμος ὅλος καταποντίζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου.

Ὁ Νῶε, κατὰ προσταγὴν τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, καὶ ἐξεληθὼν ἀνήγειρε θυσιαστήριον καὶ ἐπρόσφερεν εἰς τὸν Θεὸν θυσίαν εὐχαριστήριον, διότι μετὰ τὸσαύτης ἀγαθότητος τὸν διέσωσεν (3). Οὕτω πρέπει νὰ πράττη πᾶς εὐγνώμων καὶ θεοσεβὴς, ἀποδίδων εἰς τὸν Θεὸν τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν, ὅταν φιλανθρώπως τὸν διασώζη ἢ τὸν προφυλάτῃ ἐκ τῶν κινδύνων! Ὁ δὲ Θεὸς εὐαρεστηθεὶς εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Νῶε ὑπεσχέθη, ὅτι δὲν θέλει ἐπιφέρει πλέον κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ νὰ φθείρῃ τοὺς ἀνθρώπους. «Ἴδου, λέγει, τίθημι τὸ τόξον μου ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἔσται εἰς σημεῖον διαθήκης, καὶ οὐκ ἔσται

(1) Γεν. κεφ. ἡ. 20.

(2) Α. Παρ. κεφ. Γ'. 10 εἰς τὴν ἀκίβητα (τοῦτ' ἔστιν ἡμεῖς) ψυχὰι διασώθησαν 8 ἕθνη.

(3) Γεν. κεφ. ἡ. 18.

ἔτι τὸ ὕδωρ εἰς κατακλυσμὸν, ὥστε ἐξαλειψαί πᾶσαν σάρκα» ὅτι οἱ καιροὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ θέλουσιν ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν τάξιν. Εὐλόγησε δὲ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του διὰ τὰ ἀυξήσῃσι καὶ τὰ πληθυνθῶσι, καὶ ὑπέταξεν εἰς τὴν ἐξουσίαν των ὅλα τὰ ζῶα τῆς γῆς, καὶ ὅλα τὰ πετεινὰ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, διὰ τὰ μεταχειρίζονται εἰς τροφήν, καὶ μόνον τὸν ἄνθρωπον ἀπηγόρευσε ῥητῶς εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ κτείνωσι. « Ὅστις, λέγει, χύσῃ αἷμα ἀνθρώπου, θέλει χυθῆ καὶ αὐτοῦ τὸ αἷμα, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον (I).

Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νῶε ἦσαν οὗτοι: Σῆμ, Χάμ, καὶ Ἰάφεθ, ἐξ ὧν συνετηρήθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ διεσπάρη εἰς ὅλην τὴν γῆν. Δια τοῦτο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφικῶς πρέπει νὰ ἀγαπῶνται ὑπ' ἀλλήλων. Ἡ φύσις ὁμῶς ἐξησθένησε πολὺ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, καὶ ἐνῶ ἔζων οἱ ἄνθρωποι τὸ πρότερον χίλια ἔτη σχεδόν, συνεσάληκατ' ὀλίγον ὁ χρόνος τῆς ζωῆς των εἰς διακόσια καὶ ἑκατὸν ἔτη, καὶ ἐξηκριώθησαν πάλιν ὑπὲρ τὸ πρότερον ἔγεινε χρεῖα νὰ διαμοιράζωνται τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς γαίας μὴ δυνάμενοι νὰ τὰ ἀπολαύσωσι πλέον κοινῶς ἐξίσου. Ἐκ δὲ τούτου προῆλθον αἱ λεηλασίαι, αἱ ἀλληλομαχίαι, αἱ αἰχμαλωσίαι, κανεῖς δὲν ἐφρόντιζε πλέον τίποτ' ἄλλο εἰμὴ πῶς νὰ εὐφραίνηται τρώγων καὶ πίνων καὶ εὐχαριστῶν τὰς ἀλόγους ἐπιθυμίας του ἄνευ κανόνος καὶ ἄνευ μέτρου. Διὰ τὰ εὐχαριστῶσι δὲ ταύτας ἀκωλύτως ἤρχισαν νὰ καταφρονῶσι τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν πρεσβυτέρων, νὰ καθυποδουλόνωσι τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ὁμοίους των ἀνθρώπους διὰ τῆς βίας ἢ τοῦ δόλου, καὶ τελευταῖον, ἀντὶ νὰ λατρεύωσι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἔτρεψαν τὴν λατρείαν των εἰς τὰ φθαρτὰ κτίσματα, τοῦτέστιν ἢ πρὸς ἀνθρώπους τοὺς ἰσχυροτέρους ἢ πρὸς τὰ ἄψυχα, τοὺς ἀσέρας, καὶ ἄλλα ὕλικὰ ὄντα, καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ εἰδωλολατρεία. Ὅστε ἡ ἠθικὴ διαφορὰ ἐσκότισε τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐγέννησε

(4) Γεν. κεφ. θ'. 6.

την εἰδολολατρείαν. Πάντα ταῦτα ἔπραττον ἐναντίον τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ φωτός τοῦ λογικοῦ, τὸ ὁποῖον λέγει πρὸς πάντας, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λατρεύωσι τίποτε ἄλλο ἢ ὅμοιον ἢ κατώτερον ἑαυτῶν, εἰμὴ μόνον τὸν δημιουργὸν αὐτῶν Θεόν, ὅτι πρέπει νὰ τιμῶσι τοὺς γονεῖς των, νὰ φυλάττωσιν ἀμίαντον τὴν κοίτην τοῦ πλησίον, νὰ μὴ βλάπτωσιν αὐτὸν μήτε εἰς τὴν ζωὴν, μήτε εἰς τὴν περιουσίαν, μήτε εἰς τὴν ὑπόληψιν, νὰ λέγωσι πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ κρατῶσι τὰς ἐπιθυμίας των. Τὸ λογικὸν ὑπαγορεύει ὅλα ταῦτα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι θέλωσι νὰ τὸ ἀκούωσι, καὶ τοῦτο ὀνομάζεται φυσικὸς νόμος. Ἰπῆρξαν πάντοτε ἄνθρωποι ἅγιοι οἵτινες ἐφύλαξαν τοῦτον τὸν νόμον, καθὼς ὁ Ἰῶβ, ὁ Μελχισεδέκ, καὶ ἄλλοι ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, καὶ ἄλλοι ἴσως ἀγνωστοὶ εἰς ἡμᾶς. Ὁ Ἰῶβ ἦτον ἡγεμὼν πλουσιώτατος καὶ ἐναρετώτατος ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἡσαῦ· ὁ δὲ Θεὸς διὰ νὰ μᾶς δώσῃ μέγα παράδειγμα τῆς ὑπομονῆς, ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Διάβολον, καὶ τοῦ ἀφῆρσεν ὅλα του τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὴν υἱείαν, καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθλιότητα. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸν εὐλογησεν ὁ Θεός, καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸν υἱείαν του καὶ ἔγινε μακαριώτερος ὑπὲρ τὸ πρῶτον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀβραάμ.

Ἐπειδὴ ὁ κόσμος διεφθείρετο κατ' ἡμέραν περισσότερον, ἢ ἀληθινὴ θρησκεία, ἦτον ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ φύλαξις τοῦ φυσικοῦ νόμου δὲν διέμενε πλέον εἰς ἄλλους, εἰμὴ εἰς ἓνα πολλὰ μικρὸν ἀριθμὸν ἀγίων ἀνδρῶν, ἐκ τῆς γενεᾶς ἐξαιρέτως τοῦ Σὴμ, καὶ τῆς οἰκίας τοῦ Ἑβερ· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν οἰκίαν εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ εἰσχωρῇ ἡ εἰδολολατεία, ὅτε ὁ Θεὸς ἐκλέξας ἀπ' αὐτῆς ἓνα ἄνδρα ἔκαμεν ἰδιαιτέραν τινα διαθήκην μετ' αὐτοῦ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ εἰς τὸ νὰ φυλάξῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν πράξιν τῆς ἀρετῆς (1)· οὗτος ἦτον ὁ Ἀβραάμ. (2).

(1) Ἐν ἔτη ἀπὸ κ. κ. 3469 κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα. (2) Γεν. ε'.

Τούτον ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς νὰ ἀφήσῃ τοὺς συγγενεῖς, καὶ τὸν τόπον τῆς γενήσεώς του, νὰ διαδοῖ τὸν Εὐφράτην, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν νὰ πληθύνῃ τὴν γενεάν του εἰς ἔθνος μέγα, καὶ ἀναρίθμητον ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. «Διὰ τῆς γενεᾶς σου, ἐπρόσθεσεν (1) θέλει διαδοθῆ ἡ εὐλογία εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς». Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ σαρκωθῆ ὁ Σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖνος ὁ υἱὸς τῆς γυναικὸς, ὅστις ἔμελλε νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφειος. Ὁ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσας εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ὑπήκουσεν εἰς τὰς προσταγὰς του. ψαλ. ρδ' 18.

Τοιοιουτρόπως ἀποβλέπων ὁ Θεὸς εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ, τὸν διεφύλαξεν εἰς πᾶσαν περίστασιν, τὸν ἐνέπλησεν ἀπὸ ἀγαθῶν, καὶ ἔκκαμε μετ' αὐτοῦ διαθήκην φανεράν, καὶ ἐπανάλαβε πολλάκις τὰς αὐτὰς ἐπαγγελίας (2): ὅτι θέλει γεννηθῆ ἐξ' αὐτῶν ἔθνος μέγα τὸ ὁποῖον θέλει κυριεύσει τὴν γῆν Χαναάν, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ θέλει διαδοθῆ ἡ εὐλογία καὶ ἡ χάρις εἰς ὅλην τὴν γῆν. Ὡς σημεῖον δὲ τῆς διαθήκης του, διέταξεν ὁ Θεὸς τὴν περιτομὴν τῆς ἀκροβυστίας· διότι ἡ διαθήκη αὕτη ἀπέβλεπε τὴν διαδοχὴν καὶ τὸν πληθυσμὸν τοῦ γένους. Τελευταῖον ἀφ' οὗ ἔδοκιμάσθη διὰ πολλὸν χρόνον ἡ πίστις τοῦ Ἀβραὰμ, ἐν ᾧ αὐτὸς μὲν ἦτον ἤδη ἑκατονταετής, ἡ δὲ γυνή του Σάρρα παρῆλιξ πρὸς τεκνογονίαν καὶ ἐκ φύσεως στείρα, ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν υἱόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Ἰσαάκ (3), καὶ δι' αὐτοῦ ἐφανέρωσεν ὁ Θεὸς ὅτι θέλουσ' πληρωθῆν αἱ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίαι του, καὶ ὄχι διὰ τοῦ ἐκ τῆς Ἄγαρ γεννηθέντος Ἰσμαὴλ (4). Λύξηθέντος δὲ τοῦ Ἰσαάκ, ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραὰμ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἔτι περισσότερον τὴν πίστιν του, νὰ προσφέρῃ εἰς θυσίαν τοῦτον τὸν ἀγαπητὸν του υἱόν, αὐτὸς δὲ ὑπήκουσεν ἀδιστάκτως εἰς τὴν προ-

(1) Γεν. κσθ. 13. 4

(2) Γεν. 15. 10

(3) Γεν. 21. 21

(4) Γεν. 16.

παγὴν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχεν ἤδη ἀνατεταμένον τὸν βραχίονά του διὰ νὰ τὸν σφάξῃ, ὅποτε Ἄγγελος παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐφανισθεὶς τὸν ἐμπόδισε λέγων, ὅτι ὁ Θεὸς εὐηρεστήθη εἰς τὴν ὑπακοήν του, καὶ ἀνανεόνων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς ἐπαγγελίας του (1). Ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ ἔζη καὶ τις Μελχισεδὲκ Βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, τοῦ ὁποίου καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὸ γένος εἶναι ἀγνωστα· γνωρίζομεν μόνον, ὅτι ἦτον ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, καὶ ὅτι, ἐπιστρέφοντας ποτὲ τοῦ Ἀβραάμ τροπαιούχου ἀπὸ μίαν μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησε τέσσαρας Βασιλεῖς, παρουσιάσθη ἔπροσθέν του ὁ θαυμασῆσιος οὗτος ἀνθρώπος, καὶ τὸν εὐλόγησε καὶ ἐπρόσφερον ὑπὲρ αὐτοῦ ἄρτον καὶ οἶνον. Οὗτος ἦτο τύπος τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, διότι Μελχισεδὲκ σημαίνει, Βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης, ἦτο δὲ καὶ Βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ὅ ἐστι βασιλεὺς τῆς εἰρήνης, καὶ ὡς τοιοῦτος ἦτο τύπος τοῦ μεγάλου καὶ αἰωνίου βασιλείως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἔπρεπε νὰ ᾔηται μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ἀν καὶ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἐξ αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Περὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν (2).

Ὁ Ἰσαὰκ ἐμιμήθη τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ πατρός του, καὶ ὁ Θεὸς ἐπανάλαβεν εἰς αὐτὸν τὰς αὐτὰς ἐπαγγελίας· ἔζησεν εἰρηνικῶς ἐν εὐγενεῖ ἀπλότητι καὶ ἐγέννησε δύο υἱοὺς διδύμους τὸν Ἠσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ, ἐξ ὧν ἐξελέξατο ὁ Θεὸς τὸν δευτέρου καὶ τὸν ἠγάπησε, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἀφῆκεν εἰς τὴν γενικὴν κατάραν τῶν τέκνων τοῦ Ἀδάμ. Καὶ οὗτος μὲν ἔγεινε κακὸς καὶ ἀσεβής, ὁ δὲ Ἰακώβ ἐξεναντίας ἐδείχθη πιστὸς εἰς τὸν Θεόν, ἐνάρετος, φιλόπονος, πρᾶος καὶ ὑπομονητικὸς. Εἰς αὐτὸν ἔδωκεν ὁ Ἰσαὰκ ὁ πατὴρ

(1) Γέν. κβ'. 12 Ἐβρα: ἡ

(2) Γεν. κγ' 2 Ῥομ. 9. 2.

του τὴν εὐλογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἠνωμένοι αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι· ἤθελε μὲν νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὸν Ἰσαάκ, ἀλλ' ὁ Ἰακώβ τὸν ἐπρόλαβε μὲ ἀπάτην, καὶ ὁ Ἰσαάκ, μ' ὄλον ὅτι προκατελήφθη πάλιν τὴν ἐπικύρωσεν, καὶ ἀφ' οὗ κατενόησε τὴν ἀπάτην, βλέπων, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ ἔλαβεν ὁ Ἰακώβ τὴν ἀξιόλογον ταύτην εὐλογίαν, ἔλαβε γυναῖκας καὶ ἐγέννησε δώδεκα υἱούς, αἵτινες εἶναι οἱ δώδεκα Πατριάρχαι, δηλαδὴ Ρουβὴν, Σιμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Ἰσοάχαρ, Ζαβουλὼν, Δάν, Νεφθαλεὶμ, Γὰδ καὶ Ἀσήρ, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν (1). Πατριάρχαι ὀνομάζονται ὡσαύτως, καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι πατέρες καὶ ἅγιοι οἱ ζήσαντες ὑπὸ τὸν φυσικὸν νόμον, καθὼς ὁ Ἀδάμ, ὁ Ἄβελ, ὁ Σὴθ, ὁ Ἐνὼχ, ὁ Νῶε, ὁ Σὴμ, ὁ Ἀβραάμ.

Ὁ Θεὸς ἔδωκε προσέτι καὶ εἰς τὸν Ἰακώβ τὰς αὐτὰς ἐπαγγελίας τὰς ὁποίας ἔδωκε καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἰσαάκ καὶ εἰς τὸν πάππον τοῦ Ἀβραάμ καὶ τὸν ὀνόμασεν Ἰσραήλ (2). Ἠγάπα δὲ περισσότερον ἀπ' ὅλα του τὰ τέκνα τὸν Ἰωσήφ (3)· διὸ καὶ τὸν ἐφθόνησαν οἱ ἀδελφοί του, καὶ τὸν ἐπώλησαν εἰς τινὰς ἐμπόρους Ἰσμαηλίτας, οἵτινες τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ὁ Θεὸς ἔδειξεν ἰδιαίτεράν περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ διὰ τινος θαυμασίου συμβεβηκότος, ἐθαυμάσθη καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φαραῶ, ὅστις ἐνεπίστεύθη εἰς αὐτὸν τοῦ βασιλείου του ὅλου τὴν κυβέρνησιν (4). Οἱ δὲ ἀδελφοί του ἀναγκασθέντες μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὸν ἐπικρατήσαντα λιμὸν εἰς τὴν γῆν Χαναὰν κατέφυγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ νὰ ζητήσωσι τροφὰς (5), καὶ ὁ Ἰωσήφ ἀφοῦ τοὺς ἐβασάνισεν ὀλίγον, γνωρισθεὶς εἰς αὐτοὺς καὶ συγχωρήσας τὴν ἁμαρτίαν των, τοὺς εἶπε νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ ὅλης τῆς οἰκίας των συνισταμένης ἀπὸ ἑβδομήντα πέντε ψυχὰς (6).

(1) Γεν. γέ. 23

(2) Γεν. γέ. 28.

(3) Γεν. λζ'. 3.

(4) Γεν. μ. 40.

(5) Γεν. μβ'. 5.

(6) Γεν. μστ'. 27.

Ἀποθνήσκων δὲ ὁ Ἰακώβ εὐλόγησεν ὅλους τοὺς υἱοὺς τοῦ προειπῶν εἰς αὐτοὺς τὰ ἀξιολογώτερα ἀφ' ὅσα ἔμελλον νὰ συμβῶσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Εἰς δὲ τὸν Ἰούδα προσεῖπεν, ὅτι μέλλει νὰ ἀρχῇ ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς ἀδελφούς του, καὶ ὅτι ἡ ἀρχὴ θέλει διαμένει εἰς τὴν γενεάν του, ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ σταλῇ, καὶ ὁ ὁποῖος θέλει εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, δηλ. ὁ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου. Ἐκ τούτου ἤρχισαν ἤδη νὰ γνωρίζωσι περὶ τοῦ Μεσσίας ὅχι μόνον ὅτι θέλει κατὰ γένος ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ, διὰ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα.

ΚΕΦΆΛΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας.

Ἰπὲρ τὰ τετρακόσια ἔτη παρῆλθον, ἕως οὗ νὰ πληρωθῶσιν αἱ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐπαγγελίαι, ἐπειδὴ οὔτε αὐτὸς ὁ Ἀβραάμ οὔτε οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι ἀπέκτησαν οὐδὲ βῆμα ποδῶς εἰς τὴν γῆν Χαναάν, ἀλλ' ἔζησαν ἐκεῖ ὡς ξένοι καὶ πάροικοι ὑπὸ σκηνάς, καὶ τὰ τέκνα των, ἂν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ μείνωσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατόκησαν ὅμως ἐκεῖ ὑπὲρ τὰ τετρακόσια ἔτη. Οὕτως ἐγύμναζε τὴν πίστιν αὐτῶν ὁ Θεός. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐφαίνοντο, ὅτι προσδοκῶσιν ἄλλην τινὰ ὑψηλοτέραν κληρονομίαν, παρὰ τὴν ὀρατὴν ταύτην γῆν (2). Ἐνῶ παρόικουν εἰς τὴν Αἴγυπτον, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ πύξήθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν εἰς ὑπερβολὴν, καθὼς τὸ εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Θεός εἰς τὸν Ἀβραάμ, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου φοβηθεὶς μήπως γένωσι πολλὰ ἰσχυροὶ, καὶ ἐπαναστήσωσι κατ' αὐτοῦ, ἀπεφάσισε διὰ νὰ τοὺς ἐξασθενήσῃ, καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιχειρισθῶσι τίποτε ἐναντίον, νὰ τοὺς καταθλίψῃ μὲ ἐργασίας βαρείας. Ὅθεν τοὺς ἐπρόσαξε νὰ κατασκευάζωσι

(1) Πραξ. ζ', 5. Εβρ. θ'. 6. 15.

(2) Εξοδ. 13.

βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἤρχισε νὰ διαρπάζηται καὶ νὰ κατακτᾶται ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὀπαδῶν τοῦ ψευδοπροφήτου τῆς Ἀραβίας. Κατὰ τὴν ἀξιοθρήνητον ἐκείνην ἐποχὴν ἐδοκιμάσθη πρῶτον μὲν, ἐν ᾧ, ἀφ' ἑνὸς μέρους ἐπήρχετο ὡς χεῖμαρῶς ἀκάθεκτος ὁ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀραβίας βάρβαρος λαὸς νὰ κατακλύσῃ τὸ χριστιανικὸν ἔδαφος τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀπ' ἄλλου δὲ ἐβλεπον τὴν δοξομανῆ ῥωμαϊκὴν αὐλὴν, τῆς ὁποίας τὴν βοήθειαν ἐνόμιζον ὅτι ἔχουν δίκαιον νὰ ἐπικαλεσθῶσι κατὰ τῶν ἀπίστων, ὅτι δὲν συγκατέβαινε νὰ χορηγήσῃ τὴν βοήθειαν ταύτην ἐπ' οὐδεμιᾷ ἄλλῃ συμφωνίᾳ, εἰμὴ ἐὰν μόνον ἤθελον νὰ δεχθῶσι τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τότε οἱ χριστιανοὶ οὗτοι ἐπροτίμησαν νὰ γένωσι θύματα τῶν βαρβάρων ἀπίστων, παρὰ νὰ μετασαλεύσωσι μίαν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δόγματος τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως.

Δεύτερον δὲ ἐδοκιμάσθη τὴν μεγίστην δοκιμὴν καθ' ὅλον τὸ μακρὸν διάστημα τῆς αἰχμαλωσίας του, ὅποτε διὰ μόνην ταύτην τὴν πίστιν του ὑπέφερε τόσα δεινὰ, τοσαύτην ἐξουθένειν, τοσαύτας θλίψεις καὶ καταδυναστείας, μαστιγώσεις, δεσμὰ, θανάτους, δημεύσεις τῶν ὑπαρχόντων, ὅσα οὔτε νὰ περιγράψῃ τις, οὔτε νὰ διηγηθῆ εἶναι δυνατόν, καὶ μ' ὅλον ὅτι εἶχε πάντοτε ἐν μέσον εὐκολώτατον εἰς τὰς χεῖράς του, κατὰ πᾶσαν στιγμὴν πρόχειρον διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ, ἤγουν τὸ νὰ ἀρνηθῆ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' ὅμως ἐπροτίμα νὰ πάσχῃ ὅλα ταῦτα, καὶ ἔτι πλειότερα, παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν πίσιν τῶν πατέρων του, ἔχων πεποιθήσιν ἐνδόμυχον ὅτι δι' αὐτῆς μόνης δύναται νὰ σωθῆ, καὶ διὰ τοῦτο, ὅσῳ μᾶλλον κατεδυναστεύετο, τοσοῦτω καὶ ἡ προσκόλλησις αὐτοῦ εἰς τὴν πίστιν ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο καὶ διέμεινε εἰς αὐτὴν ἀκλόνητον.

Διὰ τῆς ἀκραδάντου ταύτης ἐπιμονῆς ἀπέδειξαν ὅτι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ ἔστιν ἀληθῶς δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἐδείκνυον τηλικαύτην καρτερίαν εἰς τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατεργασίαν πάσης ἠθικῆς ἀρετῆς ἐφαινόγοντο προθυμώτατοι. Ἡ ἀγαθὴ

πλίνθους, καὶ ἄλλα ἔργα ἐκ τῆς γῆς ἐπιπονώτατα, νὰ μοχθῶσιν εἰς μεγάλας οἰκοδομὰς, ἐπιστήσας εἰς αὐτοὺς ἐργοδιώκτας, οἵτινες δὲν τοὺς ἔδιδαν οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἄνεσιν, ἀλλὰ τοὺς ἐβασάνιζον ἀπανθρώπως. Ἠθέλησε μάλιστα νὰ ἐξυλοθρευῆσθαι ὅλα των τὰ ἀρσενικὰ τέκνα καὶ ἐπρόσταξε νὰ τὰ ῥίπτωσιν εἰς τὸν Ποταμὸν Νεῖλον (1). Εἰς ταύτην τὴν ὁλίφιν των ἐπρόσρεξαν εἰς τὸν Θεὸν, ὅς τις εἰσήκουσε τὰς κραυγὰς καὶ τὰ δάκρυά των, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἐνθυμηθεὶς τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μετὰ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ τοὺς πατέρας των. Ἡ δουλεία αὕτη ἦτον εἰκὼν τῆς ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν δουλείας, ἐν ἧ ἑστέναζε τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅλον ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ, εἰμὴ ὅτε ἔμελλεν ὁ Θεὸς νὰ ἐξαποστείλῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ Κόσμου. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν, ὁ Θεὸς μετεχειρίσθη τὸν Μωϋσῆν ἄνδρα μέγαν ἐκ τῆς φυλῆς του Λευί, ἀνατραφέντα εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τῆς φροντίδος τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως, καὶ διδαχθέντα πᾶσαν ἐπιστήμην, καὶ ἔπειτα ἀναχωρήσαντα εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας (2). Αὐτοῦ ἐνεφανίσθη ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιναὶ ἐπὶ μιᾶς βάρβι, ἥτις ἐκλίετο ἀλλ' οὐ κατεφλέγετο (3) καὶ διὰ νὰ γνωρισθῆ περισσότερον τοῦ εἶπεν « Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἸΝ. » Ἐπειδὴ κυρίως μόνος ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ὡς παρ' οὐδενὸς ἔχων τὸ εἶναι, τὰ δὲ κτίσματα ὅλα, ἔχουσι παρ' αὐτοῦ δανεισμένον τὸ εἶναι καὶ τὸ συντηροῦσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μωϋσῆς ἠγωνίσθη παντοιοτρόπως νὰ ἀποφύγῃ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸ ἀπεφάσισε τελευταῖον καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ δυνάμιν τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλα θαύματα.

(1) Ἐξοδ. 6'

(2) Ἐξοδ. 4'.

(3) Ἐξ. ἰ. 22. Ρομ. 12.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ τοῦ Πάσχα.

Ὁ Μωϋσῆς συνωδευμένος ἀπὸ τὸν ἀδελφόντου Ἀαρὼν παρουσιάσθη εἰς τὸν Φαραῶ, (οὕτως ὠνομάζοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου) καὶ τὸν εἶπον τὴν προσαγὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀφήσῃ τὸν λαόν του νὰ ἀναχωρήσῃ· ὁ δὲ Φαραῶ τὸ ἀπέφυγε μὲ καταφρόνησιν. Ὁ Μωϋσῆς ἔκαμε πολλὰ τρομερὰ θαύματα διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς τοῦτο (1). Πρῶτον ἐκτύπησε τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ μὲ τὴν ῥάβδον του καὶ μετεβλήθη εἰς αἷμα, ἔπειτα ἐξήγαγε πλῆθος ἀναρίθμητον βατράχων καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἕως καὶ εἰς τὰ παλάτια τοῦ Βασιλέως, ὅς τις ὑπεσχέθη τότε νὰ ἀφήσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἐξέλθωσιν, ἀλλ' εὐθὺς ἀφοῦ ὁ Μωϋσῆς διὰ προσευχῆς ἠφάνισε τοὺς βατράχους, ὁ Φαραῶ ἠθέτησε τὸν λόγον του (2). Ὁ Μωϋσῆς πάλιν ἐπέφερε κατ' ἐπανάληψιν σκνίφας, καὶ κυνόμμυιαν, καὶ ἀκρίδας, καὶ ἄλλα ζώφια, τὰ ὁποῖα ἠνόχλουν τρομερῶς τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ εἰς πᾶσαν πληγὴν ὑπέσχετο ὁ Φαραῶ νὰ ὑπακούσῃ, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς πληγῆς, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν, δὲν ἐφύλαττε τὴν ὑπόσχεσίν του. Ὁ Μωϋσῆς προσέτι ἐπέφερεν ἀσθένειαν εἰς τὰ κτήνη, καὶ ἔλκη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, χάλαζαν τρομερὰν, καὶ τελευταῖον σκότος παχύτατον διὰ τριῶν ἡμερῶν καθ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον (3) Ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς τίποτε, καὶ ὁ Φαραῶ ἔμεινε πάντοτε σκληρὸς καὶ ἀμετάτρεπτος, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος τοῦτο διὰ νὰ δειχθῇ ἡ παντοδυναμία του διὰ τοσοῦτων θαυμάτων.

Τελευταῖον, ὅτε ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν λαόν του, ἐπρόσταξε νὰ λάθωσιν ἐν ἀρνίον ἐκάστη οἰκία εἰς ῥῆτην ἡμέραν, νὰ τὸ σφάζωσι περὶ τὸ ἑσπέρας, νὰ τὸ ψήσωσι καὶ νὰ τὸ φάγωσι τὴν νύκτα, ἀφοῦ ἀλείψωσι μὲ τὸ αἷμά του τοὺς σταθμοὺς καὶ τὴν φλιὰν τῶν θυρῶν ἐκάστου οἴκου. Ἡθέλησε δὲ νὰ ὀνομασθῇ τὸ δεῖ-

(1) Ἐξοδ. κεφ. ε΄.

(2) Ἐξοδ. κεφ. ζ΄.

(3) Ἐξοδ. κεφ. ι΄.

πνον τοῦτο καὶ ἡ θυσία πάσχα, ἥτοι διάβασις, καὶ νὰ τὸ ἐκτελεῶσιν οἱ Ἰσραηλῖται κατὰ πᾶν ἔτος εἰς μνημόσυνον τῆς ἀπελευθερώσεώς των. Τὴν αὐτὴν νύκτα, καθ' ἣν ἔφαγον τὸ πάσχα, ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς Ἄγγελον, ὅς τις ἐθανάτωσεν ὅλα τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Φαραῶ μέχρι τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐσχάτου δούλου, τὰς δὲ οἰκίας τῶν Ἰσραηλιτῶν τὰς ἠλειμμένας μετὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου δὲν ἔγγισεν ὁ Ἄγγελος. Ταῦτα πάντα ἦσαν μυστηριώδη. Ὁ ἀμνὸς οὗτος προσεήμαινε τὸν Σωτῆρα, ὅς τις ἐμελλε μίαν ἡμέραν νὰ θυσιασθῆ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, τοῦ ὁποίου τὸ αἷμα ἐμελλε νὰ σώσῃ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας, καὶ ἡ σὰρξ νὰ ᾖ ἡ πνευματικὴ αὐτῶν τροφή. Ἡ τελευταία αὕτη πληγὴ, δηλ. ὁ θάνατος τῶν πρωτοτόκων ἐφόβησε τόσον τοὺς Αἰγυπτίους, ὥστε τὴν αὐτὴν ὥραν, καὶ χωρὶς νὰ προσμείνωσι τὴν ἡμέραν, ἐβίασαν τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἀπέλθωσι, καὶ τοὺς ἐξέβαλον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μετὰ πάσης τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολυτίμων πραγμάτων ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν, ὅσα εἶχον δανεισθῆ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβῆς (2).

Ὁ Φαραῶ ἐσκληρύνθη μέχρι τέλους καὶ ἐπέμενε ἐναντιούμενος εἰς τὸν Θεόν. Εὐθύς ἀφ' οὗ ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἀπέλθωσι, τὸ μετενόησε, καὶ ἔτρεξε κατόπιν των μετὰ στρατεύμα, διὰ νὰ τοὺς βιάσῃ νὰ ἐπιστρέψωσι. Τοὺς ἔφθασε δὲ παρὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐχάθησαν, ὅτε ὁ Θεὸς διεχώρισε τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ ὕδωρ διηρέθη εἰς δύο κατὰ τὸ μέσον καὶ ἐπάγη ὡσεὶ τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἔμεινε ἐν τῇ μέσῳ μέγα διάστημα, ὅθεν διέβησαν οἱ Ἰσραηλῖται ἀβρόχοις ποσίν. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἠθέλησαν νὰ τοὺς διώξωσι κατόπιν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἤνωσε πάλιν τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπνίγησαν ὅλοι

(1) Ἐξοδ. κεφ. 16'.

(2) Ἐξοδ. κεφ. 17' 5'.

μετὰ τοῦ Φαραῶ. Οὕτως ἐξήγαγεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν του ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐν χειρὶ ὑψηλῇ καὶ κραταιᾷ, τουτέστι διὰ τῆς παντοδυναμίας του, ἀποδείξας ὅτι εἶναι κύριος ὅλων τῶν κτισμάτων, καὶ παιδεύει αὐστηρῶς ὅλους τοὺς τυλμῶντας νὰ ἀντιτείνωσιν εἰς αὐτόν.

Κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην ἀπέδειξεν ἐξαιρέτως τὴν πρόνοιαν καὶ ἀγαθότητά του πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας. Τοὺς ὠδήγησε διὰ τινος μεγάλης ἐρήμου (1), διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν των καὶ νὰ γυμνάσῃ τὴν ὑπομονὴν των, καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν δύνανται ἄλλως πως νὰ ὑπάρξωσι, παρὰ διὰ τῆς χάριτός του (2) ὠδηγοῦντο πάντοτε ἀπὸ μίαν νεφέλην, ἥτις τὴν μὲν ἡμέραν τοὺς ἐσκίαζεν ἀπὸ τὴν καυσίν τοῦ Ἡλίου, τὴν δὲ νύκτα τοὺς ἐφώτιζε μεταβαλλομένη εἰς στύλον φωτοειδῆ (3), τοὺς ἔδωκεν εἰς τροφήν το μάννα, εἶδος δρόσου, ἥτις ἔπιπτε τὰς πρωίας ἐξ οὐρανοῦ ἀφθόνως, καὶ ἐπυκνοῦτο οὕτως, ὥστε κατεστεύαζον ἐξ αὐτοῦ ἄρτους ἱκανοὺς εἰς πᾶσαν ἡμέραν, καὶ νοστιμωτάτους (4), δις ἀπέστειλεν εἰς αὐτοὺς πλῆθος ἀναρίθμητον ὀρτύγων (5). Ὅτε δὲ εἶχον ἔλλειψιν νεροῦ, ὁ Μωϋσῆς ἐξήγαγε πλήξας μίαν πέτραν μετὴν βάρβδον τυ (6). Τὰ ἐνδύματά των δὲν κατετριβήσαν εἰς τεσσαράκοντα ἔτη καθ' ἃ διήρκεσεν ἡ ὁδοιπορία των (7). Τελευταῖον ὁ μὲν Θεὸς τοὺς ὠδήγησε μετ' ὅσον ἀγάπην, μ' ὅσον ἕνας πατὴρ φέρει τὸ τέκνον του εἰς τὰς ἀγκάλας, (8) οὗτοι ὅμως ἐφάνησαν ὅσον ἀχάριστοι, ὥστε ἐγόγγυζον πολλάκις κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἀναζητοῦντες συχνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ παχυλά της κρέατα, μετὰ ὅποια ἐτρέφοντο, καὶ ἤθελον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς αὐτήν, καὶ

(1) Ἐξοδ. ιγ'. 17

(2) Δευτέρ. η'. 2

(3) Ἐξοδ. κεφ. ιγ'. 21, Ἀριθ. θ'. 16

(4) Ἐξοδ. ις'. 14, Ἀριθ. ια'. 7

(5) Ἀριθ. ιε'. 21, Ἐξοδ. ις'. 12

(6) Ἐξοδ. ις'. 5, 6,

(7) Δευτέρ. η. 4

(8) Δευτερι: α. 21

πολλάκις ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Μωϋσέως διὰ νὰ τὸν θανατώσωσιν. Ἡ ὁδοιπορία αὕτη ἦτον εἰκὼν τῆς παρούσης ζωῆς, ἐν ἣ ὁ Θεὸς μᾶς γυμνάζει διὰ διαφορῶν πειρασμῶν, καὶ ἀνέχεται μὲ θαυμασίον μακροθυμίαν τὰς ἀχαριστίας καὶ τὴν ἀπειθείαν μας, μὴ παύων ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς ἀγαθοποιῇ συνεχῶς.

ΚΕΦΆΛΛΙΟΝ Ι.

Περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν (I).

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοιπορίας, καὶ τὸν τρίτον μῆνα ἀπὸ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἔφθασαν οἱ Ἰσραηλιταὶ εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ, ὅπου τοὺς ἐπρόσταξεν ὁ Θεὸς νὰ διατρίψωσι, διὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸν νόμον του. Ὁ δὲ Μωϋσῆς τοὺς διέταξε νὰ πλυθῶσι, καὶ νὰ καθαρισθῶσι καὶ νὰ μὴ πλησιάζωσιν εἰς τὸ ὄρος. Εἰς τὴν καθήκουσαν ἡμέραν, ἣτις ἦτο ἡ πεντηκοστὴ ἀπὸ τοῦ Πάσχα, εἶδον τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους ὅλην ἔμπυρον καὶ σκεπασμένην ἀπὸ πυκνοτάτην νεφέλην, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρχοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ τρομεραὶ, ἠκούετο δὲ καὶ ἤχος σαλπίγγων καὶ κρότος μέγας, ἀλλὰ δὲν ἔδλεπον κἀνένα. Τότε φωνῆ τρομερᾷ ἐξερχομένη ἐκ τῆς νεφέλης ἐπρόφερε τούτους τοὺς λόγους (α). Ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὅστις σὲ εὐχαλα ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου τὸν τόπον τῆς δουλείας. Δὲν θέλεις ἔχει ἄλλους θεοὺς πλὴν ἐμοῦ. β'. Δὲν θέλεις κάμει κἀνὲν εἶδωλον εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, οὔτε ὁμοίωμα κανενὸς πρᾶγματος, ἀφ' ὅσα εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἢ κάτω εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ τὰ λατρεύῃς· διότι ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ζηλωτῆς, ὅστις ἀποδίδω τὰς ἀμαρτίας τῶν πατέρων εἰς τὰ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μὲ μισοῦσι, καὶ ἐλεῶ εἰς χιλιάδας γενεῶν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μὲ ἀγαπῶσι. γ'. Δὲν θέλεις λάβει εἰς μάτην τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἐπειδὴ δὲν

(1) Ἐξοδ. ιβ'.

(2) Ἐξοδ. κ'.

θέλει ἀφήσει ἀτιμώρητον ὁ Θεὸς ἐκεῖνον, ὅστις λαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ εἰς μάτην. δ'. Ἐνθυμοῦ νὰ ἀγιάξῃς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἐξ ἡμέρας θέλεις ἐργάζεσθαι καὶ κάμνει ὅλα τὰ ἔργα σου, ἡ δὲ ἐβδόμη εἶναι σάββατον δηλαδή κατὰπαυσις διὰ τὸν Κυρίον, δὲν θέλεις κάμει κἀνὲν ἔργον τὴν ἡμέραν ταύτην οὔτε σὺ, οὔτε οἱ ὑπηρεταί σου, οὔτε τὸ κτήνος σου, οὔτε ὁ ξένος ὁ κατοικῶν μετὰ σοῦ. Διότι εἰς ἐξ ἡμέρας ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν δὲ ἐβδόμην κατέπαυσεν ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ διὰ τοῦτο εὐλόγησε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου καὶ τὴν ἡγίασε. ε'. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, διὰ νὰ ζήσης πολυχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν θέλει σὲ δώσει κύριος ὁ Θεός σου. ς'. Οὐ φρονεύσεις. ζ'. Οὐ μοιχεύσεις. η'. Οὐ κλέψεις. θ'. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις μαρτυρίαν ψευδῆ κατὰ τοῦ πλησίον σου. ι'. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὴν οἰκίαν του, οὔτε τὸν δούλον του, οὔτε τὸν βοῦντου, οὔτε τὸν ὄνον του, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀφ' ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὸν πλησίον σου. Ὁ Θεὸς ἐπέφερε τὰς δέκα ταύτας ἐντολάς ἐνώπιον ὄλου τοῦ λαοῦ, καὶ πρὸς τοῦτοις, τὰς ἔγραψεν εἰς δύο λιθίνους πλάκας, καὶ τὰς ἔδωκεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἐν ᾧ ἦσαν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος μέσα εἰς τὴν νεφέλην (1).

Αἱ ἐντολαὶ αὗται δὲν ἦσαν νέαι, ἀλλ' ὅλαι παλαιαὶ ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἐκτὸς τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ σαββάτου· ἠθέλησε δὲ ὁ Θεὸς νὰ τὰς ἀνανεώσῃ τότε, καὶ νὰ τὰς δώσῃ ἐγγράφως, διότι ἡ ἀγνοία καὶ κακία τῶν ἀνθρώπων τὰς εἶχον σχεδὸν ἀκυρώσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ' (2).

Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν διαθήκης.

Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ ἄλλους πολλοὺς νόμους σφωφάτους, διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ βιωτικά των πράγματα, νὰ κρίνῃ

(1) Δευτερ. ε'. 22

(2) Ἐξοδ. κβ'. κγ'.

τάς διαφοράς και νά τιμωρῆ τὰ πλημμελήματα. Ἐπρόσθεσε πολλές ἠθικὰς νοθεσίας και διέταξε τινὰς τελετάς θρησκευτικὰς. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Σαββάτου διέταξε και τρεῖς μεγάλας ἐορτάς, καθ' ἃς ὑποχρεοῦντο ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖται νά παρουσιάζωνται ἐνώπιον αὐτοῦ (1). Τὸ πάσχα, ἐν ᾧ ἔπρεπε νά θυσιάζωσιν ἐν ἀρνίον, και νά τρώγωσιν ἄζυμα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου· τὴν πεντηκοστὴν μετὰ τὸ πάσχα, ἣτις ἦτον ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἔλαβον τὸν νόμον και καθ' ἣν ἔπρεπε νά προσφέρωσι τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν και τρίτην τὴν σκηνοπηγίαν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαρακονταετοῦς διατριβῆς των. Ὁ Μωϋσῆς γράψας ὅλους τοὺς νόμους κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀνέγνωσεν εἰς τὸν λαόν, ὁμοῦ μετὰ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ τοῦ νά τοὺς ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν γῆν Χαναάν, και νά ἐπιδαφιλεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ἀγαθὰ, ἐὰν φυλάττωσι ταύτας τὰς ἐντολάς. (2) Ὁ λαὸς τὸ ὑπεσχέθη, και ὁ Μωϋσῆς λαβὼν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν θυμάτων ἐβράντισε τὸν λαόν λέγων: Τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς μετὰ ἐσᾶς (3). Τοιοῦτοτρόπως ἀνανεώθη και ἐπεκυρώθη ἱεροτελεστικῶς ἡ διαθήκη τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἣτις ἦτο τύπος ἄλλης διαθήκης τελειότερας, ἐπειδὴ τὸ αἷμα τῶν θυμάτων παρίστανε τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Μωϋσῆς ἔστρεψεν ἐπομένως ἐπὶ τοῦ ἄρους, ὅπου ἔμεινε τεσσαράκοντα ἡμέρας συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ Θεοῦ, και ἐπροστάχθη νά κατασκευάσῃ τὴν Κιβωτὸν τῆς διαθήκης και τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου (4). Ἡ μὲν Κιβωτὸς ἦτο ἀπὸ ξύλον πολυτιμον περιχρυσωμένη ἔσωθεν και ἔξωθεν, και σκεπαζομένη ἀπὸ δύο Χερουβίμ, και εἰς αὐτὴν ἐφυλάττοντο αἱ δύο πλάκες τοῦ νόμου. Ἡ δὲ σκηνὴ ἦτον μεγαλοπρεπὴς, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐτίθετο ἡ Κιβωτὸς, και μία λυχνία χρυσοῦ ἐπτάφωτος, μία τράπεζα διὰ τοὺς

(1) Ἐξοδ. κγ'. 14. λευίτ. κγ'.

(2) Ἐξοδ. κδ'. 78.

(3) Ἐξοδ. κδ'. 8.

(4) Ἐξοδ. λ'. λα'.

ἄρτους τῆς προθέσεως, καὶ ἐν μικρὸν θυμιατήριον, κεχρυσωμένα καὶ τὰ δύο. Ἐπροσθεν εἰς τὴν θύραν τῆς σκινηῆς ἐτέθη τὸ θυσιαστήριον, ὅπου ἔπρεπε νὰ προσφέρωσι τὰς θυσίας ὁ Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ του (1).

Ὁ Μωϋσῆς ἐπροστάχθη παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ κατασκευάσῃ ἰδιαίτε-
ραν στολὴν καὶ πολυτελεῆ κοσμήματα, καὶ νὰ τὰ ἀφιερῶσῃ εἰς τοὺς
ιερεῖς, προστάξαντος ἐν ταυτῷ νὰ διαμένῃ αὕτη ἡ ἱερωσύνη εἰς
τὴν γενεὰν τοῦ Ἀαρὼν. Ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ
καθιερώθη ὡσαύτως εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ὑπηρετῇ τοὺς θύτας εἰς
τὰς τελετάς των (2). Ἡ σκηνὴ ἦτον ὡς ἓνας ναὸς κινητὸς, διὰ
νὰ ἦναι τὸ σημεῖον τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δεικνύῃ τὴν
παρουσίαν του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ του, καθ' ὅλην τὴν ὄδοιπορίαν.
Ἦτο δὲ μοναδική, καθὼς καὶ τὸ θυσιαστήριον, ἐν καὶ εἰς ὁ Ἀρχιερεὺς
διὰ νὰ δεικνύῃ, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ εἰς Θεός, μία ἐκκλη-
σία, καὶ μιὰ ἡ ἀληθινὴ θρησκεία.

ΚΕΦΆΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ τῆς ἀπιστίας τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ (3).

Ἐν ᾧ ὁ Μωϋσῆς ἦτον ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος καὶ συνδιελέγετο
μετὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ Ἰσραηλιῖται στενοχωρούμενοι ὅτι δὲν τὸν βλέ-
πουσι πλέον, κατεσκεύασαν ἓνα χρυσοῦν Μόσχον καὶ τὸν ἐλάτρευσαν,
προσφέροντες θυσίας εἰς αὐτὸν ἐναντίον τῶν πρὸ ὀλίγου ὑποσχέσεων
αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Τότε ἠθέλησεν ὁ Θεός νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ,
ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς τὸν ἐξιλίωσε, καί, ὅτε κατέβη ἀπὸ τὸ ὄρος, συν-
έτριψε τὸ εἶδωλον καὶ ἐθανάτωσεν ὡς τρεῖς χιλιάδας ἐξ αὐτῶν
τῶν εἰδολολατρῶν (4). ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ δι-
έμεινεν ἐκεῖ ἀκόμη τεσσαράκοντα ἡμέρας χωρὶς νὰ φάγῃ οὔτε νὰ

(1) Ἐξοδ. κη. 2

(2) Ἀριθ. Γ'. 5.

(3) Ἐξοδ. λθ'.

(4) Ἐξοδ. λθ', κη.

πίη, και ἔπειτα ἐκατέβη φέρων τὰς δύο πλάκας τοῦ νόμου. Τότε τὸ πρόσωπόν του ἦτο τοσοῦτον λαμπρὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ φωτός, ὥστε ἠναγκάζετο νὰ τὸ σκεπάζῃ μὲ κάλυμμα, ἐν ᾧ ἐλάλει πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας (1).

Μετὰ τοῦτο θέλων ὁ Θεὸς νὰ δαμάσῃ τὸν σκληροτράχηλον τοῦτον καὶ ἀπειθῆ λαόν, ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν πολλοὺς καὶ δυσκόλους νόμους· Δὲν τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ θυσιάξωσιν ἄλλα ζῶα, εἰμὴ κάποιαιδὴ μόνον καὶ μὲ κάποιας τελετάς (2). Τοὺς ἀπηγόρευσε νὰ τρώγωσι πολλὰ εἶδη κρεῶν, τοὺς ἐπρόσταξε νὰ πλύνωνται καὶ νὰ καθαρίζωνται εἰς πολλὰς περιστάσεις (3), καὶ πρὸ πάντων νὰ ἀποφεύγωσι τὴν μετὰ τῶν ἀπίστων συναναστροφὴν, ἐξαιρέτως δὲ τὴν μετὰ τῶν κατηραμένων ἀπογόνων τοῦ Χαναάν, μετὰ τῶν ὁποίων τοὺς ἀπηγόρευσε καὶ τὸ νὰ κάμνωσιν ἐπιγαμίας, μήτε κάμμίαν ἄλλην συνθήκην. Ὅλοι οὗτοι οἱ νόμοι ἦσαν ἀλλέως ὠφελιμώτατοι εἰς τὰ ἥθη καὶ εἰς τὴν υἰγείαν, καὶ δι' ἄλλους ἰσχυροὺς λόγους. Ὁ Μωϋσῆς τοὺς ἔλαβεν ἐκ διαλειμμάτων καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλ' ὅμως ὁ λαὸς ἐστασίαζεν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν. Ἐν ᾧ ἐτοιμάζοντο νὰ ἔμβωσιν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τρόμον διὰ μίαν ψευδῆ ἀναφορὰν τῶν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἀποσταλέντων διὰ νὰ κατασκοπεύσωσι τὸν τόπον (4), καὶ ἠθέλησαν νὰ λιθοβολήσωσι τὸν Μωϋσῆν, καὶ νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλον ἀρχηγόν, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ὁ Θεὸς ἠθέλησε πάλιν νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ ὅλους, ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἔλαβεν ἔλεος, τοὺς κατεδίκασεν ὅμως ὁ Θεὸς νὰ διαμένωσιν εἰς τὴν ἔρημον τεσσαράκοντα ἔτη, καὶ ἐφάνερωσεν, ὅτι μόνα τὰ τέκνα των θέλουσιν ἐμβῆ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας (5)· οὗτοι δὲ, ὅσοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον θέλουσιν ἀποθάνει ὅλοι

(1) Ἡξοδ. λβ'. 28

(2) Αὐτ. λδ.

(3) Δευτ. έ'. γ'. δ'. κτλ.

(4) Δευτ. ιβ'. ιε'.

(5) ἀριθ. ιδ'.

ἐκτὸς μόνον τῶν δύο ἀνδρῶν Ἰησοῦ καὶ Χαλεβ, οἵτινες ἔμειναν πιστοὶ εἰς αὐτόν. Συνέβη ἀκόμη καὶ μί' ἄλλη μεγάλη ἀποστασία τριῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ· (1) Κορέ, Δαθὰν, καὶ Ἀβειρῶν. Ὁ Δαθὰν καὶ ὁ Ἀβειρῶν κατεπόθησαν ἀπὸ τὴν γῆν· ἥτις ἦνοιξεν ὑπὸ τοὺς πόδας των, καὶ τοὺς κατέπτε ζῶντας μὲ τοὺς οἴκους αὐτῶν ὅλους. Ὁ δὲ Κορέ κατεβρώθη ὑπὸ πυρὸ θαυμασίους, θέλων νὰ προσφέρῃ τὸ θυμίαμα καθὼς οἱ ἱερεῖς, καὶ ἐχάθησαν εἰς ταύτην τὴν περίσασιν δεκαπέντε σχεδὸν χιλιάδες (2). Ἄλλοτε πάλιν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς γογγυσμούς των, τοὺς ἀπέστειλεν ὄφεις θανατοῦντας (3), οἱ ὁποῖοι δάκνοντες ἐθανάτωσαν πολὺν λαόν, ἐσώθησαν δὲ ὅλοι, ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ βλέπωσιν ἓνα χαλκοῦν ὄφιν, κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κατὰ προσταγὴν τοῦ Θεοῦ. Τελευταῖον ἐξέκλιναν εἰς ἀσωτείας καὶ ἐξεπόρνευσαν (4) εἰς τὰς θυγατέρας τῶν Μαδιανιτῶν, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔκαμον νὰ λατρεύωσι τὰ εἰδῶλα, καὶ πρὸς τιμωρίαν ἐφρονεύθησαν εἴκοσι τέσσαρες χιλιάδες. Τοιαύτην εὐγνωμοσύνην ἐδείκνυεν ὁ ἀχάριστος οὗτος λαὸς εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως ἐφύλαττε τὴν διαθήκην τὴν ὁποίαν ὤμοσε νὰ φυλάττῃ!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῆς τελευταίας ὁμιλίας τοῦ Μωϋσέως. (5)

Ὁ Μωϋσῆς ὠδήγησε τὸν λαὸν ἕως εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, δὲν ἐμβῆκεν ὅμως εἰς αὐτήν, ἀλλὰ τὴν εἶδε μόνον μακρόθεν. Πρὶν

(1) Ἐξοδ. λθ'. 15

(2) Δευτέρ. ζ'. 1

(3) Ἀριθ. ιγ. I δ'.

(4) Ἀριθ. ιδ'. 21

(5) Δευτερονομ. γ'.

πίστις πρὸς ἀλλήλους, ἡ ἀμοιβαία εἰς τὰς θλίψεις συμπάθεια, ἡ πρόθυμος πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀρωγὴ, ἡ ἐκούσιος συνδρομὴ πρὸς πᾶν καλὸν, τὸ ὅποῖον ἀπέβλεπε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων, ὅλαι αὗται αἱ ἀρεταὶ καὶ πρὸ τούτων ἡ κοσμιότης καὶ σωφροσύνη, τὸ σέβας πρὸς τοὺς μεγαλητέρους, ἡ εὐπείθεια εἰς τὸ θέλημα τῶν γονέων, ταῦτα διέκρινον πανταχοῦ τὰ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας· διότι ἡ μὲν ἐκ τῆς πίστεως ἐλπὶς ἦτον τῶν θλίψεων αὐτῶν ἢ παρηγορία, τὰ δὲ ἠθικὰ αὐτῆς ἀξιώματα, ὁ τοῦ βίου καὶ τῆς ὄλης αὐτῶν διαγωγῆς κανὼν καὶ ἡ στάθμη.

Τοιαύτη ὑπῆρξε τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἡ σταθερότης εἰς τὴν ἀμώμητον ἡμῶν πίστιν, καὶ τοιαύτας δοκιμασίας ὑπέμεινε ὑπὲρ αὐτῆς!

Ὅστις λοιπὸν ἐγνώριζε τὴν τοιαύτην των ἀνθρώπων τούτων ὑπὸ τὸν βάρβαρον ζυγὸν θρησκευτικότητα, ἂν ἦναι συγχωρημένον νὰ εἶπω οὕτω, δὲν εἶχε δίκαιον νὰ νομίζῃ, ὅτι, ἐάν ποτε ἤθελεν εὐδοκίησῃ ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ αἰσχροτάτου ζυγοῦ, θέλουσι διπλασιάσει τὸν ζῆλον ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἀγίας πίστεως, προθυμούμενοι νὰ διδάσκωνται βασιμώτερον τὰς ἀληθείας, καὶ νὰ ἐφαρμύζωσιν ἐπιμελέστερον τοὺς τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἠθικῆς κανόνας εἰς τὴν διαγωγὴν των; Ποῖος δὲν ἐστοχάζετο, ὅτι ἡ πρώτη σπουδὴ αὐτῶν θέλει εἶναι νὰ ἀνεγείρωσι καὶ νὰ εὐτρεπίσωσι τοὺς εἰς τὴν θεῖαν δοξολογίαν ἀναγκαίους ναοὺς, καὶ πρὸ τοῦ νὰ οἰκοδομήσωσι τὰς οἰκίας των, ἀφ' οὗ ἐδείκνυον τοσοῦτον ζῆλον ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐθλίβοντο ἐνδομύχως, ἐν ὅσῳ οἱ ἄπιστοι τοὺς ἐμπόδιζον; Ποῖος δὲν ἐπίστευεν, ὅτι τὸ πρῶτον καλὸν τῆς ἐλευθερίας μας θέλει εἶναι ἡ σύστασις τῶν παιδευτικῶν καταστημάτων, εἰς τὰ ὅποια νὰ διδάσκωνται τὰ τέκνα των τὴν ἀλήθειαν τῶν δογμάτων, καὶ τὴν ἠθικὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὸ ὅποῖον, ἡ τυραννικὴ καταδυναστεία δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ συγχωρήσῃ πρότερον, καὶ νὰ ἀγωνίζωνται νὰ παραδώσωσι εἰς τοὺς ἀπογόνους των τὴν ἱεράν ταύτην παρακαταθήκην σώαν καὶ ἀκέραιον, διὰ νὰ τὴν διατηρῶσιν εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ οὕτω νὰ ἀπολαύωσι καὶ αὐτοὶ τὰς σωτηριῶδεις αὐτῆς ὠφελείας;

ἀποθάνη, ἔκαμεν εἰς τὸν λαὸν πολλὰς καὶ σπουδαίας παραινέσεις καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ ἀνανεώσωσι τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου αὐτῶν ἐξοδόν. Τοὺς παρέστησεν ὅτι ὁ Θεὸς τοὺς ἔκλεξεν, ὡς λαὸν τοῦ ἀγαπητοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, τὰ ὑποῖα ὅλα ἀνήκουν εἰς αὐτὸν, ὡς δημιουργόν των, καὶ ὅτι ἔκαμε ταύτην τὴν ἐκλογὴν ὄχι διὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν ἀγαθότητά του, καὶ ἐνθυμούμενος τὰς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπαγγελίας του, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τὴν γῆν Χαναάν, γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα, τουτέστι καρποφόρον καὶ εὐφρόσυνον, ὅτι αὐτοῦ θέλει τοὺς κάμει νὰ αὐξήσωσι καὶ νὰ πολλαπλασιασθῶσιν, ὅτι θέλει τοὺς προστατεύει καὶ τοὺς ἀναδείξει νικητὰς καθ' ὅλων τῶν ἐχθρῶν των, καὶ ὅτι δι' ὅλας ταύτας τὰς εὐεργεσίας δὲν ἐζήτει πρὸς αὐτῶν τίποτ' ἄλλο, εἰμὴ νὰ τὸν ἀγαπῶσι, (1) ἐζήτει ὅμως ὅλην αὐτῶν τὴν ἀγάπην. Ἀγαπήσεις, λέγει, κύριον τὸν Θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, σὺ θέλεις φυλάξει ὅλας τὰς ἐντολάς καὶ τὰς τελετὰς τοῦ νόμου του. Εἰς τὰς νοθεσίας ταύτας ἐπρόσθεσεν ὁ Μωϋσῆς καὶ τρομερὰς ἀπειλὰς ἐναντίον τοῦ λαοῦ, ἂν ἐφαίνετο ἄπιστος εἰς τὸν Θεόν (2). Τοὺς προεῖπεν ἐκ μέρους του, ἀφορίαν, πείναν, ἀσθενείας βαρείας, πολέμους, λεηλασίαν, καὶ αἰγμάλωσίαν, καὶ ὅτι τελευταῖον θέλουσιν ἀποβληθῆ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας καὶ διασκορπισθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ Μωϋσῆς ἔκαμεν ἀκόμη καὶ ἄλλην τινὰ πολλὰ πλέον ὑψηλὴν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν λαόν (3). Προεῖπεν ὅτι θέλει τοὺς δώσει ὁ Θεὸς μετ' αὐτὸν ἕνα προφήτην, μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὅμοιον μετ' αὐτὸν δηλ. τὸν Σωτῆρα τοῦ Κόσμου, ὅς τις ἔμελλε νὰ ᾔνοι νομοθέτης, καθὼς ὁ Μωϋσῆς, καὶ νὰ κάμῃ ἔτι μεγαλύτερα θαύματα παρὰ τὸν Μωϋσῆν, φέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους νέαν διαθήκην, τελειότεραν τῆς παλαιᾶς. Ἐπρεπε δὲ νὰ γεννηθῆ μεταξὺ τῶν Ἰσραη-

(1) Δευτερ. στ'. 5.

(2) Δευτερ. κη'. 15.

(3) Δευτ. ιη'. 15.

λιτῶν, καθὼς ἦτον ἤδη ἀποκεκαλυμμένον εἰς τὸν Ἀβραάμ· καὶ τὸν Ἰακώβ, καὶ ἔπρεπε νὰ φέρῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ὄχι πλέον μὲ τρόπον τρομερὸν ὀμιλῶν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἐνὸς ὄρους, μεταξὺ φλογὸς καὶ βροντῶν, ἀλλὰ συναναστρεφόμενος οἰκείως μετ' αὐτῶν μετὰ πραότητος καὶ φιλανθρωπίας. Διὰ νὰ δειχθῇ δὲ ἡ διαφορὰ τῶν δύο νομοθετῶν, ἀπέθανεν ὁ Μωϋσῆς πρὶν ἔμβῃ εἰς τὴν ἐπηγγελμένην γῆν (1), ἐπειδὴ ὁ ὑπ' αὐτοῦ δοθεὶς νόμος δὲν ἔμελλε νὰ φέρῃ εἰς τὴν τελειότητα, τὴν δὲ γῆν τῆς Ἐπαγγελίας ἐκυρίευσεν ὁ λαὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι τὸ αὐτὸ, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον σημαίνει Σωτήρ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

*Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν γῆν
τῆς Ἐπαγγελίας.*

Ὁ Θεὸς ἔκαμεν ἀκόμη μεγάλα θαύματα διὰ νὰ καθυποτάξῃ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὴν γῆν Χαναάν (2). Ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς διέκοψε τὰ ρεύματά του, καθὼς ἐσχίσθη ἡ ἐρυθρὰ θάλασσα, διὰ νὰ διαβῶσιν οἱ Ἰσραηλιταί. Τὰ τεῖχη τῆς Ἰεριχῶ ἔπεσαν ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν Σαλπίγγων (3). Ὁ Θεὸς ἔρριψε κατὰ τῶν ἐναντίων τῶν χάλιαζαν μὲ πῦρ καὶ λίθους· Ὁ ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη ἔσταμάτησαν διὰ παρακλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, διὰ νὰ τοῦ δώσουν καιρὸν νὰ τελειώσῃ μίαν νίκην. Κατετρόπωσαν μέγα πλῆθος Βασιλέων καὶ ἐθνῶν ἰσχυροτέρων ἀπ' αὐτοὺς, κοιτοκούντων τὴν γῆν ταύτην, καὶ παραδοθέντων εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐκδίκησίν του. Ἐπειδὴ οἱ Χανααναῖοι οὗτοι ἦσαν παραδεδομένοι εἰς πᾶν εἶδος εἰδωλολατρείας, ἀκολασίας, καὶ ἀμαρτημάτων βδε-

(1) Δευτ. λδ'. 5.

(2) Ἰησ. γ'.

(3) Ἰησ. ε'. στ' 20.

λυρῶν. Οἱ Ἰσραηλιῖται ἐφόνευσαν τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν, ἐκυ-
 ρίευσαν τὰς πόλεις τῶν καὶ τὰς χώρας, καὶ ἀπήλαυσαν τοὺς κόπους
 αὐτῶν, καὶ ἔμειναν κύριοι καὶ ἐξουσιασταὶ ἀτάραχοι ὅλης τῆς
 χώρας, τὴν ὁποίαν διήρεσαν εἰς δώδεκα μοῖρας κατὰ τὰς δώδεκα
 φυλάς (1). Αὐταὶ κατήγοντο ἀπὸ τοὺς δώδεκα Πατριάρχας υἱοὺς
 τοῦ Ἰακώβ, ὅς τις ἀποθήσκων διέταξε νὰ ἀριθμῶσιν ἀντὶ τοῦ
 Ἰωσήφ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ἐφραεὶμ καὶ Μανασσῆ. Ὅθεν ἦσαν
 αἱ πᾶσαι φυλαὶ δέκα τρεῖς, ἀλλ' ἡ τοῦ Λευὶ δὲν ἔλαβε μερίδα
 γῆς, διότι ὡς καθιερωμένη εἰς τὸν Θεὸν καὶ διωρισμένη εἰς τὴν
 λατρείαν τῆς σκηνῆς, ἔπρεπε νὰ τρέφεται ἀπὸ τὰ δέκατα τῶν
 καρπῶν τῶν ἄλλων φυλλῶν. Ἡ δὲ φυλὴ τοῦ Ἰούδα ἔλαβε τὸν πρῶ-
 τον καὶ μεγαλιέτερον τόπον, καὶ ἐθεωρεῖτο πάντοτε, ὡς ἔχουσα
 τὸ δικαίωμα νὰ ἄρχῃ τῶν ἄλλων. Οὕτως ἐτελείωσεν ὁ Θεὸς
 πιστῶς τὴν μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν διαθήκην αὐτοῦ καὶ ἐπλήρωσεν
 ἀκριβῶς ὅλας του τὰς ἐπαγγελίας. Οἱ Ἰσραηλιῖται ὅμως ἔκαμαν
 ὅλον τὸ ἐναντίον, καὶ δὲν ἐφύλαζαν τίποτε ἀφ' ὅσα ὑπεσχέθησαν.
 Ἐκτὸς ὅτι ἀπεστάτησαν ὑπὲρ τὰς δέκα φορὰς εἰς τὴν ὁδοιπορίαν
 καὶ ἀφοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, ἐφείσθησαν πολ-
 λῶν ἐκ τῶν παλαιῶν αὐτῆς κατοίκων καὶ ἔκαμαν μετ' αὐτῶν
 συνθήκας καὶ ἐπιγαμίας. Ἐνῶ ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε προστάξει ῥητῶς
 νὰ τοὺς περάσωσιν ὅλους ἐν στόματι μαχαίρας καὶ νὰ καταστρέ-
 ψωσιν ὅλα τῶν τὰ εἰδῶλα, αὐτοὶ ἐλάτρευσαν αὐτὰ ταῦτα τὰ εἰδῶ-
 λα, καὶ ἔπραξαν τὰς αὐτὰς βδελυρίας μὲ τοὺς Χαναναίους. Τότε
 ἤρχισαν νὰ βλέπωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θείων ἀπειλῶν. Ὅσάκις
 ἐξέκλινον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παρέδιδεν αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχ-
 θρῶν τῶν, οἱ ὁποῖοι τοὺς κατεδούλοναν, ὁσάκις δὲ ἐπανέστρεφον
 εἰς τὸν Θεὸν, ἀνήγειρε μετὰξὺ αὐτῶν τινὰς Σωτῆρας, (ἐλευθερωτάς)
 ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλείότεροι ἦσαν ἀπὸ τοὺς κυβερνῶντας αὐτοὺς
 τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα Κριταί. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν
 ἐπληροῦντο πάντα, ὅσα εἶχε προειπεῖν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωϋσῆς.

(1) Γν. μζ' 5.

Περὶ τῆς εἰδωλολατρείας.

Ἐνῶ ἐλάμβανεν ὁ Θεὸς τοσαύτην περὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν φροντίδα, ἄφινεν ἀκόμη τὰ ἄλλα ἔθνη εἰς τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἐγκαταλείπων αὐτὰ εἰς τὰς ἀτάκτους ἐπιθυμίας των (1). Οἱ ἄνθρωποι ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ σῶμα των, ἐνησχολοῦντο εἰς μόνον τὰ ὑλικά πράγματα. Ἡσθάνοντο μὲν καλῶς εἰς τὴν συνείδησίν των, ὅτι δὲν ἐπλάσθησαν ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων ἢ καλλονῆ, καὶ ἡ εὐταξία ὅλης τῆς φύσεως τοὺς ἔλεγον ἱκανῶς, ὅτι ὑπῆρχε τις ἀριστοτέχνης, ὅς τις τὰ ἐδημιούργησε, καὶ τὰ κυβερνᾷ· παρέλαβον δὲ καὶ ἐκ τῶν πατέρων των κάποιαν παράδοσιν περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων αὐστηρῶν κολάσεων, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ὁ Θεὸς κατὰ τῶν ἀσεβῶν· εἶχον ἀκούσει τινὰς λόγους καὶ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ περὶ τῶν κολάσεων καὶ ἀμοιβῶν τῶν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔδιδαν καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν ψυχὴν των, οὔτε εἰς κανὲν ἄλλο πνευματικόν, ἀπέδιδον καὶ εἰς τὸν Θεὸν σῶμα ὑλικὸν καὶ ἐφαντάζοντο, ὅτι εὐρίσκεται πανταχοῦ, ὅπου παρετήρουν καμμίαν ἕξοχον δύναμιν (2). Τοιοῦτοτρόπως ἐπλήρωσαν τὸ πᾶν ἀπὸ Θεοῦ, τοὺς μὲν ἔθετον εἰς τὸν οὐρανὸν εἰς τὸν ἥλιον, καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, τοὺς δὲ εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ὕδατα. Ἐκαστον ἔθνος τοὺς ὠνόμαζε κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον καὶ ἐμίγνυε μετ' αὐτῶν καὶ μεγάλους βασιλεῖς καὶ τεχνῶν ἐφευρετὰς καὶ ἄλλους περιφήμους ἄνδρας ἐκάστου τόπου· διηγούμενοι περὶ αὐτῶν μυρίους ἀνόητους μύθους (3). Ἐφαντάζοντο δὲ τοὺς Θεοὺς τούτους ὡς ἀνθρώπους ἀθανάτους, καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς καὶ γυναῖκας,

(1) Πραξ. ιδ'. 16. ὅς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἶπασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. καὶ κεφ. ιζ'. 30. αὐτοῦ.

(2) Σοφ. Σολ. ΙΓ'. 1. κτλ. ἡ πῦρ, ἡ πνεῦμα, ἡ ταχινὸν ἀέρα, ἡ κύκλον ἀστρων, ἡ βίσιον ὕδωρ, ἡ φωσιτῆρας οὐρανοῦ, πρυτάνεις κόσμου Θεοῦ ἐνόμισαν.

(3) Αυτοθ. ιδ'. 10. Τὸ πλῆθος ἐφελοχόμενον διὰ τὸ εὐχαρί τῆς ἐργασίας, τὸν πρὸ ὀλίγου τιμηθέντα ἄνθρωπον, νῦν σέβασμα ἐλογίσαντο.

τὰς ὁποίας ὠνόμαζον Θεάς, καὶ τέκνα, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον Θεοὺς, ἢ Ἡμιθέους, ἀποδίδοντες εἰς αὐτοὺς ὄλα τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων. Δὲν εὐχαριστοῦντο δὲ νὰ τοὺς φαντάζωνται μόνον, ἀλλ' ἤθελον νὰ τοὺς ἔχωσι καὶ πλησίον των, ὅθεν κατεσκεύασαν εἰδῶλα ξύλινα, λίθινα, χάλκινα, καὶ ἐξ ἄλλων μετάλλων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπέδιδον τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν των νομίζοντες ὅτι κατοικοῦσι πραγματικῶς εἰς αὐτά (1). Ὅθεν καὶ ἀπέτεινον εἰς αὐτὸν τὰς προσευχὰς καὶ τὰς λατρείας των, τοὺς ἀνήγειραν ναοὺς καὶ βωμοὺς, ἐπρόσφεραν θυσίας, καὶ συνέστησαν ἑορτὰς μεγαλοπρεπεῖς. Οὕτως ἐπλανῶντο ὑπὸ τοῦ Δαίμονος, διὰ νὰ τὸν λατρεύουσιν ὑπὸ ταῦτα τὰ ὀνόματα, καὶ νὰ πράττωσι πᾶσαν ἀμαρτίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς θρησκείας. Ἐπειδὴ αἱ ἑορταὶ των δὲν ὑφίσταντο εἰς ἄλλο εἰμὴ εἰς ἀθύρματα καὶ ἀσωτίας. Ἐτίμων τὸν Βάχχον πίνοντες οἶνον ἀκρατῶς. Ἦσαν μέρη ὅπου ἐξετίθεντο δημοσίως αἱ γυναῖκες πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἄλλα, ὅπου οἱ πατέρες ἐθυσιάζον τὰ ἰδιά των τέκνα, διὰ νὰ ἐξιλεώσωσι τοὺς καταχθονίους Θεοὺς (2). Ἰπῆρχον μυρία λαοπλάνοι, καυχώμενοι ὅτι εἶναι προφῆται· τούτων τῶν Θεῶν καὶ προλέγουσι τὰ μέλλοντα, ἢ ἐπινοοῦσι τὰ κεκρυμμένα, οἱ μὲν διὰ τῆς ἀστρολογίας, οἱ δὲ παρατηροῦντες τὴν πτῆσιν καὶ τὴν ὠδὴν τῶν πτηνῶν ἢ τὰ σπλάγγνα τῶν θυμάτων. Ἐπίστευον τινὰς μὲν ἡμέρας εὐτυχεῖς, ἄλλας δὲ ἀποφράδας, παρετήρουν τὰ ὄνειρα, καὶ τὸ πᾶν ἦτο γεμάτον ἀπὸ γελειοδεσάτας δεισιδαιμονίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν ἦτο παγκόσμιος, (3) ὅλαι αἱ κακίαι ἐβασίλευον εἰς τὴν γῆν, καὶ μ' ὅλον ὅτι τὸ φῶς τοῦ λογικοῦ καὶ ὁ φυσικὸς νόμος ἔμενε πάντοτε εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου (4). γεγραμμένος, τόσον ὀλίγον ἠκούετο, ὥστε δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τίποτ' ἄλλο εἰμὴ εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀποδεικνύῃ ἐνόχους, ὅτι πράττου-

(1) Ἀύτ. θ.

(2) Βαρούχ. Ἡροδοτ. I.

(3) Ρωμ. α. II. ε'. 15.

(4) Ρωμ. ε'. 15. οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

σιν ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς των. Ἀπὸ τοιαύτην ἀθλιότητα ἀπέκειτο εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Μεσσίου (1)

Ἀφ' οὗ πολὺν χρόνον ἐκυβερνήθησαν οἱ Ἰσραηλιῖται ἀπὸ Κριτῶν, ἠθέλησαν ὑστερον νὰ λάβωσι Βασιλέα. Ὁ πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ Σαουλ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὴν· ὅς τις ἀπεδοκιμάσθη εὐθὺς διὰ τὰς ἀμαρτίας τοῦ· ὁ δεῦτερος, ὑπῆρξεν ὁ Δαβὶδ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, τὸν ὁποῖον εὗρεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν καρδίαν του, καὶ ἐπρόσταξε τὸν Προφήτην Σαμουὴλ νὰ τὸν χρίσῃ μὲ τὸ ἅγιον ἔλαιον (2). Οὗτος κατεδίωχθη πολὺν χρόνον ἀπὸ τὸν Σαουλ καὶ γενόμενος βασιλεὺς ὑπέστη πολλοὺς πολέμους κατὰ τῶν ἀπίστων, ἀλλ' ὁ Θεὸς τὸν ἀπῆλλαξε τελευταῖον ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας του, ἀναδείξας αὐτὸν νικητὴν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ὑπερπλουτίσας καὶ ὑπερδοξάσας αὐτόν. Τοιουτοτρόπως ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ· ὅλη του ἡ ἐνασχόλησις ἦτο νὰ μελετᾷ καὶ νὰ πράττῃ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ πείθῃ καὶ τοὺς ὑπηκόους του νὰ τὸν φυλάττωσι, καὶ εἰς τοῦτο μετεχειρίζετο τὴν ἐξουσίαν του (3). Ὡν δὲ πολλὰ εὐφυῆς καὶ ἐνωσῶν κάλλιστα τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν μουσικὴν, ἐσύνθεσε μέγα πλῆθος ψαλμῶν, τοὺς ὁποίους ἀκόμη ἀναγινώσκομεν ἢ καὶ ψάλλομεν καθ' ἑκάστην. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἦτον ἄλλοτε ἡ κατοικία τοῦ Μελχισεδέκ, ἔγινε τώρα καὶ τοῦ Δαβὶδ (4). Αὐτοῦ ὠκοδόμησε παλάτιον ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, ὅπου μετέφερε καὶ τὴν Κιβωτὸν τῆς διαθήκης. Ἡθέλησε μὲν νὰ ἀνεγείρῃ καὶ ναὸν μεγαλοπρεπῆ διὰ νὰ τὴν ἐναποθέσῃ, καὶ νὰ προσφέρῃ ἐνταυτῷ τὰς

(1) Ἀβασιλ. ἰ. I.

(2) Ἀ. Βασελ. 107. I. πραξ. ιγ'. II.

(3) Ψαλ. ρικ. 97. ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστί.

(4) Β'. Βασιλ. ἑ, II.

τάς θυσίας. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ'ὸν ὁ λαὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβει τόπον σταθερὸν διὰ τὴν θείαν λατρείαν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν εἰς τὸν Δαβὶδ ὅτι ἡ δόξα αὐτῆ τοῦ νὰ οἰκοδομησῆ ναὸν ἐφυλάττετο εἰς τὸν υἱόντου (1), καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ἐν ταυτῷ ὅτι οἱ ἀπόγονοί του θέλουσι βασιλεύσει διὰ παντὸς τοῦ πιστοῦ λαοῦ. Διὰ τούτου ἀνανέωσε τὴν διαθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ ἁγίου τούτου βασιλέως. Ἐπειδὴ ὑπεσχέθη ὡσαύτως νὰ δώσῃ ἀνάπαυσιν αἰώνιον εἰς τὸν λαόν του, καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς κατοικητήριόν του, τουτέστι εἰς τόπον ὅπου ἤθελε νὰ δοξάζεται τὸ ὄνομά του, καὶ νὰ γνωρίζηται ἰδιαιτέρως ἡ παρουσία του ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ του (2). Ὅθεν ἡ ἁγία αὕτη πόλις ἀπεκατέστη εἰκὼν τῆς ἐκκλησίας ἣτις εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν, καὶ τοῦ οὐρανοῦ ὅς τις εἶναι ἡ κατοικία τῶν μακαρίων. (3) Ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε πρὸς τούτους εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ ἄλλα ὑψηλότερα μυστήρια, τοῦ ἀπεκάλυψεν, ὅτι ὁ Σωτὴρ τῶν ἀνθρώπων θέλει εἶναι ἀπὸ τὴν γενεάν του, ὅτι θέλει εἶναι Βασιλεὺς, καὶ θέλει βασιλεύσει ὄχι μόνον εἰς τὸν οἶκον Ἰακώβ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, καὶ ὅτι ἡ Βασιλεία του δὲν θέλει ἔχει ποτὲ τέλος, ὅτι θέλει εἶναι Ἀρχιερεὺς, ὄχι κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Ἀαρῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδέκ (4), ὅς τις ἦτον ἀρχαιότερος τοῦ γραπτοῦ νόμου, ὅτι θέλει εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς αὐτός. Ὅλα ταῦτα ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸν Δαβὶδ· ἀλλ' ἐν ταυτῷ τοῦ ἀπεκαλύφθη, καὶ ὅτι πρὶν φθάσῃ ὁ Σωτὴρ οὗτος εἰς τὴν δόξαν του θέλει δοκιμάσει μὴ γάλας θλίψεις, τῶν ὁποίων αἱ θλίψεις τοῦ Δαβὶδ, ἦσαν ἀμυδρόν τι ἀπεικόνισμα (5). Ἀπὸ τούτου τοῦ καιροῦ ὠνόμασαν οἱ Ἰσραηλιῖται τὸν ὁποῖον ἐπρόσμεναν Σωτῆρα, Μεσσίαν, ἢ Χριστόν, τουτέστι κεχρισμένον μὲ τὸ ἅγιον ἔλαιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐσυνήθιζον νὰ καθιερόνωσι τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς, καὶ τὸν ὠνόμαζον προσέτι υἱὸν τοῦ Δαβὶδ.

(1) Β'. βασιλ. κ. ζ'. 5.

(2) Ὁμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν· ὅτι ἐξελέξατο Κύριος τὴν Σιών, ἤρετίσατο αὐτὴν εἰς κατοικίαν ἐαυτοῦ ψαλμ. ρλά. ιι. 13.

(3) Ψαλμ ρβ'.—(4) Ψαλμ. ιά. 7. μδ'. 6. κα. 18. μψ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ Δαβὶδ ἐκλέχθη ὁ Σολομῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν βασιλεύσῃ μετὰ τὸν πατέρα του καὶ τὴν ἡλικίαν ὁ τύπος τοῦ Μεσσίου κατὰ τὴν δόξαν του, διότι ἐβασίλευσε πάντοτε εἰρηνικῶς. Οὗτος ὠκοδόμησε τὸν ναὸν τῶν τετρακοσίων καὶ τεσσαρακοσίων ἔτη τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸ σχέδιον καὶ ἐκ τῆς ὕλης (1), τὰ ὅποια ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν ὁ πατὴρ του (2). Αὐτὸς ἦτο οἰκοδομὴ μεγαλοπρεπεστάτη, ἔσωθεν κεχρυσωμένος καὶ διασημῶς εἰς δύο μέρη, τῶν ὁποίων τὸ ἐνδότερον ἦτο τὸ ἁγιαστήριον, ὅπου ἔκειτο ἡ Κιβωτὸς τῆς διαθήκης, ὑπὸ τὰ χερουβεὶμ. Εἰς μόνον τὸν μέγαν Ἀρχιερέα ἦτο συγχωρημένη ἡ εἴσοδος, καὶ εἰς τοῦτον ἀκόμη ἄπαξ μόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ἔφερε τὸ αἷμα τῶν θυμάτων.

Τὸ ἁγιαστήριον τοῦτο ἦτον εἰκὼν τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις ἦτο κεκλεισμένος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἕως οὗ εἰσηλθεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβράντισμένος μετὰ τὸ ἴδιον του αἷμα (3). Ἐμπροσθεν τοῦ ναοῦ ἦτο τὸ θυσιαστήριον διὰ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰς ἄλλας θυσίας, εἰς μίαν μεγάλην αὐλὴν περικυκλωμένην ἀπὸ στοᾶς ἀνεχούσας πολλὰ οἰκήματα, καὶ διαφόρους κατοικίας δι' ὅλας τὰς τελετὰς τῶν ἱερέων καὶ τῶν Λεβιτῶν. Καθ' ὅλην δὲ τὴν γῆν Ἰσραὴλ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος ναὸς, οὐδ' ἦτο συγχωρημένον τὴν θυσίασθαι ἀλλοῦ εἰμὴ μόνον εἰς τοῦτο τὸ θυσιαστήριον, διὰ τὴν γίνηται ἐπαισθητοτέρα ἡ ἐνόησις τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας του. Ὁ Σολομῶν ἔζησεν εὐτυχέστερον ἀφ' ὅσον δύναται τις τὴν φαντασθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς (4), ἐξουσίασε πολλὰ ξένα ἔθνη ἐκτὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, εἶχεν ἄπειρα πλοῦτη, ἀναρίθμητον ποσότητα χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου, καὶ ἀπῆλαυεν ὅλας τὰς ἡδονὰς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ

(1) Παραλειπ. β'. κη'. 19.

(2) Γ'. Βασιλ. κ. στ'. ι. κ. τ. λ.

(3) Ἑβραϊκῶς: θ'. β'.

(4) γ'. Βασιλ. ιβ', ιε'. ια'.

κάλλιστον ἀφ' ὅλους τοὺς θησαυροὺς καὶ ὅλας τὰς σωματικὰς ἡδονὰς, ἦτον ἡ σοφία, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς, καὶ ἡ ὁποία τὸν ἀπεδείκνυεν ἀνώτερον ἀφ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀκόμῃ σήμερον τὴν παρατηροῦμεν εἰς τὰ συγγραμμάματά του, ὅπου διδάσκει τὴν ἀληθινὴν σοφίαν, ἣτις εἶναι τὸ νὰ ῥυθμίζωμεν τὰ ἦθη μας.

Ἐκεῖ βλέπει τις τὴν περιγραφὴν τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἣτις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς τῶν κτισμάτων σοφίας (1). Αὕτη λέγει ὅτι ἦτον εἰς τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ μῆτε τὴν γῆν νὰ κτίσῃ, μῆτε τὴν θάλασσαν, μῆτε τοὺς οὐρανοὺς, μῆτε τὰς ἀβύσσους, ὅτι παρίστατο εἰς τὴν παραγωγὴν ὅλων τῶν κτισμάτων του, καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα μετ' αὐτοῦ εὐφραينوμένη, αὐτῇ, προσθέττει, ὅτι χαίρει συνευρισκομένη μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ προσκαλεῖ τοὺς πάντας νὰ πλησιάσωσιν εἰς αὐτήν, καὶ νὰ πλουτισθῶσιν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς της, καὶ νὰ χορτασθῶσιν ἀπὸ τὴν τράπεζάν της (2), δηλαδὴ νὰ ἐμπλησθῶσιν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν της, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία. Οὕτως ὁμιλεῖ ἡ σοφία εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Σολομῶντος. Ἐσύνθεσεν ἐν ἄσμα, ὅπου παρίστανει τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ σφοδροτέρου ἔρωτος, ὅστις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὁποῖος εἶναι ὁ τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης. Πλὴν τόσον ὀλίγον ὠφελήθη ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ὥστε εἰς τὸ γῆρας του ἀπεπλανήθη διότι παρεδόθη ἀκρατῶς εἰς τὰς σωματικὰς ἡδονὰς, καὶ μάλιστα τὰς τῶν γυναικῶν, ἠγάπησε πολλὰς καὶ μάλιστα ξένας, αἱ ὁποῖαι τὸν παρέσυραν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν (3). Τόσον μεγάλη ἐσάθη ἡ ἀδυναμία του! Οὕτω παρεχώρησεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ μᾶς δείξῃ διὰ τῆς παραπτώσεως ἐνὸς ἀνθρώπου τόσον σοφοῦ, ὁποῖος κίνδυνος εὐρίσκεται εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν κοσμικὴν εὐτυχίαν, καὶ νὰ μᾶς καταπέισῃ περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶπεν αὐτὸς ὁ ἴδιος Σολομῶν ὅτι τὰ πάντα εἶναι ματαιότης ὑπὸ τὸν ἥλιον (4).

(1) Παροιμ. ἡ. 22. — (2) Παροιμ. θ'. 5'.

(3) Βασιλ. ιά. ι. — (4) Ἐκκλ. ά. 2.

ΚΕΦΆΛΑΙΟΝ ΙΗ'. (1)

Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν δέκα φυλῶν ἡ τῆς Σαμαρείας.

Πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀμαρτημάτων τοῦ Σολομῶντος διηρέθη μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βασιλείον (2). Μόνη τοῦ Ἰούδα ἡ φυλὴ καὶ ἡ τοῦ Βενιαμίν, ὑπετάγησαν εἰς τὸν υἱόν του Ῥοβοάμ, αἱ δὲ ἄλλαι δέκα φυλαὶ ἀνηγόρευσαν Βασιλέα των τὸν Ἰεροβοάμ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἐφραεὶμ. Ὁ ἀποστάτης οὗτος φοβήθεις μήπως ἐπιστραφῶσι πάλιν οἱ Ἰσραηλιῖται εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ νομίμου Βασιλέως των, ἐὰν συγχάξωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ νὰ πανηγυρίζωσι τὰς ἐορτάς των καὶ προσφέρωσι τὰς θυσίας των, διέφθειρε τὴν θρησκείαν διὰ νὰ τοὺς ἀποστρέψῃ ἀπὸ τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ ἔκλιναν πάντοτε εἰς τὰ εἰδῶλα, ἀνεσῆλωσε δύο χρυσοὺς Μόσχους εἰς δύο μέρη τοῦ Βασιλείου του, ἀνήγειρε πολλὰ θυσιαστήρια, ἐχειροτόνησεν ἱερεῖς ὄχι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ, συνέστησεν ἐορτὴν κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ἐπίνοϊαν, ἐφύλαττεν ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ὅλοι οἱ διαδεχθέντες τὸν Ἰεροβοάμ Βασιλεῖς διετήρησαν τὴν ψευδῆ ταύτην λατρείαν, καὶ τὸ σχίσμα ἐκ τούτου διαιωνίσθη.

Ὀνομάζεται δὲ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν ἡ διαίρεσις, ὅταν μέρος τι τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν (3). ὅθεν ἡ καθέδρα τῆς ἀληθινῆς ἐκκλησίας ἦτον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ αὐτοῦ ἐλατρεύετο ὁ Θεὸς εἰς τὸν κατὰ προσταγὴν του οἰκοδομηθέντα ναὸν ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, αὐτοῦ ἐφύλαττετο ὁ διὰ τοῦ Μωϋσέως δοθεὶς νόμος, καὶ ἡ θεία λατρεία ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκλελεγμένων ἱερέων καὶ Λευιτῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀαρῶν· αὕτη ἡ ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἀπὸ κατοβολῆς κόσμου. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Μωϋσῆς συνῆθροισε τὴν παράδοσιν τῆς πίστεως τοῦ Ἀβραάμ, ὁ δὲ Ἀβραάμ τῆς τοῦ Νῶε, ὁ δὲ Νῶε τοῦ Ἐνώχ καὶ τῶν ἄλλων ἀγίων τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι τοῦ Ἀδάμ. Ἡ ὑπὸ

(1) γ'. Βασιλ. ιγ'.

(2) γ'. Βασιλ. ιγ'.

(3) Παραλ. ιγ'.

Καί ὅμως πόσον εἶναι λυπηρὸν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις μετ' αὐτάς ἐλπίδας ἐτρέφετο, νὰ βλέπῃ σήμερον τοὺς ἀριδῆλους διὰ τοῦ θεοῦ ἐλέους ἀπολυτρωθέντας ἀπὸ τὴν μακρὰν ταύτην δουλείαν, νὰ δεικνύωσι τὴν πλέον ἀξιοκατάκριτον ἀδιαφορίαν εἰς πᾶν ὅτι ἀποβλέπει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν στερεώσιν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως! Ὡς ἐὰν δὲν ἦτον αὐτὴ ἡ πίστις, ἡ ὁποία μᾶς ἔσωσε, ὡς ἐὰν δὲν ἦν αὐτὴ, ἣτις μόνη δύναται μετὰ τῆς αἰωνίου σωτηρίας νὰ μᾶς γίνῃ χορηγὸς καὶ τῆς σταθερᾶς καὶ νομίμου τῶν παρόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσεως, ἀποδεικνύουσα τοὺς πιστοὺς, ἀγαθοὺς καὶ σώφρονας πολίτας, παρημελήθη κατὰ κράτος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς ἀνηγέρθησαν καὶ λατρεύονται τὰ ἴδια ἐνὸς ἐκάστου πάθη τῆς κενοδοξίας, τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς φιληδονίας, καὶ ταῦτα μόνον γίνονται ὁδηγὸς εἰς τὸν βίον, τούτων μόνον ἡ φωνὴ ἀκούεται καὶ αἱ προσταγαὶ ἐκτελοῦνται.

Τὴν ἐλευσίνην ταύτην παρεκτροπὴν δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ τις οὔτε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ, καθότι ἐξ' ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ διάθεσις του ἐδείχθη φιλόθεος πάντοτε, οὔτε εἰς κανὲν ἄλλο αἴτιον, παρὰ εἰς τὴν ἀγνοίαν τῶν τῆς πίστεως ἐντολῶν καὶ τῶν δογμάτων, ἣτις ἐκυρίευσεν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τῆς τακτικῆς καὶ εὐμεθόδου διδασκαλίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐπειδὴ, ἐὰν παρατηρήσῃ τις ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἐκλεκτοτέρων τοῦ λαοῦ μέχρι τοῦ ἀπλουστάτου χωρικοῦ ἀνθρώπου, θέλει εὐρεῖ πανταχοῦ βαθυτάτην ἀγνοίαν τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς θρησκείας· τὸ δὲ χειρίστον πάντων, δὲν θέλει εὐρεῖ οὔτε καὶ τὴν ἀπαιτουμένην φροντίδα καὶ προθυμίαν πρὸς διασκέδασιν τῆς τοιαύτης ὀλεθριωτάτης ἀγνοίας, οὔτε εἰς τοὺς ἔχοντας· τὸ χρέος νὰ τὴν πολεμῶσιν, οὔτε εἰς τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται, καὶ ἐπ' ἀληθείας ἡ τοιαύτη φυσικὴ κλίσις φαίνεται πολὺ ἰσχυροτέρα εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μας, παρὰ εἰς ἄλλους τινάς· νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔχουσιν ἐπιθυμίαν ἀκόρεστον τοῦ μαθάνειν, ἡ νεολαία μας ὀργᾷ εἰς τὴν μάθησιν καὶ περὶ παντὸς πράγματος ἀνοίγουσι τὰ ὦτα κεκνηότες νὰ

τὸν Μωσαϊκὸν νόμον λατρεύουσα τὸν Θεὸν ἐκκλησία ὀνομάζεται
 πολλάκις συναγωγὴ, τὸ ὅποῖον εἶναι σχεδὸν συνώνυμον τοῦ ἐκ-
 κλησία. Τῶν δὲ δέκα φυλῶν τὸ βασίλειον ὀνομάσθη τοῦ Ἰσραὴλ ἢ
 βασίλειον τοῦ Ἐφραΐμ, ἢ τῆς Σαμαρείας, διὰ τὴν πύλιν τῆς καθέ-
 δρας του, τὸ δὲ βασίλειον τὸ ὁπαῖον ἔμεινεν εἰς τὴν γενεὰν τοῦ
 Δαβίδ, ὀνομάσθη βασίλειον τοῦ Ἰούδα, περιεῖχεν ὅμως καὶ δύο
 ἄλλας φυλάς τὴν τοῦ Λευὶ καὶ τὴν τοῦ Βενιαμίν ἐπειδὴ οἱ ἱερεῖς
 καὶ Λευῖται ἀφαιρεθέντες παρὰ τοῦ Ἱεροβοάμ. τὰς τελετάς των,
 παρήτησαν τὸ Βασίλειόν του, καὶ προσετέθησαν ὅλοι εἰς τὸ τοῦ
 Ἰούδα, ἀλλὰ καὶ μεταξύ τῶν ἄλλων φυλῶν, πολλοὶ διέμειναν πιστοὶ
 εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐσύγχαζον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ νὰ προσφέ-
 ρωσι τὰς θυσίας των, δὲν ἔμεινεν ὅμως οὐδὲ τὸ Βασίλειον τοῦ
 Ἰούδα καθαρὸν ἀπὸ κακίας καὶ βδελυρίας· διότι πολλοὶ Βασιλεῖς
 ἀπόγονοι τοῦ Δαβίδ δὲν ἠκολούθησαν τὰ παραδείγματά του, ἀλλ'
 ἔγειναν εἰδωλολάτραι, κακοὶ, ἄδικοι καὶ σκληροὶ· καὶ μεταξύ τῶν
 Ἰουδαίων οἱ ὅποιοι ἔπραττον ἐξωτερικῶς κατὰ τὸν νόμον τοῦ
 Θεοῦ, ὑπετάσσοντο εἰς αὐτὸν μᾶλλον ἀπὸ φόβον ἢ ἐλπίδα τῶν
 προσκαίρων ἀγαθῶν, παρὰ ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν,
 ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν.

ΚΕΦΆΛΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Περὶ τῶν Προφητῶν.

Μετὰ τὸ σχίσμα τῶν δέκα φυλῶν ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ
 πλειότεροι τῶν προφητῶν, διὰ νὰ παρηγορῶσι μὲν καὶ νὰ στηρί-
 ζωσι τοὺς ἀληθεῖς πιστοὺς, νὰ νουθετῶσι δὲ καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν
 ἀπὸ τὴν πλάνην των τοὺς ἀποστάτας καὶ ἀμαρτωλοὺς· ὀνομάζοντο
 δὲ προφῆται οἱ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ πληρούμενοι ἀπὸ τὸ
 πανάγιον αὐτοῦ πνεῦμα, διὰ νὰ ἀποκαλύπτῃ δι' αὐτῶν τὰ κεκρυμ-
 μένα καὶ τὰ μέλλοντα καὶ νὰ φανερώσῃ διὰ τοῦ στόματος αὐτῶν
 τὸ θεῖον του θέλημα· τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Σαμουὺλ, ὁ
 Δαβὶδ, ὁ Σολομῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι· ἰδιαιτέρως ὅμως ὀνομάζον
 προφῆτας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐχωρίζοντο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπῳ

πους διὰ νὰ διάγωσι τελειότερον βίον ὡς ἐν εἶδος ἀσκητῶν· ἦσαν ἐπίσημοι διὰ τὴν πτωχίαν των, διὰ τὰς συνεχεῖς νηστείας, τὰ τρίχινα καὶ δερμάτινα φορέματά των, καὶ διὰ τὸν ἀσκητικὸν καὶ μοναδικὸν βίον των· ἡ ἐνασχόλησίς των ἦτον ἡ προσευχὴ καὶ ἡ μελέτη τοῦ θεοῦ νόμου, καὶ ἡ διδασχὴ τοῦ λαοῦ· οἱ περιφημότεροι ὑπῆρξαν ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Ἐλισσαῖος, ἀμφότεροι εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἦτο μεγαλύτερα. Ὁ μὲν Ἡλίας κατέπευσε τὴν θρογὴν τρία ἔτη καὶ μῆνας ἕξ (2)· διὰ νὰ τιμωρῆσῃ τὴν τοῦ βασιλέως Ἀχαῶ εἰδωλολατρείαν, καὶ διὰ νὰ κατασιχύνῃ τοὺς ἱερεῖς τῶν εἰδώλων ἐνώπιον ὄλου τοῦ λαοῦ, ἔρριψε πῦρ ἐξ οὐρανοῦ εἰς μίαν θυσίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέσπερεν εἰς τὸν Θεόν, ἀνέστησεν ἕνα παῖδα νεκρὸν, καὶ ἔκαμε πολλὰ ἄλλα θαύματα· τελευταῖον ἐπήρθη εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ πυρίνου ἄρματος, καὶ ζῆ ἀκόμη καθὼς καὶ ὁ Ἐνώχ (3)· Ὁ δὲ Ἐλισσαῖος ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχός του ἔκαμε ὡσαύτως μεγαλῶτατα θαύματα, τὰ ὑποῖα ἔσυρον εἰς αὐτὸν τὸ σέβας τῶν Βασιλέων καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων, ἀνέστησε καὶ ἕνα τεθνηκότα ἐγγίζας τὸ λείψανόν του (4)· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἁγίων τούτων προφητῶν ἐξουθενίσθησαν καὶ κατεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἡγεμόνας, τῶν ὁποίων ἤλεγγον τὰς παρανομίας, καὶ τινες, κατεδικάσθησαν εἰς ὀδυνηρότατον θάνατον. Ὑπῆρξαν δὲ καὶ ψευδοπροφῆται δηλαδὴ ὑποκριταὶ τινες, λέγοντες ὅτι εἶναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπνευσμένοι, οἱ ὁποῖοι ἐκολάκευον τοὺς Βασιλεῖς καὶ τοὺς λαοὺς προλέγοντες εἰς αὐτοὺς εὐάρεστα πράγματα, καὶ ἐλέγχοντες ὡς ψευδεῖς τοὺς ἀληθινούς προφήτας· ἀλλὰ τὰ γινόμενα ἀπεδείκνυσαν διὰ τίνων εἶχε λαλήσει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ διὰ νὰ γνωρίζεται τοῦτο, αἱ προφητεῖαι ἐγράφοντο καὶ ἐφυλάττοντο ἐπιμελῶς.

(1) Γ'. Βασίλ. ιζ'. 17. 22

(2) δ'. Βασίλ. κεφ. β'. 11.

(3) δ'. Εξουδ. δ'. 35.

(4) δ', Βασ'λ. ιγ'. 2. Πραξ. ζ'. 52 'Εβρ. ια'. 17.

Πολλῶν ἐκ τούτων τῶν προφητῶν ἔχομεν τὰ συγγράμματα, οἷον τοῦ Ἡσαΐου, τοῦ Ἱερεμίου, τοῦ Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανὴλ καὶ ἄλλων τινῶν, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν μικροὺς, διὰ τὴν μικρότητα τῶν βιβλίων των. Τὰ βιβλία ταῦτα περιέχουσι τὰς ἑξήκοντα τὰς ὑποίας ἔκαμαν εἰς τὸν λαόν, ἐλέγχοντες αὐτῶν τὰς πικρηνομίας, καὶ προτρέποντες αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, διὰ νὰ ἀφίσωσι τὰ εἰδωλα καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν Θεόν διὰ νὰ ἐμπνεύσωσι δὲ περισσοτέραν φρίκην κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας τὴν παρέβαλλον συχνὰ μὲ μοιχαλίδα, καὶ τὴν συναγωγὴν μὲ γυναῖκα ἄπιστον εἰς τὸν νυμφίον τῆς, ἣτις τὸν ἐγκατέλειπε διὰ νὰ προσκολληθῆ εἰς ξένους ἐραστάς (1)· εἰς τὰς νοουθεσίας ταύτας εἶναι μεμιγμέναι καὶ πολλαὶ προβόησεις καὶ αὐται κυρίως ὀνομάζονται προφητεῖαι· προσῆπον ὅτι τὸ βασιλεῖον τῆς Σαμαρείας θέλει καταστραφῆ, καὶ ὁ Ἰσραὴλ αἰχμαλωτισθῆ καὶ παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ ᾔηαι λαὸς τοῦ Θεοῦ· ὅτι δὲν θέλει ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὴν γῆν του, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν (2)· ὅτι καὶ τὸ Βασιλεῖον τοῦ Ἰούδα θέλει καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἢ Ἱερουσαλήμ θέλει κατακρημνισθῆ, ὁ ναὸς πυρποληθῆ καὶ ὁ λαὸς ἀπαχθῆ αἰχμαλωτός· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ Βαβυλὼν αὐτὴ θέλει κυριεῦθῆ ὑπὸ τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν (3) ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Κύρου, καὶ ὅτι αὐτὸς θέλει ἀπελευθερώσει τὸν λαὸν μετὰ ἑβδομηκονταετῆ αἰχμαλωσίαν (4)· ὅτι ὁ ναὸς θέλει ἀνοικοδομηθῆ καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θέλει ἀνεγερθῆ καὶ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ θέλει ἀπολαύσει πάλιν τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του, καὶ μετὰ τινὰ μανιώδη καταδιωγμὸν θέλει ἀπελευθερωθῆ ἀπ' ἕλους τοὺς ἐχθρούς του καὶ δοξασθῆ μεγάλως. Ἀλλὰ μετὰξὺ τούτων τῶν προφητειῶν τῶν

(1) Ὡσπερ 1 Ἱερεμ. γ'. Ἰεζεκι. ιε'. Ὡσπερ α. 10 11

(2) Ἱερεμ. λδ'.

(3) Ησα. ιγ. μ'.

(4) Ἱερεμ. κέ. 12

περὶ τῶν προσημασμένων πραγμάτων ἦσαν καὶ ἄλλαι προχωροῦσαι μακρύτερα καὶ ἦσαν ἀξιολογότεραι, διότι ἀπέβλεπον τὰ πνευματικὰ πράγματα καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὀμιλοῦντες περὶ τῆς ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιστροφῆς οἱ προφῆται προσημασμένως ὅλας τὰς περιστάσεις τῆς ἐλευθερίας τοῦ Μεσσίου, τῶν παθημάτων του, τῆς Βασιλείας του, καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνικῶν, ἦτοι τῶν ἀπίστων (1)· προεῖπον, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει κάμει νέαν διαθήκην μετὰ τοῦ λαοῦ του, καὶ θέλει κάμει νὰ λησμονηθῇ ἐκεῖνη τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ὅτι θέλει ἐντυπώσει τὸν νόμον του εἰς τὰς καρδίας των, ὅτι θέλει τοὺς διδάξει αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅτι θέλει διαχύσει τὸ πνεῦμα εἰς διαφόρους ἀνθρώπους χαρίζων εἰς αὐτοὺς τὸ δῶρον τῆς προφητείας (2)· ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ, δηλαδὴ ὁ Μεσσίας, θέλει βαστάσει τὰς ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ. καὶ μ' ὅλον ὅτι αὐτὸς δὲν ἔπραξεν ἀμαρτίαν θέλει καταφρονηθῆ ὡς ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων καὶ θέλει φερθῆ ὡς ἀρνίον ἀκακὸν εἰς τὴν σφαγὴν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων (3)· ὅτι ὁ Μεσσίας υἱὸς τοῦ δαβὶδ θέλει εἶσθαι ἢ προσδοκία τῶν ἐθνῶν (4), τὰ ὅποια θέλουσιν ἔρχεσθαι σωρηδὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. νὰ λατρεύωσι τὸν Θεόν, καὶ νὰ διδάσκωνται τὸν νόμον του (5)· ὅτι ἡ δόξα τοῦ δευτέρου ναοῦ θέλει εἶναι πολὺ πλεόν μεγαλητέρα ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρώτου, τελευταῖον, ὅτι ἡ μακαριότης τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπὲρ πάντα ὅσα ὀφθαλμὸς εἶδε, ἢ οὐὲς ἤκουσε, ἢ ἐφαντάσθη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς (6)· προεῖπον ἀκόμη τὰ πλεόν ἀξιοσημείωτα περιστατικὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Αἱ προφητεῖαι αὗται εἶναι σκοτειναί, διότι αἱ περὶ τῶν πνευματικῶν προρρήσεις εἶναι μεμιγμέναι μετὰ τὰς περὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἦσαν τύπος ἐκείνων,

(1) Ἱερεμ. λ'. 3

(2) Ἰωήλ β'. 28

(3) Ἠσαΐ. γγ'. 47

(4) Ἠσαΐ. μβ'. 3 Μάτθ. ιβ'. 21 Ἠσαΐ ε'. 3 Ἀγγ'. ε'. 20

(5) ἐκ γὰρ Σιδὸν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ.

(6) Ἠσαΐ. Κεφ. ζέ. 17. 18.

καὶ διότι αἱ δύο καταστάσεις τοῦ Μεσσίου, ἡ ταπείνωσις καὶ τὰ πάθη του, καθὼς καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα του περιγράφονται συνάμα.

ΚΕΦΆΛΛΙΟΝ ΚΑ΄.

Περὶ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Βαβυλῶνα. (1)

Ὅλα, ὅσα προεῖπον οἱ προφῆται, συνέβησαν. Ἀφοῦ πολὺν χρόνον ὑπέφερον ὁ Θεὸς τὰς παρανομίας τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ὑπηκόων των, ἀφοῦ πολλάκις τοὺς προέτρεψεν εἰς μετάνοιαν, καὶ πολλάκις μάλιστα τοὺς ἐτιμώρησε, καὶ αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ μετανοήσωσιν, ἐξερῶράγη τελευταῖον κατ' αὐτῶν ἡ δικαία του ὀργὴ καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐχθρούς των. Ἡ Σαμαρεία ἐκυριεύθη, τὸ βασιλεῖον κατελύθη, καὶ ὁ λαὸς αἰχμαλωτισθεὶς διεσκορπίσθη εἰς τὰς ἀπωτάτω χώρας· εἰς δὲ τὴν χώραν αὐτῶν ἀπέστειλαν ἄλλους ἀποίκους οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐξ ἄλλων ἐθνῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν ἔπειτα Σαμαρείτας (2). Οἱ δὲ βασιλεῖς τοῦ Ἰουδα διετηρήθησαν ἀκόμη ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ δὲν ὠφελήθησαν ἀπὸ ἐν τοιοῦτον τρομερὸν παράδειγμα· ὁ Θεὸς τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν Ναβουχοδονόσωρα βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος, ὅστις κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ, κατεδάφισε τὸν ναὸν, ἤρπασε τὰ ἱερά σκεύη, καὶ ἔσυρε τὸν λαὸν αἰχμάλωτον, ἀφήσας τὴν γῆν Ἰουδα σχεδὸν ἔρημον. Ἡ θρησκεία δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπάρχη, μ' ὅλον ὅτι ὁ ναὸς κατηδαφίσθη καὶ αἱ θυσίαι ἔπαυσαν. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐφύλαττον τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως καὶ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων των, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰδωλολατρείας καὶ παντὸς εἶδους κακίας, τὰ ὅποια ἐβατίλευον εἰς τὴν Βαβυλῶνα· Ἡ πόλις αὕτη πλήρης δεισδιαιμονιῶν μαγίας, γοητείας, καὶ ἀσωτείας ἦτον ἡ εἰκὼν τοῦ διεφθαρμένου κόσμου καὶ τῆς κωνωνίας τῶν κακῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ὄντες πάντοτε εἰς τὸν πα-

(1) 4. Βασιλ. ζ΄.

(2) Αὐτὸς, 24.

ρόντα βίον πλειότεροι καὶ ἰσχυρότεροι, παρὰ τοὺς πιστοὺς λατρευ-
 τὰς τοῦ Θεοῦ, καταδιώκουσι καὶ καταδυναστεύουσιν αὐτούς. Ὁ
 Ναβουχοδονόσωρ ὁ μέγιστος τῶν τότε βασιλέων, ὡς ἀλαζῶν
 καὶ σκληρός ἐπρόσταξε καὶ τοῦ κατεσκευάσαν εἰκόνα χρυσῆν
 παμμεγέθη, καὶ ἐξέδωκε διαταγὴν εἰς ὅλους νὰ τὴν λατρεύσωσι (1).
 Τρεῖς νέοι ἐπίσημοι μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων ἀντέστησαν γενναίως
 εἰς τὴν διαταγὴν του καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς μίαν κάμινον πυρὸς,
 ἀλλὰ διέμειναν ἐκεῖ σώοι καὶ ἀβλαβεῖς, ὑμνοῦντες τὸν Θεόν. Τότε
 ὁ βασιλεὺς ἐκπλαγείς ἀπὸ τοῦτο τὸ θαῦμα ἀνεγνώρισε τὴν δύνα-
 μιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπρόσταξεν ὅλους τοὺς ὑπηκόους του νὰ τὸν
 δοξάσωσι. Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλαι τινὲς περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ βασι-
 λεὺς οὗτος καὶ οἱ διάδοχοί του, θαυμάζοντες τὴν σοφίαν τοῦ
 Δανιὴλ καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ θαύματα τοῦ Θεοῦ ἀπέδωκαν τοιαύτας
 μαρτυρίας εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἧτις ἤρχισε τοιοιτοτρόπως νὰ γνωρί-
 ζηται ἤδη καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. Ὁ Δανιὴλ ἦτον εἷς τῶν αἰχμα-
 λώτων ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα, ὅς τις καὶ εἰς τὴν
 αὐλὴν τῆς Βαβυλῶνος καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀξιώματα τοῦ βα-
 σιλείου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπροβιβάσθη διὰ τῆς ἀξίας του, διήγαγε
 βίον καθαρώτατον καὶ ἀγιώτατον (2). Εἰς αὐτὸν ἐπεκάλυψεν ὁ Θεὸς
 πολλὰ μυστήρια περὶ τοῦ μέλλοντος. Προεῖπε διακεκριμένως τὴν
 σειρὰν καὶ διαδοχὴν τῶν βασιλείων μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσ-
 σίου (3), ἐσημείωσε τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἔμελλε νὰ ἔλθῃ καὶ ὅτι
 θέλει καταδικασθῆ εἰς θάνατον ἀπὸ τὸν λαόν του, καὶ ὅτι τότε
 ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς θέλει καταστραφῆ διὰ παν-
 τός.

(1) Δανιήλ γ'.

(2) Δανιήλ ή'.

(3) Δανιήλ θ' 24.

ΚΕΦΆΛΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

*Περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἰουδαίων
μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.*

Τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα Κύρος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν καὶ ἀπελευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους, συγχωρήσας αὐτοῖς νὰ ἐπισερέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὸν ναὸν τὰς Ἱερουσαλήμ. Ὅθεν ἐπέστρεψαν, ἡγουμένον αὐτοῖς Ζοροβάβελ ἀρχιγοῦ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς, καὶ Ἔσδρας ὁ ἱερεὺς, σοφώτατος εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἐδίδαξε τὸν λαόν, καὶ συνέλεξε τὰς ἱεράς βίβλους (1). Οἱ δὲ Σαμαρεῖται, καὶ οἱ ἄλλοι ἔχθροὶ τοῦ Θεοῦ, παρεμπόδιζον χρόνον τινα τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἁγίας Πύλεως. Σαμαρεῖται ἦσαν δὲ τὰ συνάγματα τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον στείλει οἱ Ἀσσύριοι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Αὐτοὶ διετείνοντο, ὅτι λατρεύουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐφύλαττον τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως, ἐλάτρευον ὁμῶς καὶ εἰδῶλα κατ' ἀρχάς. Τελευταῖον ἡ Ἱερουσαλήμ ἀνηγέρθη, ὁ Νεερμίας ἐτελείωσε τὸ ὕψος τῶν τειχῶν (2), ἡ γῆ κατοικήθη καὶ ἐκαλλιεργήθη, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔζησαν εἰρηνικῶς ὑπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας, ἔχοντες ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν νὰ πράττωσι τὰ τῆς θρησκείας των. Προφῆτας δὲν ἔλαβον πλέον, ἀλλ' αἱ παλαιαὶ προφητεῖαι, τὰς ὁποίας ἔβλεπον πληρουμένας ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν, τοὺς ἦσαν ἱκαναί. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐστάθησαν τύσον πιστοὶ εἰς τὸν Θεόν, οὐδ' ἐξέπεσαν πλέον εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν πρότερον τύσον ἐπιβρεπεῖς. Ἐξ ἐναντίας ἔσυρον τοὺς ἀπίστους εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἦσαν μεμιγμένοι μετ' αὐτῶν (3). Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διέμειναν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ καθ' ὅλην τὴν Περσικὴν βασιλείαν, καὶ πανταχοῦ τοὺς διέκρινεν ἡ θρησκεία των, καὶ

(1) 2. Ἐσδρ. 1.

(2) Ἐσδρ. γ' δ'.

(3) 1. Μακκ. 1.

οὐ συνετώτεροι ἐκ τῶν ἐθνικῶν θαυμάζοντες τὸν νόμον των, ἐδιδάσκοντο ἀσμένως εἰς αὐτόν. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ περσικὸν Κράτος κατελύθη, καθὼς τὸ προεῖπεν ὁ Δανιήλ, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τῶν Μακεδόνων, πλὴν δὲν ἔφερε καμμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κατὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸ Βασίλειόν του διηρέθη ἔπειτα μεταξύ τῶν στρατηγῶν, καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν, οἱ Πτολομαῖοι βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου: καὶ οἱ Σελευκίδαι βασιλεῖς τῆς Συρίας κατοικοῦντες εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔπασχον συχνότατα ἀπὸ τὰς διχονοίας καὶ τοὺς πολέμους ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐξηπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν Μακεδονικὴν ἐπικράτειαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἤρχισαν νὰ διαδίδωσι τὴν γνώσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ εἰς τοῦτο τοὺς διεσκόρπισεν εἰς τὰ ἔθνη (1).

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς βασιλεὺς τῆς Συρίας ἠθέλησε νὰ βιάσῃ τοὺς Ἰουδαίους νὰ μεθαρμοσθῶσι μὲ τὰ ἥθη καὶ τὰς δεισιδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἀρνηθῶσι τὸν νόμον καὶ τὴν θρησκείαν των. Ὅθεν καταλαβὼν ἕξαφνα τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐβεβήλωσε τὸν ναὸν καὶ κατέπαυσε τὰς θυσίας, καὶ ἐθανάτωσε πολλοὺς Ἰουδαίους προτιμήσαντας νὰ χάσωσι τὴν ζωὴν, παρά νὰ καταπατήσωσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ (2). Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦσαν καὶ ἑπτὰ ἀδελφοί, τοὺς ὁποίους ἔβριψεν εἰς τὰ πλεόν ὀδυνηρὰ βασανιστήρια αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἢ δὲ μήτηρ αὐτῶν Σολωμονὴ τοὺς ἐνεθάρρυνεν ἢ ἰδία διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς μακαρίας ἀναστάσεως. Ἰούδας δὲ ὁ Μακκαβαῖος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἔλαβον τὰ ὄπλα διὰ νὰ προστατεύσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν θρησκείαν των, ἧτις ἦτον ἀκόμη τότε προσκολλημένη εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸν τόπον τοῦτον (3). Τινὲς ἐκ τῶν Ἰου-

(1) Τοβ. κγ'.

(2) 1. Μάκ. κ. 32.

(3) Β'. Μακκ. κ. ἡ.

* Πράξις τῶν Μακκαβαίων Μακάβ. κ. οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰούδας Μακκαβαίου τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν ἐβριψάντο

δαίων οἱ πλέον ἔνθερμοι ζηλωταὶ ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν, καὶ μὲν ὅλον ὅτι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ἢ θεία βοήθεια τοὺς ἀνέδειξε νικητάς. Αὐτοὶ ἀνακτήσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀγνισαντῶν ναῶν, συνέστησαν πάλιν τὰς θυσίας, καὶ ἀπελευθέρωσαν διόλου τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν ἀπίστων ἐθνῶν. (1) Σίμων εἰς ἓκ τούτων τῶν ἀδελφῶν ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ, καὶ μέγας ἀρχιερεὺς (2). Διότι κατήγοντο ἀπὸ τὴν λευιτικὴν φυλὴν ἀπόγονοι ὄντες τοῦ Ἀαρὼν· δὲν τοῦ ἀπέδωκαν ὅμως τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν εἰμὴ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ πιστοῦ προφήτου δηλ. τοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Δαβὶδ (3). Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σίμωνος ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, ἐπειδὴ οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι τότε τοῦ πλείστου μέρους τῆς οἰκουμένης κατέκτησαν τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Πομπηίου, καὶ κατέστρεψαν ἐνταυτῷ καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Συρίας καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἡρώδης ὅμως κατώρθωσε ν' ἀρπάσῃ τὸ βασίλειον τῆς Ἰουδαίας διὰ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀυγούστου καὶ ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' ἦτον ἀλλογενὴς, Ἰουδαῖος δὲ μόνον κατὰ τὴν θρησκείαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐπιηγέλετο, ἐπειδὴ κατὰ βάθος, ἦτον ἀσεβὴς μηδὲν ἄλλον νόμον ἔχων παρὰ τὴν κενοδοξίαν καὶ πολιτικὴν του, καὶ τόσον σκληρὸς καὶ τερατώδης, ὥστε ἐθανάτωσε καὶ αὐτὴν τὴν γυναῖκά του καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ τέκνα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Περὶ τῆς καταστάσεως ἐν ἣ ἐβρίσκετο ὁ Κόσμος ἐπὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ Μεσσίας.

Ἡ εἰδωλολατρεία ἐβασίλευε πάντοτε καθ' ὅλον τὸν Κόσμον. Τὰ σοφώτερα καὶ συνετώτερα ἔθνη, οἷον οἱ Χαλδαῖοι οἱ Αἰγύπτιοι,

(1) Μακκ. ιδ'. 42.

(2) Μακκ. δ'. 27.

(3) Λύτθ. 41.

οἱ Φοίνικες, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ οἱ ἀμαθέστεροι καὶ τυφλότεροι. Τόσον εἶναι βέβαιον, ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν τοιαύτην γνῶσιν πρέπει νὰ ἀνυψωθῇ δι' ἰδιαίτερας χάριτος καὶ φρονήσεως ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην. Τίς δὲν ἤθελεν ἐρυθριάσει διηγούμενος τὰς τελετὰς καὶ τὰ βδελυράτων μυστήρια; Ἡ ὑπόθεσις τῶν ἑορτῶν αὐτῶν καὶ τῶν θυσιῶν, καὶ τῶν ὕμνων τοὺς ὁποίους ἔψαλλον, καὶ τῶν γραφῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐκόσμουσαν τοὺς ναοὺς των, δὲν ἦτο ἄλλη καμμία, εἰμὴ οἱ ἀνόσιοι τῶν Θεῶν ἔρωτες, ἡ ἀπανθρωπία, αἱ ζηλοτυπία, καὶ ὅλα τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτοὺς ἄγρια καὶ ἄλογα πάθη. Τοιοῦτοτρόπως ἐλάτρευετο ἡ κακία, διότι ὠμολογεῖτο ἀναγκαῖα εἰς τὴν τῶν Θεῶν λατρείαν. Ὁ σεμνότερος τῶν φιλοσόφων Πλάτων ἀπαγορεύων τὴν κατάχρησιν τῆς οἰνοποσίας, τὴν συγχωρεῖ μόνον, λέγει εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τούτου (περὶ νόμων, βιβλ. ζ'). καὶ ἄλλος πάλιν ὁ Ἀριστοτέλης ψέγων ὅλας τὰς αἰσχρὰς εἰκόνας ἐξαιρεῖ τὰς τῶν Θεῶν, οἵτινες τιμῶνται δι' αὐτῶν τῶν βδελυγματῶν (Πολιτ. βιβλ. ζ'). ὥστε ὅλη ἡ δημόσιος λατρεία τῶν Θεῶν, ἦτον ἀδιάκωπος βεβήλωσις μᾶλλον δὲ χλευασμὸς τοῦ θεοῦ ὀνόματος. Ἐπ' ἀληθείας οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος ἦχον ἀρχίσει νὰ ἐξουθενῶσι τὴν εἰδωλολατρείαν σιμᾶ εἰς τοὺς φρονίμους ἀνθρώπους· καὶ ἔβλεπον μὲν τὴν μωρίαν τῶν μύθων, μὲ τοὺς ὁποίους διεβουκόλουν νὰ πλήθῃ οἱ ποιηταί, μεταχειριζόμενοι αὐτοὺς ὡς βᾶσιν τῆς θρησκείας των, καὶ ἐγνώριζον ὅτι κυβερνᾶται ὁ κόσμος ἀπὸ ἑνα Θεοῦ, πάντῃ διαφορετικόν, ἀπὸ ἐκείνου τοὺς ὁποίους ἐλάτρευεν ὁ ὄχλος, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ὀμιλήσωσι περὶ τούτου παρρησίᾳ μηδὲ νὰ ἐπιχειρίσωσι τίποτε ἐναντίον τῶν καθεστῶτων θρησκευμάτων, ὁ Σωκράτης μάλιστα ἐδίδασκεν ὡς ἀξίωμα, ὅτι ἕκαστος πρέπει νὰ ἀκολουθῇ τὴν θρησκείαν τοῦ τύπου του, καὶ Πλάτων ὁ μαθητὴς του, θέτει ὡς βᾶσιν τῆς πολιτείας του, τὸ ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀλλάξῃ τις τὴν καθεστῶσαν θρησκείαν, καὶ ὅτι εἶναι ἀφροσύνη τὸ νὰ βάλῃ τις τοιοῦτον τι εἰς τὸν νοῦν του. Εὐχαριστοῦντο λοιπὸν μόνον νὰ τὰ καταφρονῶσιν ἐσωτερικῶς καὶ μεταξύτων, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς πολιτικὰς ἐφευρέσεις ἐπιτηδείας

μάθωσι καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ, ἐρευνᾶσι καὶ τὰ περὶ ἑαυτοῦς, καὶ τὰ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν γινόμενα, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς ἀκόμη τῶν ἀνθρώπων ἀγωνίζονται νὰ μαντεύωσιν, εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαιροῦντες ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, μόνον δὲ περὶ ἑνὸς πράγματος δὲν δεικνύει κανεὶς οὐδὲ μίαν περιέρργειαν, ἤγουν περὶ τῆς πίστεώς του, περὶ τούτου μόνου οὔτε ἐρωτᾷ, οὔτε θέλει νὰ μάθῃ, οὔτε ζῆλον δεικνύει κανένα διὰ νὰ διδαχθῆ. Πῶς ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον ποῖός εἶναι ὁ προορισμὸς του, πῶς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς αὐτόν, ταῦτα ὅλα τὰ ἀγνοεῖ, καὶ οὐδὲ νομίζει, ὅτι τοῦ εἶναι χρήσιμα νὰ τὰ μάθῃ.

Καὶ τὴν τοιαύτην ἄγνοιαν δὲν ἀπαντᾷ τις μόνον εἰς τοὺς ἀπλοῦς καὶ χωρικοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἶπον, οἵτινες δὲν εὔρον ποτὲ τὸ μέσον νὰ διδαχθῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπιμελημένην ὀπωσοῦν ἔχοντας ἀνατροφὴν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς λογίους, τί λέγω; κατὰ δυστυχίαν καὶ εἰς πολλοὺς ἀκόμη τῶν ἱερέων, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ᾔναι τοσοῦτον ἐγκρατεῖς, καθ' ὅσον εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες χρεωστοῦν νὰ διδάσκωσι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ αὐτὰς τὰς ἀληθείας.

Τίς ἤθελε τὸ πιστεῦσαι, ὅτι εἰς ὅλον τὸ βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος δὲν εὐρίσκεται μία ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ διδάσκηται τακτικῶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ! Τίς νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλικῇ καθέδρᾳ, ἣτις ἔπρεπε νὰ προσέχῃ καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ νὰ δίδῃ τὸ παράδειγμα καὶ εἰς τὰς ἄλλας παροικίας τοῦ Κράτους, ὅχι μόνον δὲν ἀκούεται πούποτε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ φαίνεται πλέον εἰς τὰς ἐκκλησίας ὁ τόπος τοῦ Θεοῦ λόγου, δηλαδὴ ὅτι ὁ ἱερός ἄμβων ἀφηρέθη ἀπὸ αὐτάς! Πῶς λοιπὸν νὰ γνωρίζωσι πλέον οἱ χριστιανοὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Πόθεν νὰ μάθωσι τὰ χριστιανικὰ τῶν καθηκόντων, ὅσα ἔχουν πρὸς τὸν Θεὸν, ὅσα πρὸς τὸν πλησίον; ποῦ νὰ ἀκούσωσι, πῶς πρέπει νὰ διάγωσι, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν προορισμὸν τῶν;

Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ θαυμάζῃ τις πλέον, ὅταν βλέπῃ τὴν ἀσυγχώρητον ἐκείνην ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας, καὶ τοὺς μὲν μὴ θέλοντας νὰ ἀκούσωσιν οὐδὲ νὰ ἀναφέρῃ τις πλέον περὶ θεῶν πραγμάτων, τοὺς δὲ χλευάζοντας καὶ

νά ψυχαγωγῶσι τοὺς ἀμαθεῖς. Διὰ ταῦτα καὶ ἐξωτερικῶς μεθαρ-
μοζόμενοι ἐκ φρονήσεως μετὰ τοῦ λαοῦ ἐτέλουν καὶ αὐτοὶ τὰς
αὐτὰς τελετὰς, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνακαλύψωσι τὴν ἀλήθειαν,
παρεδίδοντο ἀνυποστόλως εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰς ἡδονὰς τὰς
ἀτιμοτάτας (1). Ὁ ἀληθὴς Θεὸς ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς δὲν
εἶχε πούποτε οὔτε ναόν, οὔτε λατρείαν, καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους
ἐγνωρίζετο καὶ ἐλατρεύετο. Ἐκαυχῶντο μὲν καὶ οἱ Σαμαρεῖται, ὅτι
τὸν λατρεύουσι, καὶ εἶχον παραιτήσαι τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων,
ἀλλὰ διέμενον πάντοτε χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐμι-
σοῦντο θανασίμως ὑπ' ἀλλήλων (2). Ἀνεγνωρίζον μόνην τὴν Πεν-
τάτευχον τοῦ Μωϋσέως ἀπορρίπτοντες ὅλους τοὺς ἄλλους προφή-
τας καὶ διύσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἔπρεπε νὰ λατρεύηται εἰς τὸ
ὄρος Γαραζὶμ, ὅπου εἶχον οἰκοδομήσει καὶ ναόν (3). Ἀλλὰ καὶ
μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων ἡ θρησκεία ἦτον ἐξησθενημένη. Δύο
αἱρέσεις ὑπῆρχον ἤδη μεταξὺ αὐτῶν ἢ τῶν Φαρισαίων καὶ ἢ τῶν
Σαδουκαίων (4), ἐξ ὧν οἱ μὲν Σαδουκαῖοι μίητε ἀνάστασιν ἐπί-
στευον, μίητε ἀθανασίαν ψυχῆς, μίητε ὅτι ὑπάρχουσιν Ἄγγελοι ἢ
πνεύματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐπίστευον σωματικόν καὶ
μέγα μέρος τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ ἠκολούθουν
τὴν τοσοῦτον ἀσεβῆ καὶ παχυλὴν ταύτην αἴρεσιν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι
εἶχον τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, καὶ ἐδόξαζον τὰ πνευματικὰ
πράγματα, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος,
ἐπαγγέλλοντο δὲ καὶ ὅτι φυλάττουσι τὸν νόμον ἀκριβῶς, πλὴν
ἀνεμίγνουν εἰς τοῦτο καὶ πλῆθος δεισδαιμονιῶν ἀναξίων τῆς
ἀληθινῆς θρησκείας, καὶ πολλάκις ἐξουθενούσαν τὰς ἐντολάς τοῦ
Θεοῦ, διὰ νὰ συστήσωσι τὰς παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων (5). Διότι

(1) Εφεσ. δ'. 17—20 οἵτινες ἀπλήγηκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ εἰς
ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

(2) Οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖος Σαμαρεῖταις Ἰωάν. δ'. 9

(3) Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν αὐτ. 20.

(4) Πραξ. κγ'. 6.

(5) Ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν παραδόσεων ὑμῶν.

εἶχον πολλὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν λαόν, δεικνύοντες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλὴν εὐλάβειαν, ἀλλ' αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτον ὑπόκρισις, καὶ κατὰ βάθος ἦσαν πλήρεις, πλεονεξίας, καινοδοξίας, καὶ παντὸς εἶδους κακίας. Εἰς τοιαύτην ἠθικὴν κατάστασιν εὕρισκετο ὁ Κόσμος ὅλος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον· καὶ ἐκ ταύτης ἀπέκειτο εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Ὅποιος τις ἐπροσδοκᾶτο ὁ Μεσσίας ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερήφανοι καὶ ἀλαζόνες ὡς τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἐπίστευον ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως ἅγιοι καὶ προωρισμένοι νὰ κατακυριεύσωσιν ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τὰ ὅποια κατεφρόνουν εἰς ὑπερβολὴν νομιζόντες αὐτὰ κατηραμένα καὶ ἀκάθαρτα. ὄντες πρὸ τοσούτων αἰῶνων συνηθισμένοι εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ καὶ φωτισμένοι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς γνώσεως αὐτοῦ, ἐλησμονήσαν, ὅτι μόνη ἡ ἀγαθότης τοῦ τοῦς εἶχεν ἐκλέξει ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ἐθεώρουν τὴν χάριν ταύτην ὡς ὀφειλὴν· ὡς ἐκλεκτὸν δὲ γένος καὶ εὐλογούμενον πάντοτε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ δύο χιλιάδας ἔτη, ἐνόμισαν ὅτι αὐτοὶ μόνοι εἶναι ἄξιοι νὰ ἔχωσι τὴν γνώσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ὡς ἀνώτεροι ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῶν ἐστερημένων τὴν γνώσιν ταύτην, ὅτι ἡ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ καταγωγὴ αὐτῶν τοῦς ἀνύψωνεν φυσικῶς ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον, καὶ πεφυσιωμένοι διὰ τὴν τοιαύτην εὐγένειαν, ἐνόμιζαν ἑαυτοὺς φύσει ἁγίους· Καὶ τὴν τοιαύτην ἰδέαν ἐγέννησε καὶ ἐνέπνευσε εἰς αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος τῆς πολιτικῆς τῶν ὑπάρξεως, ἡ καινοδοξία τῶν Φαρισαίων (1). Διὰ τοῦτο δὲν ὑπέφερον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ εἰς τὸν δούλον τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἡρώδη· ὅσα δὲ κατεπιέζοντο ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἐθνικῶν, τοσούτω περισσώτερον ἐμίσουν καὶ κατεφρόνουν, αὐτούς. Ὅθεν πάντοτε ἦσαν ἔτοιμοι

(1) Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμέν, καὶ οὐδενὶ δεδουκέκαμεν πρόποτε, ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστὶ, Ἰωαν. Ἡ. 33. 39.

νὰ ἀποστατήσωσι, καὶ ἐπρόσμεναν μόνον τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, διὰ νὰ ἀποτεινάζωσι τοῦτον τὸν ζυγόν. Ἐπειδὴ ἐπίστευον, ὅτι ὁ Μεσσίας θέλει εἶναι βασιλεὺς καθὼς οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς πολυμικρότερος καὶ ἐπιτυχικώτερος εἰς τὰς νίκας ἀπὸ τὸν Δαβὶδ, πλουσιώτερος δὲ καὶ εὐδαιμονέστερος τοῦ Σολομῶντος· ἀκολουθοῦντες κατὰ τοῦτο τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας των καὶ παρατηροῦντες μόνον τὰς προφητείας, ὅσαι προέλεγον τὰς πνευματικὰς κατὰ τῆς πλάνης νίκας του καὶ τὴν δόξαν του καὶ λαμβάνοντες κατὰ γράμμα ὅλας τὰς παραβολὰς, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν οἱ προφῆται διὰ νὰ παραστήσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεγαλωσύνην του. Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἰδέαι τῶν παχυλῶν Ἰουδαίων! ὀλίγοι δέτινες μεταξύ αὐτῶν πνευματικῶν φυλάξαντες πιστῶς τὴν παράδοσιν τῶν προφητῶν ἤξευρον ὅτι αἱ τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαι εἶχον ὑψηλότεραν ἔννοιαν (1), ὅτι ἔπρεπε νὰ προσμένωσιν ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἀγαθὰ πολλὰ μεγαλῆτερα παρὰ τὰ φθαρτὰ τῆς παρουσίας ζωῆς ἀγαθὰ. Ὅτι θέλει ἐλθεῖ κυρίως διὰ νὰ ἐξελείψῃ τὴν ἀμαρτίαν καὶ νὰ συστήσῃ τὴν ἀγιότητα (2), ὅτι θέλει φέρει νέαν διαθήκην τελειωτέραν ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ τι θέλει τὴν ἐντυπώσει εἰς τὰς καρδίας, ὅτι θέλει δώσει τὴν χάριν, τουτέστι τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν διὰ νὰ ἐκτελῶσι τὸν νόμον (3), καὶ ὅτι θέλει ἐκπληρώσει ἀληθῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ὁ νόμος ἐδείκνυε μόνον παραβολικῶς ὅτι θέλει ἐπιστρέψῃ ὅλα τὰ ἔθνη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἡ βασιλεία του εἶναι εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα (4). Ἀλλῶς ἦτο βέβαιον μεταξύ τῶν Ἰουδαίων καὶ πνευματικῶν καὶ σαρκικῶν ἀκόμη καὶ μεταξύ τῶν Σαμαρειτῶν, ὅτι εἶχε φθάσει ὁ καιρὸς, καὶ ὃν ἔμελλε νὰ φανῇ ὁ Χριστός. Ὅλοι αἱ ἄλλαι προφητεῖαι ἦσαν πεπληρωμένα, ἡ δύναμις ἡ ὁποία ἕως εἰς τὸν καιρὸν του ἔπρεπε νὰ μὲνῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἰούδα κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ

(1) Τοβ. ιδ'. 7. 8.

(2) Δαν. θ'. 24.

(3) Ἰερ. λβ', 22.

(4) Ἐzekiήλ λβ', 26.

Ἰακώβ, εἶχε περάσει εἰς τὸν ξένον Ἡρώδη, ὅς τις ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐξησθένειζε καὶ ἐξουθένωνε τοὺς νόμους, καὶ τὸ τέρμα τῶν ὑπὸ τοῦ Προφήτου Δανιήλ (1) σεσημειωμένων χρόνων εἶχεν ἤδη φθάσει.

ΚΕΦΆΛΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'.

Περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐν ᾧ ὁ Ἡρώδης ἐβασίλευεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ὁ Καῖσαρ Αὐγούστος ἦτον Ἀυτοκράτωρ τῆς Ῥώμης, ὑπῆρχε μεταξύ τῶν Ἰουδαίων μία παρθένος ἔξοχος κατὰ τὴν ἀγιότητα ὀνομαζομένη Μαρία, μεμνησκειμένη μετέναρτον τινα ἄνδρα Ἰωσήφ ὀνομαζόμενον. Αὕτη ἡ Μαρία καὶ ὁ Ἰωσήφ ἦσαν ἀμφότεροι ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς γενεᾶς τοῦ Δαβὶδ, ἀλλ' ἦσαν πτωχοὶ, καὶ ὁ Ἰωσήφ μετήρχετο τὴν τεκτονικὴν (2), ἐκατοίκουν δὲ εἰς τὴν Ναζαρέτ μικρὰν πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἐπαρχίας τῆς γῆς τοῦ Ἰσραήλ. Εἰς ταύτην τὴν ἀγίαν Παρθένον Μαρίαν ἐστάλη παρὰ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, νὰ τὴν ἀναγγεῖλῃ ὅτι θέλει γενῆ Μήτηρ τοῦ Χριστοῦ. «Σὺ θέλεις γεννήσει υἱόν, εἶπε, τὸν ὁποῖον θέλεις ὀνομάσει Ἰησοῦν· οὗτος θέλει εἶναι μέγας, καὶ ὀνομασθῆ υἱὸς τοῦ Ἰψίστου, καὶ Κύριος ὁ Θεὸς δώσει εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας (3) καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Ἡ Μαρία συγκατένευσεν εἰς τοῦτο, ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθη ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, ὅτι θέλει μείνει παρθένος, καὶ ὅτι θέλει συλλάβει διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀγίου πνεύματος, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἰψίστου Θεοῦ· τότε παρευθὺς ἐπληρώθη τὸ ὑπερφύεσ τοῦτο μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς προορίσει καὶ προετοιμάσει ὁ Θεὸς πληρώσας αὐτὴν τῆς χάριτός του· ὅθεν συνέλαβε τὸν ἅγιον τοῦτον παῖδα, ὅστις Θεὸς ὢν ὁμοούσιος

(1) Δανιήλ, Θ, 20,

(2) Ματθ. ιγ', 55

(3) Λουκ. κεφ. α. 31

μὲ τὸν πατέρα του, ἔγεινεν ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ ἡμᾶς, μὲ μόνην
 τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτον φύσει ἅγιος καὶ ἄμωμος μὴ γνοὺς ἁμαρ-
 τίαν· ἐγεννήθη δὲ εἰς τὴν Βηθλεὲμ μικρὰν πόλιν τῆς Ἰου-
 δαίας, ὅπου ἦτον γεννημένος καὶ ὁ Δαβὶδ, καὶ ὅπου ἔπρεπε καὶ ὁ
 Χριστὸς νὰ γεννηθῆ κατὰ τὰς προφητείας (1). Ὑπεχρεώθησαν δὲ
 ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαρία νὰ ἔλθωσιν αὐτοῦ διὰ νὰ πληρώσωσι τὸ
 παρὰ τοῦ Δύγουστου Καίσαρος ἐκδοθὲν δόγμα, διὰ τοῦ ὁποίου
 διέταττε νὰ καταγραφῆ ἕκαστος εἰς τὸν τόπον τῆς γενεάς του· καὶ
 μὴ εὐρόντες τόπον εἰς τὸ κατάλυμα ἠναγκάσθησαν νὰ κατοική-
 σωσιν εἰς ἓνα σταβλὸν, καὶ αὐτοῦ ἐγέννησεν ἡ ἀγία παρθένος τὸν
 υἱὸν της, καὶ ἔμεινε παρθένος καὶ μετὰ τὴν γέννησιν, καθὼς ἦτον
 καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως, καὶ τὸν ἐσπαργάνωσε καὶ τὸν ἔθηκεν εἰς
 τὴν φάτνην τῶν ἀλόγων ζώων. Μὲ τοιαύτην ταπεινότητα καὶ
 πτωχείαν ἐγεννήθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ! Αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι
 τόσον ὑψηλότεραι ἀπὸ τὰς βουλάς τῶν ἀνθρώπων, ὅσῳ ὑψηλότερος
 εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς· οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουσι μᾶλλον τὴν
 ἐξωτερικὴν λαμπρότητα, παρὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην,
 διὰ τὴν ἀλαζονείαν των, τὸ μέγιστον αὐτῶν ἐλάττωμα· ὁ δὲ Ἰησοῦς
 Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἠθικὴν ταύτην
 διαφορὰν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὀρθώτερα φρονή-
 ματα· ὅθεν ἔπρεπε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἐνώπιον τοῦ
 Θεοῦ πᾶσα γῆνῃ δόξα καὶ λαμπρότης εἶναι μὴδὲν, καὶ ὅτι εἰς τὴν
 Βασιλείαν, τὴν ὁποίαν ἦλθεν νὰ συστήσῃ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, δὲν
 τιμᾶται ἄλλο, παρὰ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγιότης· πλὴν καὶ ὑπὸ τὴν
 ἐξωτερικὴν ταύτην πτωχείαν καὶ ταπείνωσιν διέλαμψεν ἡ αἴγλη
 τῆς θείας δόξης εἰς μαρτυρίαν τῆς μεγαλοσύνης τοῦ γεννηθέντος.
 ἐπειδὴ, ἐν ᾧ τὴν αὐτὴν νύκτα διενυκτέρευον ποιμένες τινὲς
 εἰς τοὺς ἀγροὺς φυλάσσοντες τὰ ποίμνιά των ἐκεῖ, ὅπου καὶ ὁ
 Δαβὶδ ἄλλοτε ἐποίμαινε τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς του, ἐφάνη Ἄγ-
 γελος Κυρίου πρὸς αὐτοὺς μετὰ δόξης οὐρανοῦ, καὶ δόξα Κυρίου

(1) Μτχ., ἐ. 2 Λουκ β'. 3.

περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν· ὁ δὲ Ἄγγελος εἶπεν εἰς αὐτούς· « μὴ φοβῆσθε, διότι ἐγὼ ἔρχομαι νὰ σᾶς ἀναγγείλω μεγάλην χαρὰν, ἣτις θέλει γένη εἰς ὅλον τὸν λαόν· ὅτι σήμερον ἐγεννήθη Σωτὴρ δι' ἐσᾶς ἐν τῇ πόλει Δαβὶδ· καὶ ἔχετε τοῦτο τὸ σημεῖον· Θέλετε εὐρεῖ θρέφος ἐσπαργανωμένον κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. Καὶ ἐξαίφνης ἐφάνη πλῆθος στρατιᾶς οὐρανόων Ἀγγέλων, οἵτινες ὑμνοῦντες τὸν Θεὸν ἔλεγον· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ » καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία (1). Καθὼς δὲ ἀνεχώρησαν ἀπ' αὐτῶν οἱ Ἄγγελοι, εἶπον οἱ ποιμένες πρὸς ἀλλήλους, « ἅς ὑπάγωμεν ἕως εἰς τὴν Βηθλεὲμ, νὰ ἴδωμεν τοῦτο, τὸ ὁποῖον » μᾶς ἐφανερώσεν ὁ Θεός· Καίουῦτως ἐλθόντες εὔρον τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Μαρίαν, καὶ τὸ θρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Περὶ τῆς γηπιότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ περιετμήθη τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννῆσεώς του, κατὰ τὸν νόμον, καὶ ὠνομάσθη Ἰησοῦς, καθὼς τὸ εἶχεν εἰπεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ Ἄγγελος, ἐπειδὴ ἤρχετο διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν λαόν του ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας των. Διότι τὸ ὄνομα Ἰησοῦς σημαίνει Σωτὴρ. τὴν δὲ τεσσαρακοστὴν ἡμέραν τὸν ἐπαρουσίασεν ἡ Μαρία εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸν νόμον τοῦ καθαρισμοῦ τῶν γυναικῶν μετὰ τὸν τόλον, ἂν καὶ δὲν εἶχε χρεῖαν ἢ καθαρωτάτη παρθένος, ἀλλὰ διὰ νὰ πληρώσῃ ἀκόμη καὶ ἓνα ἄλλον νόμον, ὅστις ἐδιόριζε νὰ καθιερώσῃ εἰς τὸν θεὸν ὅλα τὰ πρωτότοκα, ἐπαρουσίασε καὶ αὐτὴ τὸν υἱὸν τῆς. Τότε ἓνας σεβάσμιος γέρον ὀνόματι Συμεὼν, καὶ μία ἁγία χήρα Ἄννα ἢ προφῆτις ἐμαρτύρησαν περὶ αὐτοῦ ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ προσδοκώμενος Σωτὴρ. Ὁ Συμεὼν οὗτος ἦτον ἄνθρωπος δικαιοῦτατος καὶ θεοσεβέστατος προσδοκῶν

(1) Λουκ. 8'. 31. Ματθ. 2'. 21,

(2) Λουκ. 8'.

(3) Ματθ. 8'.

καὶ αὐτὸς μετὰ πολλοῦ πόθου τὴν παραμυθίαν τοῦ Ἰσραὴλ δηλ. τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, καὶ εἶχε πνεῦμα ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἀπεκάλυπεν εἰς αὐτὸν, ὅτι δὲν θέλει ἀποθάνει, πρὶν ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κυρίου. Ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ πνεύματος ὁδηγούμενος ἦλθεν εἰς τὸν ναόν, καὶ ἰδὼν τὸ παιδίον, ἔλαβεν αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ ἐξεφώνησε πλήρης κατανύξεως. Τώρα ὦ Θεέ μου, μὲ ἀπολύεις ἐκ τῆς ζωῆς, μὲ ἰσυχίαν καὶ εὐχαρίστησιν τῆς ψυχῆς μου, διότι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ἠτοίμασας εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ θεῖον σου φῶς, μὲ τὸ ὁποῖον θέλεις φωτίσει τὰ εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης περιπατοῦντα ἔθνη, καὶ τὴν δόξαν τοῦ λαοῦ σου Ἰσραὴλ· ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ παιδὸς εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα τὴν ἀξιωματικόντα αὐτὴν προφητείαν, ἣτις ἦτον ὡς σύνοψις ὅλης σχεδὸν τῆς μετὰ ταῦτα ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· Ἰδοὺ, λέγει, οὗτος κεῖται εἰς πτώσειν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον· Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία. Καὶ ἡ Ἄνα ὡσαύτως, γυνὴ ἐνάρετος ὁδοηκοντοῦτις ἐδόξαζε τὸν Θεὸν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς προσμένοντας τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτήν. Οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐθνικῶν πρῶτοι προσκυνήσαντες αὐτὸν ἦσαν οἱ Μάγοι· οὕτως ὠνομάζοντο εἰς τὴν Περσίαν οἱ ἐνασχολούμενοι εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν θρησκείαν· Οὗτοι ἦλθον ἐξ ἀνατολῶν ὁδηγούμενοι ἀπὸ ἐναθαυμάσιον ἀστέρων, καὶ κηρῶτων ποῦ εἶναι ὀνεωςὶ γεννηθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, εὐρόντες δὲ αὐτὸν ἐπροσκύνησαν καὶ τοῦ ἐπρόσπεραν δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίθον, καὶ σμύρναν· Ὁ δὲ Ἡρώδης ἐταράχθη διὰ τὸν ἐρχομὸν των, καὶ φοβούμενος μήπως ὁ Βασιλεὺς οὗτος τὸν ἐκθρονίσῃ μίαν ἡμέραν, ἔστειλε δημίους καὶ ἔσφαξαν ὅλα τὰ νηπία τὰ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ εἶναι ταῦτα, τὰ ὁποῖα τιμᾶ ἡ ἐκκλησία ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀνάκων νηπίων· ὁ Ἰωσήφ ὁμως ἰδεασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ

(1) Λευκ. ε'. 40.

τῆς Μαρίας εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ δὲν ἐπανῆλθεν εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γέροντος Ἡρώδου. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν του ἑκατόκνησεν εἰς τὴν Ναζαρέτ, ὅπου ὁ Ἰησοῦς ἠΐξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πληροῦμενος ἀπὸ χάριν καὶ σοφίαν. Δωδεκαετῆς ὢν ἐπῆγε κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς μητρός του εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα. Ἡ ἀγαθὴ μήτηρ ὀδηγεῖ σύγκαίρα τὰ τέκνα τῆς εἰς τὴν εὐσέβειαν, φέρουσα ταῦτα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ὅπου δοξάζεται ὁ Θεός, καὶ διδάσκεται ὁ ἅγιός του λόγος. Οἱ δὲ γονεῖς του, ἐπειδὴ ἐνομιζέτο πατὴρ του ὁ Ἰωσήφ, τὸν ἔχασαν καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸν εὔρον εἰς τὸν ναὸν καθήμενον μεταξύ τῶν Γραμματέων καὶ συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτῶν, καὶ ἐκπλήττοντα ὅλους τοὺς ἀκροατὰς μὲ, τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις του. Ἰδὼ πρέπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὴν θαυμασίον ἀπόκρισιν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν μητέρα του, ὅτε τὸν ἠρώτησε, διατί ἐχωρίσθη οὕτως ἀπ' αὐτῶν, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ τὸν ζητῶσι μὲ τόσην στενοχωρίαν. Διατί, εἶπε, μὲ ἐζητεῖτε; δὲν ἤξεύρετε ὅτι πρέπει νὰ ἦμαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου; Οὗτοι εἶναι οἱ σημειωθέντες εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, ὡς πρῶτοι λόγοι τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τῶν ὁπίων κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ πάσχα, καὶ μέσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ ὅλου τοῦ λαοῦ θαυμάζόντων διὰ τὴν σοφίαν του, ἐκήρυξε παρρησία τὸν ἑαυτὸν τοῦ υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας καὶ ἔζη ὑποτασσόμενος εἰς αὐτοὺς καὶ πρόεκοπτεν εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν χάριν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. εἰργάζετο δὲ τὴν τεκτονικὴν μετὰ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ διέμεινεν οὕτω κεκρυμμένος μέχρι τῶν τριάκοντα ἐτῶν, διατρέψας ὅλην του τὴν νεότητα εἰς τὴν ταπείνωσιν, τὴν πτωχίαν, καὶ τὴν ἐργασίαν, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ παράδειγμα τούτων.

Προφητεία βασιλέως

Ἀναβῆθ' αἴθρον ἐξ ἑβραίων, ἐξ ἀναζητουμένων ἀδελφῶν
 ἐξ Ἱερουσαλήμ ἐξ ἑβραίων λαοῦ ἀπείραχτος
 αὐτὸς ἐξ ἰσραηλιτικῆς αἰτίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυδ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. (1)

Τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς Αὐτακρατορίας τοῦ Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας ἐκ τῶν Ῥωμαίων, ὅτε ἐπλησίασεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεώς μας, ἐφάνη μέγας προφήτης, Ἰωάννης ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου ἱερέως καὶ τῆς Ἐλισάβετ συγγενοῦς τῆς ἀγίας παρθένου Μαρίας, καθὼς φαίνεται τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, ὅτε πλησιάζει ὁ ἥλιος νὰ ἀνατείλῃ· διότι ὁ Θεὸς δίδει πολλάκις σημεῖα τινὰ πρότερον, ὅταν μέλλῃ νὰ κάμῃ τι μέγα ἔργον, διὰ νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τοῦτ^ο καὶ νὰ προετοιμασθῶσιν. Οὗτος ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη ἐκ θαύματος, ἀφ' οὗ τὸ προεμήνυσεν εἰς τὸν πατέρα του Ἄγγελος Κυρίου, ἐν ᾧ ἦτο ἡ μήτηρ αὐτοῦ στείρα. Ὄλην του τὴν ζωὴν διέτριψεν εἰς τὴν ἐρημίαν μὲ μεγαλητέραν ἀσθηρότητα παρὰ τοὺς παλαιοὺς προφήτας· ἡ δὲ τροφή του ἦτον ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον, καὶ τὸ ἔνδυμά του ἀπὸ τρίχας Καμήλου· ἐφάνη δὲ εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἔρημον προτρέπων τοὺς πάντας εἰς μετάνοιαν, διότι ἐπλησίαζεν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μετανοεῖτε, ἔλεγε, διότι ἐπλησίασεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ποιήσατε καρτοὺς ἀξίους τῆς μετανοίας· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχον ἰδεῖ ἄλλον προφήτην μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφῆν των τοῦτέστιν ἀπὸ πεντακοσίων ἐτῶν, ἔτρεχον σωρηδὸν νὰ τὸν ἴδωσι καὶ νὰ τὸν ἀκούσωσι· πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ τὸν ἠρώτων· τί νὰ κάμωμεν; καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίνετο, ὅστις ἔχει δύο χιτῶνας, ἢ βρώματα, ἄς διδῇ ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν μὴ ἔχοντα· τὸν ἠρώτησαν καὶ οἱ Τελῶνα· τί νὰ κάμωμεν; ἀπεκρίθη δὲ καὶ εἰς τούτους, μὴ ζητεῖτε περισσά-

(1) Λουκ. γ'.

(2) Λουκ. ι.

(3) Ματθ. γ'.

(4) Ματθ. γ'. ι. δ'. 5.

τερον ἀπὸ τὸ διατεταγμένον· τὸν ἠρώτησαν καὶ οἱ στρατιῶται, καὶ ἡμεῖς τίνα κάμνωμεν; καὶ εἰς αὐτοὺς ἔδωκε ταύτην τὴν ἐντολὴν, νὰ μὴ ἀδικῆτε μηδὲ θιάζητε κανένα, καὶ νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὸ σιτηρῆσιόν σας· ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀληθινὴ μετάνοια δὲν ὑφίσταται εἰς τοὺς καλοὺς λόγους, οὐδὲ εἰς τὰς ἀπὸ στόματος προσευχὰς, ἀλλ' εἰς τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ταῦτα εἶναι οἱ ἀγαθοὶ καρποὶ τῆς μετανοίας· ἐκήρυξε δὲ ὅτι ἦτον ὁ πρόδρομος τοῦ Μεσσίας, τοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκηρυχθέντος, διὰ νὰ μὴ νόση εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἔλευσίν του, καὶ νὰ τοὺς προπαρασκευάσῃ εἰς τὴν ὑποδοχὴν αὐτοῦ· Ὅσοι ἐδείκνυον θέλησιν τοῦ νὰ μετανοήσωσιν, ὁ Ἰωάννης τοὺς ἐβάπτιζεν εἰς τὸν Ἰορδάνην, δηλαδὴ τοὺς ἔβαλλε νὰ λούωνται καὶ νὰ πλύνωνται καθὼς ἐσυνήθιζον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ κάμνωσιν εἰς διαφόρους περιστάσεις διὰ νὰ καθαρίζωνται κατὰ τὸν νόμον· θαυμάζοντες δὲ τὴν ἀγιότητά του οἱ Ἰουδαῖοι ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσωσιν ὡς Μεσσίαν (1). Ὄθεν ἔσειλαν πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἱερεῖς καὶ Λευίτας νὰ τὸν ἐρωτήσωσι· τίς εἶσαι; καὶ ὁ Ἰωάννης εἶπε παρρησίᾳ· ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ Χριστός. Τίς εἶσαι λοιπόν; μήπως εἶσαι ὁ Ἡλίας; ὄχι ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης· εἶσαι ἴσως εἰς ἐκ τῶν προφητῶν; αὐτὸς ἀπεκρίθη ὄχι. Διότι ὑπῆρχε μίᾳ φήμῃ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι πρὸ τοῦ Μεσσίας θέλει ἐλθεῖ πάλιν ὁ Ἡλίας ἢ ἄλλος τις ἐκ τῶν προφητῶν, διὰ τοῦτο δὲν ἤρκει εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὁ Ἰωάννης. Ὄθεν ἀφοῦ ὠμολόγησε τὴν ἀλήθειαν, εἶπον εἰς αὐτὸν οἱ Ἱερεῖς· τίς εἶσαι λοιπόν; ὁ δὲ Ἰωάννης ἐκήρυξε· « Εἶμαι φωνὴ τοῦ βοῶντος ἐν τῇ » ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου». Διατί λοιπόν βαπτίζεις, ἀφοῦ δὲν εἶσαι ὁ Χριστός; Τότε ἐπανέλαβεν ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἐγὼ βαπτίζω εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἔρχεται κατόπιν μου ἄλλος ἰσχυρότερος ἀπὸ ἐμὲ, τοῦ ὁποίου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς θέλει σᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ τῷ ὄντι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἦτον μό-

(1) Ἰωάν. α. 80.

μυκτηρίζοντας τούς περι αὐτῶν λέγοντας, πολλοὺς δὲ ὄχι μόνον ἀποφεύγοντας τὴν δημόσιον θεϊὰν λατρείαν, ἀλλὰ καὶ ἐντρεπομένους νὰ φανῶσι παρόντες εἰς αὐτήν, ὡς ἐὰν τάχα δὲν ἤθελον νομισθῆ ἄρεκτὰ φωτισμένοι, ἐὰν ἔλθωσιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ νὰ συμπροσευχηθῶσι μετὰ τῶν ἀδελφῶν των, καὶ νὰ ἀναπέμψωσιν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ὡς ἀδελφοὶ, ὡς τέκνα ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, τὴν ὑπὸ παντὸς λογικοῦ ἀνθρώπου ὀφειλομένην δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐκ τούτου, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἰούδας, (1) ὅσα μὲν οὐκ οἶδασι, βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς, ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται, ἐν τούτοις φθείρονται. Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίζῃ τις καλῶς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὅποια εἶναι εἰς τὴν φυσικὴν τῆς καθαρότητα, καὶ νὰ μὴ τὴν θαυμάζῃ, καὶ νὰ μὴ τὴν ἀγαπᾷ· εἶναι ἀδύνατον, ἀφ' οὗ τις ἐξέτασε τὰς ἀποδείξεις τῆς, καὶ ἠρέυνησεν ἐπιμόνως τὰς ἀκραδάντους βάσεις τῆς, νὰ φανῆ πλέον ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος εἰς αὐτήν.

Ὅτι λοιπὸν ἡ ἄγνοια αὕτη εἶναι ἀληθῶς μία τῶν κυριωτέρων πηγῶν τῆς ἠθικῆς μας διαφθορᾶς, ὅλοι νομίζω θέλουσι τὸ συνολογῆσαι μετ' ἐμοῦ· σπανίως εἶναι τόσον μεγάλη ἡ διάφορα τῆς καρδίας, ὥστε νὰ ἀντιστέκηται ἀνυποστάτως εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ πράττη τις τὸ καλόν, πρέπει νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἐν ὅσῳ ὅμως τὸ ἀγνοεῖ, οὔτε καὶ ἐπιχειρίζεται νὰ τὸ πράξῃ, εἰμὴ ἕως κατὰ τύχην. Καὶ αὐτῶν τῶν εὐλαβῶν ἀνθρώπων ἡ εὐλάβεια εἶναι πάντοτε ἐπιπόλαιος, ὅταν δὲν στηρίζηται εἰς βασίμους ἀρχάς, καὶ εἰς τὴν πλήρη καὶ ἐντελῆ πεποίθησιν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι κάλλιστος, καὶ ὅσα μᾶς διατάσσει, εἶναι ταῦτα τὰ ἀληθινὰ μας συμφέροντα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιαύτη ἄγνοια δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν κακῶν, τὰ ὅποια δύναται τις νὰ θεραπεύσῃ μίαν φοράν, καὶ ἡ θεραπεία ἔπειτα νὰ διαρκῇ εἰς πολὺν χρόνον, διότι καθ' ἐκάστην γεννῶν-

(1) Ἰουδ. 10.

νον προετοιμασία εἰς τὸ τελειότερον βάπτισμα (1). Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἠθέλησε νὰ βαπτισθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην, διὰ νὰ δείξῃ ὅλα τὰ καλὰ παραδείγματα, καὶ νὰ καθιερώσῃ τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ βαπτίσματός του. Τότε ἠκούσθη οὐρανὸς καὶ ἐφάνη τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει σωματικῶ ὡς περιστέρα καταβαῖνον ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα, σὺ εἶσαι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός εἰς τὸν ὅποιον εὐηρεσθήθην. Ματθ. γ'. 17. Ὁ Ἰωάν. ἔδωκε καὶ ἄλλας πολλὰς μαρτυρίας περὶ τοῦ Ἰησοῦ· εἶπεν, ὅτι αὐτὸς ἔχει τὴν χάριν ἀμετρον, καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ (2). ἐπειδὴ ὁ μὲν νόμος ἐδόθη διὰ τοῦ Μωϋσέως, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια ἐγένετο διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (3). Κἀνεῖς δὲν εἶδε ποτὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱός, ὅστις εἶναι εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, αὐτὸς μᾶς ἔκαμεν νὰ τὸν γνωρίσωμεν· εἶπεν ἀκόμη δεικνύων τὸν Ἰησοῦν. Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις πέρνει ἐπάνω του τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου (4). διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αἱ θυσίαι, τὰς ὁποίας ἐπρόσφεραν κατὰ τὸν νόμον ἦσαν μόνον τύπος καὶ σύμβολα αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'.

Περὶ τῆς κλήσεως τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ Ἰησοῦς ἦτο περίπου τριάντα ἐτῶν, ὅτε ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου (5)· καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν ἔφερεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἀφ' οὗ ἐνήστευσε τεσσαράκοντα ἡμέρας χωρὶς νὰ φάγῃ τίποτε, ὑπέφερε νὰ πειραχθῆ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολυτρόπως (6). Μετ' ὀλίγον ὕστερον ἐγένετο γάμος ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας

(1) Ματθ. γ'. 6.

(2) Ἰωάν. γ'. 34

(3) Ἰων. ἀ. 16.

(4) Ἰωάν. ἀ. 15

(5) Λουκ. γ'. 13

(6) Ματθ. 5'.

ὅπου ἐπροσκλήθη με. ἃ τῆς Μητρὸς καὶ τῶν μαθητῶν του (1).
 ἐπειδὴ τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἀφ' οὗ πρότερον ἠκολούθησαν εἰς τὸν
 Ἰωάννην, ἠκολούθησαν ἔπειτα εἰς τὸν Ἰησοῦν. Εἰς τοῦτον τὸν γάμον,
 ἐπειδὴ ἔλειψεν ὁ οἶνος, μετέβαλεν ὁ Ἰησοῦς τὸ εἰς τὰς ὑδρίας ὕδωρ
 εἰς οἶνον ἐξαίρετον, καὶ τοῦτο ἦτον τὸ πρῶτον τοῦ θαύμα· ἀκο-
 λούθως ἔκαμε καὶ ἄλλα ἄπειρα καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκη τὸ Εὐαγ-
 γέλιον, τοῦτέστι τὸ ἀγαθὸν μῆνυμα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν·
 ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἀγαπῶν ὡς φιλόστοργος πατὴρ τοῦ ἀνθρώπου
 εὐσπλαγγίσθη διὰ τὴν ἀθλιότητά των, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν
 του, διὰ νὰ τοὺς λυτρώσῃ δι' αὐτοῦ ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἀπὸ τὴν
 δουλείαν τῆς ἁμαρτίας, ὅτι εὐδοκεῖ νὰ τοὺς ἀναδείξῃ ἐπὶ τῆς γῆς
 εὐσεβεῖς καὶ ἐλευθέρους ἀπὸ τὴν κακίαν, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν μακα-
 ρίους· ἐπειδὴ οἱ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἀκόμη ἀπο-
 λαύουσι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἔδειξε φανερά, ὅποτε
 ἐμποδιζόντων τῶν μαθητῶν του τὰ παιδιὰ, τὰ ὅποια ἔφερον πρὸς
 τὸν Ἰησοῦν αἱ μητέρες των διὰ νὰ τὰ ἐγγίση καὶ νὰ τὰ εὐλογήσῃ,
 εἶπεν· ἀφήσατε τὰ παιδιὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐμὲ, διότι τῶν τοιού-
 των εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν (Θαθ. κεφ. 19. 14) ἐπ' ἀλη-
 θείας σᾶς λέγω, ὅστις δὲν δέχεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς
 παιδίον, δὲν εἰσέρχεται εἰς αὐτήν· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὰ
 παιδιὰ, καὶ ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τὰ
 εὐλόγησε. Τοιοῦτοτρόπως προέτρεπε τοὺς πάντας εἰς μετάνοιαν,
 καὶ διόρθωσιν ἀπὸ τῆς κακίας. Παρευθὺς ἤρχισε νὰ τὸν ἀκολουθῇ
 πλῆθος λαοῦ, ὅστις ἤρχετο νὰ ἴδῃ τὰ θαύματά του καὶ νὰ ἀκούσῃ
 τὴν διδασκαλίαν του, καὶ ὅχι μόνον ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ
 ἐκ τῶν Σαμαριτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἤρχοντο πολλοὶ, καὶ ἡ φήμη
 του ἐξηπλώθη εἰς ὅλα τὰ περίχωρα· ἐκάλεσε δὲ τινὰς ἐξ αὐτῶν
 δι' ἰδιαιτέρας χάριτος διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ εἰς τὸ νὰ διδάσκη
 τοὺς ἄλλους. Περιπατῶν μίαν φορὰν παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκάλεσε τέσσαρας ἀλιεῖς, Σίμωνα τὸν υἱὸν Ἰωνᾶ,

(1) Ἰωάν. 6.

τὸν ὁποῖον μετωνόμασε Πέτρον, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
ἔπειτα τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, λέγων
εἰς αὐτοὺς, ἀκολουθήσατέ με, καὶ θέλω σὰς κάμει ἀλιεῖς ἀνθρώπων.
(1) Ἄλλοτε ἐκάλει ἕνα Τελώνην, τὸν ὁποῖον εἶδε καθήμενον εἰς
τὸ Τελώνιον του, ὀνομαζόμενον Λευὶ ἢ Ματθαῖον (2). οὗτοι οἱ
μαθηταὶ ἀφῆκαν εὐθὺς ὅλα τῶν τὰ πράγματα καὶ ἠκολούθησαν
τὸν Ἰησοῦν. ἦσαν δὲ διαπαντός μετ' αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐξήγει πολλά-
κις κατ' ἰδίαν, ὅτι ἐδίδασκεν εἰς τὸν λαόν, καὶ δι' αὐτῶν ἐβάπτιζε
τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν διδασκαλίαν του, καὶ μετανοοῦντας (3).
εἰς αὐτὸν διέκρινε δώδεκα καὶ τοὺς ὠνόμασεν Ἀποστόλους, διότι
τοὺς ἀπέστειλε νὰ κηρύττωσι τὸ Εὐαγγέλιον. τὰ ὀνόματα τῶν
δώδεκα Ἀποστόλων εἶναι ταῦτα· δηλαδὴ Σίμων Πέτρος, καὶ
Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου,
Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Ματθαῖος καὶ Θωμᾶς, Ἰάκωβος ὁ
υἱὸς τοῦ Ἀλφραίου καὶ Ἰούδας ὁ Θαδδαῖος, ὁ ἀδελφὸς του, Σίμων ὁ
Κανανίτης, καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. Ἐν ᾧ μίαν ἡμέραν ἠρώτησε
τοὺς μαθητάς του τί ἐπίστευον περὶ αὐτοῦ, ὁ Πέτρος ὁ κορυφαῖος
τῶν Ἀποστόλων ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς ὁ
υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος (4). ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν, καὶ
ἐγὼ σοὶ λέγω, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρῳ
οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσου-
σιν αὐτῆς. Ἐκλέξας δὲ τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους τοὺς ἔστειλεν εἰς
μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἀπαγορεύσας αὐτοῖς τὸ νὰ κηρύττωσι
τότε ἀκόμη εἰς τοὺς Σαμαρίτας καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἔδωκεν
εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ θεραπεύωσι τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ ἀναστή-
νωσι τοὺς νεκροὺς, νὰ καθαρίζωσι τοὺς λεπροὺς, νὰ ἐβάλλωσι τὰ
δαιμόνια, ἀπαγορεύσας εἰς αὐτοὺς τὸ νὰ λαμβάνωσι μισθὸν διὰ
ταύτας τὰς χάριτας, τὰς ὁποίας καὶ αὐτοὶ ἔλαβον δωρεάν, μήτε

(1) Ματθ. κεφ. δ'. 18 22.

(2) Ματθ. κεφ. θ'. 9.

(3) Λουκ. ε'. 13.

(4) Ματθ. ιστ'. 16.

νά προμηθεύονται ἐφόδιον εἰς τὰς περιодίας των· Τοῖς προεῖπε ταυτοχρόνως, ὅτι θέλουσι μισηθῆ καὶ καταδιωχθῆ, καὶ τοὺς ἐνεθάβρυνε νά μὴ φοβῶνται ἄλλον παρά τὸν Θεὸν μόνον· μετὰ δὲ ταῦτα ἐκλεξε καὶ ἄλλους ἐβδομηῆντα, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ἀνά δύο δύο, εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἔμελλεν αὐτὸς νά ὑπάγῃ ὁ ἴδιος, δώσας εἰς αὐτοὺς τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὰς αὐτὰς παραγγελίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔκαμεν ἄπειρα θαύματα διὰ νά δείξῃ, ὅτι ἔστάλη ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμιλεῖ ἐξ αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ τὰ θαύματα τοῦ δὲν ἐγίνοντο οὔτε πρὸς ἐπίδειξιν, καθὼς τὰ τῶν Μάγων καὶ Γοήτων, οὔτε διὰ νά ἐμπνεύσωσι φρίκην, καθὼς ἦσαν τὰ πλεῖστα θαύματα τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἡλιοῦ, ἀλλ' ἦσαν τοιαῦτα ὥστε νά ἐλύωσι τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, διότι ἐνεργοῦντο ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, χαρίζοντος δι' αὐτῶν εἰς αὐτοὺς τὰ νομιζόμενα ὑπὸ πάντων ὡς τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ, τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ζωὴν· ἐθεράπευε πολλάκις ἀναρίθμητον πλῆθος ἀνθρώπων βασανιζομένων ἀπὸ παντὸς εἶδους ἀσθενείας, θερμῆν, αἰμόρροϊαν, ὑδροπικίαν, παραλυσίαν, καὶ λέπραν (1)· τοὺς ἐθεράπευε δὲ ἐν ἀκαρεῖ, καὶ πολλάκις μὲ ἓνα λόγον, ἄλλοτε καὶ χωρὶς νά τοὺς ἴδῃ τελείως, μῆτε νά τοὺς πλησιάσῃ· ἤρκει μόνον νά ἐγγίσῃ τις τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου του διὰ νά θεραπευθῆ (2)· πανταχοῦ, ὅθεν διέβαινεν ἔφερον τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα, καὶ τοὺς ἔβαλλον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας τῶν πόλεων, συχνάκις μάλιστα περιεκύκλωναν τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐκάθητο, καὶ δὲν τοῦ ἔδιδαν καιρὸν οὔτε νά φάγῃ (3)· παντοῦ τὸν ἠκολούθουν ἕως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς

(1) Ματθ. δ'.

(2) Μάρκ. στ'. 36.

(3) Μαρκ. α', 33, 45 γ'. 20θ'. 10

ερημίας, ὅπου ἐβιάζετο νὰ ἀποχωρῆ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ πλῆθος· ἀπέδωκε τὸ φῶς εἰς πολλοὺς τυφλοὺς, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς ἓνα ἐκ γεννητῆς τυφλόν, ἀλείψας ὀλίγον πηλόν τοὺς ὀφθαλμοὺς του (1)· ἔδωκε φωνὴν εἰς τοὺς ἀλάλους, καὶ ἀκοὴν εἰς τοὺς κωφοὺς, ἀνῶρθωσε χωλοὺς καὶ συγκύπτοντας, ἀπέβαλλε τοὺς δαίμονας ἀπὸ τὰ σώματα πολλῶν δαιμονιζομένων (2), τελευταῖον ἐχάρισε τὴν ζωὴν εἰς πολλοὺς νεκροὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Ἱστορία μᾶς ἀναφέρει τρεῖς, μίαν κόρην τεθνηκυῖαν (3)· ἓνα νεανίσκον τὸν ὁποῖον ἔφερον εἰς τὸν τάφον (4), καὶ τὸν Λάζαρον πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ἐνταφιασμένον (5)· εἶδον πρὸς τούτοις τὸν Ἰησοῦν νὰ περιπατῆ ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ὅπου ἔκαμε καὶ τὸν Πέτρον νὰ περιπατήσῃ, κατέπαυσε τὴν τρικυμίαν ἐπιτιμιῶν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ (6), ἄλλοτε ἔκαμε τοὺς μαθητάς του νὰ πιάσωσι πλῆθος ἀναρίθμητον ὀψαρίων· μίαν ἡμέραν ἐχόρτασε μὲ πέντε ἄρτους καὶ μὲ δύο ἰχθύας πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν ἔρημον (7)· καὶ ἄλλοτε πάλιν ἐχόρτασε τέσσαρας χιλιάδας μὲ ἑπτὰ ἄρτους· ἐγένετο ἄφαντος ὅτε ἤθελεν, ἐγνώριζε τοὺς πλέον κεκρυμμένους διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ προέλεγε τὰ μέλλοντα· προσευχόμενος μίαν φορὴν εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος μὲ τοὺς τρεῖς μαθητάς του, Πέτρον, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, μετεμορφώθη ἑξαφνα ἔμπροσθεν αὐτῶν, δηλαδὴ τὰ μὲν ἰμάτια του ἔγειναν λευκότερα ἀπὸ τὸ φῶς, τὸ δὲ πρόσωπόν του ἔλαμψεν ὑπὲρ τὸν ἥλιον· καὶ οἱ Μαθηταὶ του εἶδον τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἡλίαν συλλαλοῦντας μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤκουσαν φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν. Οὗτος εἶναι ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός εἰς τὸν ὁποῖον εὐαρεστοῦμαι, αὐτοῦ ἀκούετε (8). Ὅλα ταῦτα τὰ θαύματα ἀπεεῖδκνον λαμπρῶς, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτον ἐκεῖνο τὸ

(1) Ἰωάν. κεφ. θ'. 7. Μάρκ. 6 ζ'. Λουκ. ἡ. 55.

(2) Λουκ. κεφ. ζ'. 12

(3) Ἰωάν. ια'.

(4) Ἰωάν. κεφ. στ'. 12 Λουκ. κεφ. θ. 17

(5) Ἰωάν. κεφ. ια'. 48 (6) Ἰωάν. στ'. 16

(7) Ματθ. ιδ'. 17 (8) Ματθ. ιζ'. 2

ὁποῖον ἔλεγε, δηλαδή, ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁχι μόνον δὲ αὐ-
τὸς ὁ ἴδιος ἔκαμνε θαύματα, ἀλλ' ἔδιδεν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς
μαθητάς του τὴν δύναμιν νὰ κάμνωσι τοιαῦτα καὶ μεγαλύτερα.
τοιαύτας ἀποδείξεις ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς τῆς θεότητός του!

ΚΕΦΆΛΑΙΟΝ ΛΑ΄.

Περὶ τοῦ ἠθους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἐν ᾧ ἔκαμνε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅλα ταῦτα τὰ θαύματα, ἐδεί-
κνυεν ἐν ταυτῷ καὶ τὸ παράδειγμα παντὸς εἴδους ἀρετῆς.
Ποτὲ δὲν ἔπραξεν ἀμαρτιάν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐ-
τοῦ (1), ἀλλ' ἦτον ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν
ἀμαρτωλῶν (2), ὥστε ἐδύνατο μετὰ θάρρους καὶ ἄνευ τινὸς συστο-
λῆς, νὰ ἐπικαλεσθῆ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων του ἐχθρῶν τὴν μαρτυ-
ρίαν περὶ τούτου. Τίς ἀπὸ σᾶς, ἔλεγεν, εἰς αὐτοὺς, δύναται νὰ μὲ
ἐλέγξῃ περὶ τινος ἀμαρτίας; (3). Εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἀγίας
του ζωῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀφῆκαν οἱ Εὐαγγελισταί, δὲν ἀπαντῶ-
μεν πούποτε, οὔτε εἰς τοὺς λόγους, οὔτε εἰς τὰς πράξεις του οὐδὲ
τὸ παραμικρὸν ἔγχοις, ὑπερηφανίας, ἢ κενοδοξίας, ἢ μίσους, ἢ ἐκ-
δικήσεως ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου ἀλόγου πάθους, ἐν ᾧ τῶν ἀν-
τιθέτων ἀρετῶν πανταχοῦ ἀναφαίνονται ἀποδείξεις λαμπρόταται.
Ἡ ψυχὴ του ἦτο κάτοχος καὶ πεπληρωμένη ἀπὸ θερμοτάτην
ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα του, καὶ ἡ ἀγάπη αὕτη διεύθυ-
νεν ὅλην του τὴν διαγωγὴν, ἢ τροφὴ καὶ ἄνεσις τοῦ πνεύματος
του ἦτο ἢ μετὰ τοῦ Ἰψίστου ὄντος κατὰ μόνας συναναστροφὴ
διὰ τοῦτο ὅχι μόνον παρευρίσκετο πάντοτε ἐπιμελῶς εἰς τὴν δη-
μόσιον λατρείαν τοῦ Θεοῦ, φυλάττων ἀκριβῶς πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ
θεοῦ νόμου διατεταγμένα, ἀλλὰ καὶ ἐπεριπάτει πάντοτε ἐνώπιον

1) Α. Πέτρ. ε'. 22

2) Ἑβραϊ: κεφ. ζ', 26

3) Ἰωάν. κεφ. ή. 46

τοῦ θεοῦ ἔχων καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του διηνεκῶς ἀνυψωμένα πρὸς αὐτὸν, καὶ οὔτε τὰ ἐπιπονώτατα ἔργα τῆς ἡμέρας, οὔτε τὸ σκότος τῆς νυκτὸς τὸν ἐκώλυον ἀπὸ τοῦ νὰ διανυκτερεύῃ εἰς τὴν προσευχὴν.

Περὶ τῆς ὑποταγῆς του εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα του ὑποταγὴ ἦτο τελεία καὶ ἀμετάβλητος· ἰδοὺ ἔρχομαι, ἔλεγεν εἰς τὸν Θεόν,, διὰ νὰ κάμω τὸ θέλημά σου, καὶ ὁ νόμος σου εἶναι μέσα εἰς τὴν καρδίαν μου (1). ἡ τροφή του ἔλεγεν ὅτι εἶναι, νὰ κάμῃ τὸ θέλημα ἐκείνου, ὅστις φὸν ἔστειλε, καὶ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ (2), δηλαδὴ τὸν σκοπὸν τῆς θείας εὐσπλαγγχίας διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ἡ θέλησίς του ἦτο ἐντελῶς ὑποτεταγμένη εἰς τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς του, καὶ εὐηρεσεῖτο εἰς τὴν εὐαρέστησιν τοῦ πατρὸς του. Ναὶ Πάτερ, ἔλεγε πολλάκις, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου (3). Ἡ τροφή μου εἶναι, ἔλεγεν, νὰ κάμω τὸ θέλημα ἐκείνου ὅστις μὲ ἔστειλεν (4). Αὐτὸς εἶναι πάντοτε μετ' ἐμοῦ, καὶ δὲν μὲ ἀφίνει μόνον, διότι ἐγὼ κάμω πάντοτε τὸ θέλημά του (5). Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν φρικτοτάτην σκητὴν τῆς ζωῆς του, ὁπότε δὲν ἔβλεπε ἔμπροσθέν του τίποτ' ἄλλο, παρὰ ἐξουθένησιν καὶ ἀτιμίαν, βασάνους καὶ ὀδύνας, καὶ συνέχετο ἀπὸ τὸν τρόμον τοῦ θανάτου, καὶ τότε ἀκόμη διέμεινε σταθερὸς εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὑπερνικήσας τὸν ὑπὸ τῆς θεωρίας τῶν παθῶν προξενηθέντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τρόμον. Πάτερ μου, εἶπε, προσευχόμενος, εἰ δυνατόν παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, πλην οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ (6).

Ὁ ζῆλος του ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.

(1) Ψαλ, λθ', 8

(2) Ἰωάν. δ', 34

(3) Ματθ, ια', 26

(4) Ἰωάν, δ', 34

(5) Ἰωάν, ή, 36

(6) Ματθ, κστ' 29

ἔτι δὲ εἶχε ζῆλον ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εἰλικρινῆ καὶ δραστήριον, ἐκτελῶν πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κάμῃ, καὶ διατηρῶν ἀξίως τὸν ὅποιον ἔφερε χαρακτῆρα, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ ἐντελῆ αὐτῶν ἐκπλήρωσιν οὔτε ἀπὸ τῆς συκοφαντίας οὔτε ἀπὸ τῆς βλασφημίας τῶν ἐχθρῶν του, οὔτε ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐμπόδια καὶ τὰς δυσκολίας, αἱ ὅποια ἦσαν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον. Ὡς Σωτῆρ τοῦ κόσμου, ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὸ ἀπολωλὸς καὶ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ὡς Ἰατρός τοῦ Ἰσραὴλ νὰ θεραπεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνατοὺς, τοῦτο ἔκαμνε πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ἂν καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς τὸν κατεφρόνουν διὰ τοῦτο ὀνομάζοντές τον φίλον καὶ σύντροφον τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν· ποτὲ δὲν ἄφινε τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ τρέψῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν του καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ περὶ ἐκείνου, διὰ τὸ ὅποιον ἦλθε κυρίως εἰς τὸν κόσμον (1)· ἐπειδὴ ὅλων τῶν θαυμάτων του ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν καὶ τὴν θείαν του διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ τοὺς καταπέισῃ περὶ τούτου, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένος καὶ ὑπ' αὐτῶν προσδοκώμενος Μεσσίας· διὰ τοῦτο, ἐὰν τοῦ ἔλεγον, ὅτι ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου στέκοντες ἔξω σὲ ζητοῦσι, αὐτὸς ἀπεκρίνετο, « ὅστις ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅστις ἀκούῃ καὶ ποιῇ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς μου εἶναι ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ (2)· ὅτε δὲ ἐδιηγοῦντο εἰς αὐτὸν τὴν ἱστορίαν τῶν δυστυχῶν Γαλιλαίων, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα ἀνέμιξεν ὁ Πιλάτος μετὰ τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν αὐτῶν, ἔδωκε τὴν ἀξιόλογον ταύτην διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἀκροατάς του. » Μὴ νομίζετε, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἦσαν ἁμαρτωλοὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς Γαλιλαίους, διότι ἔπαθαν τοιαῦτα. ὄχι, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε, ὅλοι ὡσαύτως θέλετε χαθῆ (3). » Ἐὰν δὲ τις ἀπὸ κακόβουλον

(1) Ματθ, ἡ. 28

(2) Ματθ, ιβ'. 46, Λουκ, ἡ, 21

(3) Λουκ, κεφ, ιγ', 1

ἢ καὶ ἀνωφελῆ περιέργειν ἡρώτα, ἐὰν εἶναι πολλοὶ οἱ σωζόμενοι, ζητεῖ νὰ τρέψῃ καὶ τοῦ ἐρωτῶντος καὶ τῶν περισσώτων τὴν πρόσοχὴν εἰς οὐσιοδέστερα πράγματα, ἀποτείνων εἰς αὐτὸν τὴν σπουδαίαν ταύτην παραίνεσιν: Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, ὅτι πολλοὶ ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐ δυνήσονται (1).

Τοιουτοτρόπως δὲν ἐσπουδαζεν εἰς τίποτ' ἄλλο διὰ παντός ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ συστήσῃ τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς του καὶ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Ἡ πρὸς πάντας συμπάθεια καὶ εὐσπλαγχνία του.

Ἦτον πρὸς τούτοις εὐσπλαγχνος καὶ συμπαθητικώτατος. Τὸ « Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν (2) » καὶ τὸ « Μακάριον ἐστὶ μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν (3) », ἦσαν τὰ δύο ἀξιώματα, κατὰ τὰ ὁποῖα διευθύνετο ὅλη του ἡ διαγωγή καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν ἀνεκέρυττε καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς σου πάντοτε. Ἡ θεωρία τῆς δυστυχίας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ κατὰ τὰς γνώσεις, καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν, καὶ κατὰ τὰ ἥθη τὸν ἐκίνει εἰς τρυφερωτάτην συμπάθειαν· τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν γραμματέων βαρεὰ φορτία, ἡ γινομένη πρὸς αὐτὸν βλαβερὰ διδασκαλία, αἱ καταπιέζουσαι αὐτὸν ἐξωτερικαὶ περιστάσεις του, καὶ τὰ ἔτι μεγαλῆτερα ἐπερχόμενα κατ' αὐτοῦ δεινὰ ἐθλίβον ἐνδομύχως τὴν καρδίαν του καὶ ἐξέθλιβον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του τὰ δάκρυα. Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, λέγει ὁ Ματθαῖος (4), ἐσπλαγγίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, διὰ τοῦτο τοὺς ἐφώναζεν ἔλθετε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς (5). Ἄλλ' οὐδὲ εἰς τὰς σωματικὰς αὐτῶν χρείας ἔμενεν ἀδιάφορος. Σπλαγγίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, διότι τρεῖς ἡμέρας ἤδη προσμένουσί

(1) Λέξικ. 17', 23

(2) Ματθ. κεφ. 16', 7.

(3) Πραξ. Ἀποστ. κεφ. 2', 35

(4) κεφ. 9' 36

(5) Ματθ. 14' 38.

μοι, καὶ οὐκ ἔχωσι τί φάγωσι καὶ οὐ θέλω ἀπολύσαι αὐτούς νή-
 ρεις, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδοῦ (1). Ἐὰν ἐκφωνῇ τὸ οὐαὶ κατὰ
 τῆς πόλεως Χοραζίν, καὶ βηθσαιδάν (2) δὲν τὸ ἐκφωνεῖ διὰ τὰ
 καταραστῆ κακὰ τοὺς κατοίκους ταύτης τῆς πόλεως, ἀλλὰ νὰ τοὺς
 νουθετήσῃ καὶ νὰ τοὺς προτρέψῃ εἰς μετάνοιαν δεικνύων τὴν συμ-
 πῆθειάν του πρὸς αὐτούς. Ὅτε δὲ ὠμίλει περὶ τῆς ὄσον οὕπω
 καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς δικαίας τιμωρίας τῶν κα-
 τοίκων της φανταζόμενος τὴν σκληρότητα αὐτῶν καὶ τὴν ἀντί-
 σπασιν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀγῶνας του, ἠκούετο
 νὰ λέγῃ θλιβόμενος καὶ ἐλεεινολογῶν. « Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ!
 ποσάκις ἠθέλησα νὰ συνάξω τὰ τέκνα σου, καθὼς ἡ ὄρνις συναίγει
 τὰ πουλιά της ὑπὸ τὰς πτέρυγας, ποσάκις σὰς ἐπροσκάλεσα νὰ
 γένητε ὑπήκοοι τῆς βασιλείας μου καὶ μέτοχοι τῶν ἀγαθῶν της καὶ
 σεῖς δὲν ἠθέλησατε! (3). Ἀκόμη καὶ ἐν ᾧ ἐβάσταζεν ἐπὶ τῶν ὤμων
 του τὸ βῆρος τοῦ σταυροῦ, καὶ ἤρχετο καταδικασμένος ὑπὲρ αὐτῶν
 εἰς τὸν ἐπονείδιστον θάνατον, ὁπότε εἶχε τὰ μέγιστα δίκαια νὰ
 ἀγχινακτῇ κατὰ τῆς ἀπανθρώπου διαγωγῆς τῶν κατὰ σάρκα ἀδελ-
 φῶν του, καὶ τότε ἀκόμη ὑπερίσχυσαν τὰ φιλένθροπα ταῦτα αἰ-
 σθήματα. Μὴ κλαίετε ἐπὶ ἐμὲ, ἐφώναζεν εἰς τὰς θρηνοῦσας τὰ
 πάθη του, κλαίετε δὲ μᾶλλον διὰ τὸν ἑαυτὸν σας καὶ διὰ τὰ
 τέκνα σας. Καί τις δύναται νὰ μὴ θαυμάσῃ τὸ μέγεθος καὶ τὴν
 ἀκαταμάχητον δύναμιν τῆς ἀγάπης του, ὅταν ἀκούῃ αὐτὸν τὸν
 ἐσταυρωμένον Ἰησοῦν μεταξύ τῶν δριμυτάτων πόνων νὰ λέγῃ πρὸς
 τὸν Θεόν: Πάτερ συγχώρησέ τους, διότι δὲν ἠξέουρουσι τί κά-
 μνουσι (4);

Ὅτι ἡ ἀγάπη του ἐδηλοῦτο διὰ τῶν ἔργων.

Αὕτη δὲ ἡ ἀγάπη του δὲν ὑφίσταται μόνον εἰς λόγους γλυκεῖς
 καὶ εὐχὰς παραμυθιτικὰς, ἀλλ' ἐξεφράζετο δι' εὐεργεσιῶν αὐτο-

(1) Μαθ. ιε. 32.

(2) Μαθ. ια. 11.

(3) Μαθ. κγ'. 37.

(4) Λουκ. κεφ. κγ'. 34.

ται εἰς τὸν κόσμον παιδία, καὶ ἔρχονται εἰς αὐτὸν παντάπασιν ἀμαθῆ, διὰ τοῦτο ὅχι μόνον πρέπει ἀπλῶς νὰ διδάσκωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἦναι διηνεκῆς ἡ διδασκαλία, καὶ νὰ ἀρχίζη ἐκ τῆς τρυφεραῦς αὐτῶν ἡλικίας, καὶ νὰ ἦναι προσέτι μεθοδική, διὰ νὰ γίνηται εἰς αὐτὰ εὐάρεστος, καὶ νὰ ἐντυπῶνῃ ζωηρότερον εἰς τὴν μνήμην τῶν τὰς ἀληθείας ταύτας.

Τοιαύτη μ' ἐφάνη ὅτι εἶναι ἡ ἀπλῆ καὶ συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν θαυμασιῶν τοῦ Θεοῦ, καθὼς εὐρίσκονται περιγεγραμμένα εἰς τὴν ἀγίαν γραφήν. Ἐπειδὴ τὴν γινομένην κατ' ἀρχὰς δι' ἀφηρημένων ἰδεῶν διδασκαλίαν μετὰ μεγάλης δυσκολίας δύναται νὰ τὴν ἐννοήσῃ ὁ παῖς, καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἐννοήσῃ, ἔτι δυσκολώτερον θέλει δυνηθῆ νὰ τὴν κρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην του· εἶναι πρὸς τούτοις πολλὰ πιθανὸν νὰ γεννήσῃ ἡ τοιαύτη δυσκολία καὶ ἐν ἄλλο χειρότερον καὶ βλαβερώτερον ἀποτέλεσμα: ἐπειδὴ αἱ πρῶται αὐταὶ ἐντυπώσεις εἶναι πάντοτε αἱ ἰσχυρότεραι, ἡμπορεῖ νὰ γεννηθῇ εἰς τοὺς παῖδας ἐκ τῆς δυσκολίας ταύτης εἰς τὸ νὰ τὰς μαθάνωσιν, ἀποστροφή διὰ βίου πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτην, καὶ νὰ αἰσθάνωνται ἀηδίαν καὶ [ἐνόχλησιν διὰ παντός εἰς πᾶσαν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Τοιοῦτον ἐπιβλαβὲς ἀποτέλεσμα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ ἡ ἱστορικὴ ἔκθεσις. Ὅθεν σιμὰ τῆς ἀσφαλείας ἀπεδείχθη καὶ ὑπὸ μακρᾶς πείρας ὅτι ὁ εὐκολώτερος τρόπος νὰ εἰσαξῶμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀκροατῶν μας ταύτας τὰς ἀληθείας, εἶναι οὗτος, καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὴν πείραν ὅλων τῶν αἰώνων. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου μέχρι τῆς ἐποχῆς πρὸ ὀκτώ καὶ δέκα αἰώνων, ὅποτε παχὺ σκότος τῆς ἀμαθίας διεχύθη εἰς τὸν χριστιανικὸν ὀρίζοντα, εὐρίσκομεν, ὅτι ἠκολούθησαν πάντοτε τὴν αὐτὴν μέθοδον διὰ νὰ διδάσκωσι τὴν θρησκείαν, καὶ ὅτι μετεχειρίσθησαν ἐξαιρέτως τὴν διήγησιν καὶ τὴν ἀπλῆν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν πραγμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο τὰ δόγματα καὶ τῆς ἠθικῆς αἱ ἐντολαί.

Τῷ ὄντι τετράκις χίλια ἔτη σχεδὸν ἐδιδάσκετο καὶ διετηρήθη ἡ ἀληθὴς θρησκεία ἄνευ τινὸς γραφῆς, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς παρα-

πρωιρέτως και προθύμως και γενικῶς πρὸς πάντας γινομένων. Καὶ περιήρχετο, λέγει ὁ Ματθαῖος (1) τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας διδασκῶν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ· ἢ καθὼς ἐκφράζεται συντομώτερον ὁ ἀπόστολος Πέτρος (2), ὅς διήλθεν εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευμένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Αὕτη εἶναι ἡ σύνοψις τῆς ἔλης του ἱστορίας, τὸ νὰ βοηθῆ τοὺς δυστυχεῖς, νὰ ἰατρεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ παρηγορῆ τοὺς τεθλιμμένους, νὰ διδάσκῃ τοὺς ἁμαρθεῖς, νὰ διορθῶν τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ νὰ προάγῃ τοὺς πάντας εἰς τὴν πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον εὐδαιμονίαν των, ταῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα καὶ τὰ μόνα ἔργα του. Ποτὲ δὲν ἀπεποιήθη τὸ νὰ παρισταθῆ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον χρεῖαν τῆς βοηθείας του, ποτὲ δὲν ἐδίστασε οὔτε μίαν στιγμὴν εἰς τὸ νὰ χαρίσῃ τὴν ζητούμενην παρά τινος χάριν, ἐὰν μόνον δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὴν κακὴ ἢ ἀδικος. Μόλις πλησιάζει ὁ τεθλιμμένος πατὴρ καὶ τοῦ δέεται νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν θυγατέρα του ἀπὸ τὸν πλησιάζοντα θάνατον· καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ (3). Μόλις τὸν ζητεῖ ἕνας φιλόνηθρωπος καὶ συμπαθὴς οἰκοδεσπότης νὰ θεραπεύσῃ τὸν δούλόν του, καὶ ἡ ἀπόκρισις του εἶναι; ἐγὼ ἔλθων θεραπεύσω αὐτόν. Αἱ μητέρες φέρουσιν εἰς αὐτόν τὰ παιδιά των διὰ νὰ ἐπιθέσῃ εἰς αὐτὰ τὰς χεῖράς του καὶ νὰ τὰ εὐλογήσῃ, καὶ ἐν ᾧ οἱ μαθηταὶ ἐδυσχεραστήθησαν, αὐτὸς λέγει, ἄφετε τὰ παιδιά νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐμὲ καὶ μὴ τὰ ἐμποδίζετε, διότι τῶν τοιούτων εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ δεχθεὶς αὐτὰ εἰς τὰς ἀγκάλας του τὰ εὐλόγησε (4). Ἄντι νὰ τρομάξῃ καὶ νὰ καταπλήτῃ τοὺς δειλοὺς καὶ ὀλιγοπίστους, τοὺς ἐμπνέει ὡς πατὴρ φιλόστοργος θάρρος καὶ πεποιθήσιν· θάρσει, θυγατερ, εἶπεν εἰς τὴν Χαναναίαν, ἥτις ἐντρέπετο νὰ παρουσιασθῆ

(1) κερ. θ'. 35:

(2) Πραξ. κερ. ι'. 38.

(3) Ματθ. θ'. 20.

(4) Μαρκ. κερ. ι'. 14.

θάρσει, ἢ πίστις σου σόσωκέ σε, πορεύου εἰς εἰρήνην (1). Μὴ φοβοῦ εἶπεν εἰς τὸν ἀρχισυνάγωγον μαθόντα τὸν θάνατον τῆς θυγατρὸς του (2). Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε καὶ σωθήσεται.

Ὅτι καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐηγεῖται.

Ἔτι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀναξιωτάτους ἀνθρώπους ἦταν εὐμενὴς καὶ εὐεργετικὸς. Ἠγάπα τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἔκαμνε περισσότερο καλὸν εἰς αὐτοὺς, παρ' ὅσον ἡμεῖς συνηθίζομεν νὰ κάμνωμεν εἰς τοὺς φίλους μας. Ἐξ ἀρχῆς λέγει ὁ Ἰωάννης, ἐγνώριζεν ὁ Ἰησοῦς πότος θέλει τὸν προδώσει (3) καὶ ὁμως δὲν ἀπέβαλεν ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν του τὸν οὐτιδανώτατον τοῦτον προδότην ἀλλὰ τὸν ἠξίωσε πολλὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας, τῆς φροντίδος, τῆς συναναστροφῆς καὶ τῆς φιλίας του· τὸν ἐτίμησε καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς πιστοὺς αὐτοῦ μαθητὰς μὲ τὴν χάριν τοῦ νὰ κηρύττῃ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, μεταδώσας εἰς αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ κάμνῃ θαύματα εἰς τὸ ὄνομά του. Πόσον ἐπιτήδειος ἦτον ἡ μεγαλόψυχος αὕτη διαγωγὴ νὰ μαλακώσῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀχαρίστου τούτου μαθητοῦ, ἐὰν ἦτο δεκτὴ διορθώσεως! Ἀκόμῃ τὴν ἐσπέραν καθ' ἣν ἐμελέτα νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιον τῆς κακίας, ἐζήτει ὁ Ἰησοῦς μὲ τρόπον ἡμερον νὰ τὸν φέρῃ εἰς μετάνοιαν. Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, τοῦ ἔλεγε, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. Καὶ μὲ πόσῃ πραότησῃ δὲν τοῦ ἐλάλησεν ἀκόμῃ καὶ ὅταν ἦλθεν νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του; Φίλε, τοῦ λέγει, διατὶ ἦλθες; Ἰούδα φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεις (4); Ἀλλ' ἡ μεγίστη πασῶν ἀπόδειξις τῆς θερμοτατῆς καὶ ἀνυπερβλήτου ἀγάπης του δὲν εἶναι τὸ ὅτι ἀπέθανεν ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν καὶ ἐπροσφέρθη ἕκουσίως θῦμα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων; Μεγαλητέραν λέγει, ἀγάπην ἀπὸ ταύτην, δὲν ἔχει κανεῖς, παρὰ τὸ νὰ θυσιασθῇ

(1) Λουκ. κ'. 48.

(2) Λουκ. ἦ. 50.

(3) κεφ. στ'. 64.

(4) κεφ. κστ'. 50 Λουκ. κβ', 48.

ὑπὲρ τῶν φίλων του (1). Ὁ δὲ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἤμεθα ἀκόμη ἀμαρτωλοὶ, δηλαδὴ ἐν ᾧ ἤμεθα ἀκόμη ἐχθροὶ του (2).

Ὅτι καὶ ἡ φιλία του ἦτο σταθερά:

Ὅσον ἡ φιλικὴ ἀγάπη του ἦτο κοινὴ πρὸς πάντας, τοσοῦτον καὶ ἡ φιλία του ἦτο τρυφερὰ καὶ σταθερὰ πρὸς τοὺς φίλους του. Λάζαρος ὁ φίλος μας ἀπέθανεν, εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ ὑπάγω νὰ τὸν ἀναστήσω (3) ἡ θεωρία τοῦ τῆρας του καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένη ἰδέα τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας ἐξέβληψαν τὰ δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Ὅθεν ἔκλαυσε, καὶ οἱ περιστάσεις ἔλεγον, ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν. Περὶ δὲ τῶν μαθητῶν του λέγει ὁ Ἰωάννης (4). Καθὼς ἠγάπησε μίαν φοράν τοὺς ἰδικούς του, οὕτω τοὺς ἠγάπα μέχρι τέλους. Ἡ ψυχὴ του ἐθλίβετο μεγάλως ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι εἰς ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους μέχρι τοῦδε ἠξίωσε τῆς φιλίας του μέλλει νὰ τὸν παραδώσῃ. Ἐταράχθη λέγει, τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσιμε (5). Καὶ ἐν ᾧ εὕρισκετο αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὰς δεινотаτάς περιστάσεις, πόσον δὲν ἐφρόντιζε περὶ τῶν φίλων του! Ἐὰν ἐμὲ ζητήτε, ἔλεγεν εἰς τοὺς ἐλθόντας νὰ τὸν συλλάβωσιν, ἄφετε τοὺτους ὑπάγειν (6). Ἀλλὰ καὶ πρὸ ὀλίγων ὥρων τῶν παθῶν του πόσον ἰσχυρὰ ἀπόδειξιν τῆς φιλίας του δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτούς! Ἐφάνητο ὅτι εἶχε λησμονήσει παντάπασι τὸν ἑαυτὸν του, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸ ποδῶν θλιβερά του παθήματα, ὅτι εἶχε λησμονήσει τὸν ἐπονείδιστον καὶ ὀδυνηρότατον θάνατον, ὅστις τὸν ἐπρόσμενε, διὰ νὰ παρηγορήσῃ αὐτούς, νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ, νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ, καὶ νὰ τοὺς προφυλάξῃ ἀπὸ τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. Μὴ ταρασ-

(1) Ἰωάν., ιβ', 13.

(2) Ῥωμ., Σ', 8.

(3) Ἰωάν., ια', 22.

(4) κεφ. ιγ', 1.

(5) Ἰωάν., κεφ. ιγ', 21.

(6) Ἰωάν., ιθ', 8.

σέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά, τοὺς ἔλεγε, μηδὲ δειλιάτω. Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε (1) οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφανούς, πάλιν ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς, τώρα μὲν ἔχετε λύπην, ἀλλὰ πάλιν θέλω σᾶς ἰδεῖν, καὶ θέλει χαρῆ ἡ καρδιά σας, καὶ τὴν χαρὰν ταύτην δὲν θέλει σᾶς πάρει κανεῖς (2). Σᾶς ἀφήνω εἰρήνην, τὴν ἰδικὴν μου εἰρήνην σᾶς ἀφίνω, δὲν τὴν δίδω εἰς ἐσᾶς καθὼς τὴν δίδει ὁ κόσμος, ἅς μὴ ταράττηται ἡ καρδιά σας, μῆτε ἅς δειλιάῃ. Κανεῖς βέβαια ἐὰν δὲν ἔχη καρδίαν ἀπολελιθωμένην, δὲν δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Σωτῆρος, χωρὶς συγχίνησιν τῆς καρδίας καὶ χωρὶς δάκρυα.

Οτι φιλόφρων καὶ εὐπροσήγορος.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο προσέτι πραῦς, φιλόφρων, καὶ εὐπροσήγορος, δὲν ἀπέφευγε τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὑψηλὴ σεμνότης ἡ διαλάμπουσα καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς πράξεις του, ἡ τόσον ἀρμόδιος εἰς τὸν ὅποιον ἔφερε χαρακτῆρα δὲν τὸν ἐμπόδιζεν ἀπὸ τοῦ νὰ συναναστρέφῃται μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ γίνηται κάποτε μέτοχος τῆς ἐκ τινῶν νενομισμένων ἤδη ἐθίμων ἀθώας χαρᾶς. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμον παρευρέθη μετὰ τῶν μαθητῶν του. Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, λέγει ὁ ἴδιος (3) τρώγει καὶ πίνει, καθὼς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἦτον ὑπομονητικὸς καὶ συγκαταβατικὸς πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Ἰουδαίους, οἵτινες ἦσαν τοσοῦτον προκατειλημμένοι ἀπὸ ιδέας βλαβεράς καὶ δεισιδαιμονικᾶς, ὥστε κανεῖς δὲν ἐδύνατο νὰ τοὺς διορθώσῃ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπέμενε μὲ θαυμάσιον ὑπομονὴν τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ ἐλαττώματά των, ἐπαναλαμβάνων συχνάκις τὰς διδασκαλίας του, ποτὲ μὲν μὲ τοῦτον, ποτὲ δὲ μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, διὰ νὰ τὰς κάμῃ σαφεῖς καὶ καταληπτὰς εἰς αὐτοὺς. Καὶ ἂν πάλιν οἱ μαθηταὶ του δὲν ἠδύναντο νὰ κατανοήσωσι τοὺς λόγους του, ἢ ἐδείκνυον κάποιαν ἀξιοκατάκριτον δυ-

(1) Ἰωάν. ιδ'. 2.

(2) Ἰωάν. ιστ'. 22.

(3) Ματθ. ια'. 19.

σπιστίαν εἰς τὴν δύναμιν του, δεικνύει μᾶλλον συμπάθειαν εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοός των, παρὰ ὀργὴν διὰ τὴν ἀπροσεξίαν των. Ὀλιγόπιστοι, τοὺς λέγει εἰς μίαν τοιαύτην περίστασιν (1) Τὶ διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔλαβετε; ἀκόμη δὲν ἐννοεῖται οὔτε ἐνθυμεῖσθε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντάκις χιλίων, οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετράκις χιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἔλαβετε;

Ὅτι εὐθύς καὶ ἀπροσωπόληπτος

Ἦτο προσέτι εὐθύς καὶ ἀπροσωπόληπτος τιμῶν πανταχοῦ τὴν ἀρετὴν ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκετο διὰ τοῦτο ἐπαινεῖ παρρησία καὶ προτείνει ὡς ἀξιολύμητον παράδειγμα τὴν θεοσεβειαν τοῦ ἐθνικοῦ Ἑκατοντάρχου. Ἀμὴν, λέγω, (2) ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστην εὑρον· ὦ γυναῖ, λέγει καὶ πρὸν τὴν ἐθνικὴν Χανααναίαν. Μεγάλῃ σου ἡ πίστις, γεννηθήτω σοι, ὡς θέλεις· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐρωτοῦντα νεανίσκον, τί νὰ κάμῃ διὰ νὰ κληρονομήσῃ ζωὴν αἰώνιον, μὲ ὅλον ὅτι εἶχεν ἀκόμη τοιαῦτα ἐλαττώματα, τὰ ὅποια τὸν ἐμπόδιζον ἀπὸ τοῦ νὰ γένη ἀξιὸς μαθητῆς του, ἐμβλέψας, λέγει (3), αὐτῷ· ἠγάπησεν αὐτόν, εὐηρεστήθη δηλαδὴ εἰς τὸ μέγα σέβας, τὸ ὅποσον εἶχεν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ γένη μακάριος. Ἀπὸ ὅλους τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τοῦ Σωτῆρος ἐξήστραπτε νὰ εἴπω οὕτως, ἡ εὐλικρίνεια καὶ ἡ χρηστότης ποτὲ δὲν ἀπέκρουσεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, ὅσον προληπτικοί, δειλοὶ, καὶ ἄτολμοι, καὶ ἂν ἦσαν, ποτὲ δὲν ἀπέκρουσεν, οὐδὲ ἐζήτησε νὰ σμικρύνῃ τοὺς ἐπικειμένους εἰς αὐτοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τοὺς ἔλεγε σαφῶς καὶ καθαρῶς· ἰδοὺ σὰς στέλλω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· δι' ἐμὲ θέλουσι σὰς ἐνάξει ἐνώπιον Ἡγεμόνων καὶ Βασιλέων, διὰ τὸ ὄνομά μου θέλετε μισηθῆ ὑπὸ πάντων καὶ καταδιωχθῆ (4). Περὶ ἑαυτοῦ δὲ τοὺς ἔλεγεν (5), ὅτι πρέπει νὰ

(1) Ματθ. ιστ', 8.

(2) Ματθ: ἡ 10

(3) Μαρκ: ι. 12

(4) Ματθ. ι. 16, 18, 22

(5) Λουκ. θ', 22.

πάθη πολλά ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ καταδικασθῆ καὶ νὰ θανατωθῆ· οὐδὲ τοὺς ψευδεῖς ιδέας ἔχοντας περὶ τῆς δόξης του, καὶ διὰ τοῦτο θέλοντας νὰ τὸν ἀκολουθῶσιν δὲν ἀφίνει εἰς τὴν ἀπάτη των, ἀλλὰ τοὺς λέγει παρρησίᾳ » ὅστις θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, πρέπει νὰ ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ λάβῃ ἐπάνω του τὸν σταυρὸν του (1). Αἱ Ἀλώπεκες ἔχουσι φωλεοὺς, καὶ τὰ πτεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει τοῦ κεφαλῆν κλίνη (2). Καὶ τοὺς λόγους του ἐβεβαίωσε διὰ τῶν πραγμάτων, διότι διέζησεν εἰς ἄκραν πενίαν μὴ ἔχων μίτε γῆν μίτε οἰκίαν, ἀλλὰ τρεφόμενος ἀφ' ὅσα προαιρετικῶς ἐπρόσφερον εἰς αὐτὸν οἱ διδασκόμενοι ὑπ' αὐτοῦ· ὑπέφερον ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πενίας, τὴν καῦσιν, τὸ ψύχος, τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸν κόπον, περιοδεύων πάντοτε πεζός, καὶ περιπατῶν περὶ πλήρη μεσημβρίαν, μ' ὄλον ὅτι ἔζη εἰς κλίμα τόσον θερμόν· ποτὲ δὲν ἔκαμε θαῦμα πρὸς ἰδίαν του ἀνάπαυσιν! Ποτὲ δὲν ἐφάνη γελῶν, τόσον ἦτον ἐμβριθῆς καὶ σεμνός! Τοὺς ἀμαρτωλοὺς ὅμως, ὅσοι μετενόουν εὐλιχρινῶς ἐδέχετο μετὰ πραότητος, καὶ συνέτρωγε μετ' αὐτῶν· ἀλλὰ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀμετανοήτους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς ὑποκριτὰς, καθὼς ἦσαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἤλεγχεν αὐστηρῶς ἂν καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ, τὸ θανατηφόρον μῖσος των (3)· ἐν ᾧ ὅμως ἐκάκιζε τὰς πράξεις των, ἐσέβετο τὸ ὑπουργημα των, καὶ προέτρπε τὸν λαὸν νὰ πείθεται εἰς τὴν διδασκαλίαν των, διότι αὐτοὶ εἶχον τὴν νόμιμον ἐξουσίαν τοῦ διδάσκειν· ὑπετάσσετο εἰς τὰς καθεστῶσας ἀρχάς, καὶ ἐπλήρνε τοὺς φόρους.

Ἅτις ἄρα ταπεινός.

Ὅλοι δὲ αὗται αἱ ἀρεταὶ ἐλαμπρύνοντο τελευταῖον ἀπὸ τὴν μεγίστην ταπείνωσιν· δὲν ἐνόμισεν ἀρπαγμὸν τὸ ὅτι ἦτον ἴσα μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐκένωσεν ἑαυτὸν, δηλαδὴ ἐταπεινώθη τοσοῦτον.

(1) Ματθ. ις'. 14

(2) Λουκ θ'. 58

(3) Λουκ. ιδ'. 33

(4) Ματθ. κεφ. κη'.

ὥστε ἔλαβε δούλου μορφήν, καὶ ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ υἱὸν ἀνθρώπου, τὸ ὅποιον ἐσήμαινεν ἄνθρωπον κοινὸν καὶ ἐκ ταπεινοῦ γένους, ὡς ἐφαίνεται· ἐγὼ ἦλθον ἔλεγε (1) νὰ ὑπηρετήσω, καὶ ὄχι νὰ ὑπηρετηθῶ, καὶ νὰ δώσω τὴν ψυχὴν μου λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

Ὅλα τοῦ τὰ θαύματα ἀπέδιδε μᾶλλον εἰς τὸν οὐράνιον τοῦ πατέρα ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν, παρὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ υἱός, λέγει (2) δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ κάμῃ τίποτε, ἐὰν μᾶτι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιῶντα. Ἡ ἐμὴ διδαχὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμφαντός με (3). ὁ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα (4). ἐγὼ οὐ ζῆτῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με Πατρός (5). τελευταῖον ὀλίγας ὥρας πρὸ τῶν παθῶν τοῦ ἔδωκε τὴν μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς ἀκρας τοῦ ταπεινώσεως, συγκαταβάς νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τὸ ὅποιον εἶναι τὸ ἔργον τῶν ἐλαχίστων ὑπηρετῶν (6). διότι δὲν ἐζήτηε ποτὲ τὴν ἰδίαν τοῦ δόξαν, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρός του, ὅστις τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον. Τοιούτων ὑψηλῶν ἀρετῶν παραδείγματα μᾶς ἀφῆκεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ προτρέπει ὅλους τοὺς ἀληθινὸς ὑπαδούς του νὰ γίνωνται μιμηταὶ αὐτῶν Μιμηταὶ μου γίνεσθε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΒ΄.

Περὶ τῆς διδαχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πρῶτον περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκογενίας.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκτελῶν τσαῦτα θαύματα καὶ πράττων τοιαύτας ἀρετὰς ἐθαυμάζετο ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἠκολούθουν

(1) Ματθ. κ'. 28

(2) Ἰωάν. ε'. 19.

(3) Ἰωάν. ζ'. 26.

(4) Ἰωάν. ιδ'. 10

(5) Ἰωάν. ε'. 30

(6) Ἰωάν. ιγ'. 5.

αὐτὸν ἄπειρα πλήθη (1)· ἐδίδασκε δὲ πολλάκις μὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, ὅπου συνηθροίζοντο οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ νὰ προσεύχωνται, νὰ ἀναγινώσκωσι τὰς ἀγίας Γραφάς, καὶ νὰ ἀκούωσι τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν παρὰ τῶν Γραμματέων καὶ Διδασκάλων· συχνάκις δὲ, ἐδίδασκε καὶ εἰς τὴν παραλίαν, καὶ ἔξω εἰς τοὺς ἀγρούς κατὰ τὴν περίστασιν (2). πᾶς λόγος αὐτοῦ ἦτον διδασκαλία ὠφελιμωτάτη. Καὶ δὲν ἐλάλει καθὼς οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι (3), ἀλλ' ὡς ἔχων ἐξουσίαν, καὶ ὅμως ἐλάλει ἐνταυτῷ ἀπλῶς καὶ οἰκείως, διὰ νὰ ἐννοῆται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπλουστέρους (4)· κἄποτε μετεχειρίζετο ἐπίτηδες παραβολὰς καὶ αἰνίγματα, διὰ νὰ μὴ τὸν ἐννοῶσιν ὅσοι ἦσαν ἀνάξιοι διὰ τὴν διαστροφὴν τῶν ἡθῶν των. Ἰδοὺ τὸ κεφάλαιον τῆς διδασκαλίας του· ἔλεγεν ὅτι εἶναι ὁ Μεσσίας ἢ ὁ Χριστὸς ὁ ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐπιθυμούμενος καὶ προσδοκώμενος (5), ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν προκεκηρυγμένος (6), καὶ ὅτι ἦλθεν ὄχι διὰ νὰ καταλύσῃ τὸν τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν πληρῶσῃ (7)· Ὅτι ἡ αἰώνιος ζωὴ ὑφίσταται εἰς τοῦτο, εἰς τὸ νὰ γνωρίζωμεν ἓνα μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστὸν (8)· μᾶς διδάσκει, ὅτι εἶναι πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ πρέπει νὰ προσκυνῆται καὶ νὰ λατρεύηται ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ (9)· μᾶς ἀπεκάλυψε πρὸς τοῦτους ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος δηλαδὴ Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ (10)· ὅτι οὔτε λέγει, οὔτε πράττει τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔλαβε πάντα παρὰ τοῦ πατρὸς του, ὅστις δεικνύει εἰς αὐτὸν

(1) Ματθ. 8'. 25.

(2) Ματθ. 13'. 3.

(3) Ματθ. 23'. 29.

(4) Ματθ. 23'. 12.

(5) Ἰωάν. 1'. 46.

(6) Ἰωάν. 1'. 56.

(7) Ματθ. 5'. 17.

(8) Ἰωάν. 1'. 3.

(9) Ἰωάν. 14'. 24.

(10) Ἰωάν. 1'. 16.

πάντα ὅσα κάμνει, καὶ τοῦ δίδει πάντα, ὅσα ἔχει (1), ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ του εἶναι ἐν (2), ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπεται ὅτι εἶναι Θεὸς καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ του, καὶ ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς Θεὸς ἴσος μὲ τὸν Πατέρα του· εἶπεν ὡσαύτως εἰς τοὺς Ἀποστόλους του, ὅτι θέλει τους ἀποστείλει τὸν Παράκλητον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ὁποῖον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς (3)· ἐπρόσθεσε δὲ, ὅτι θέλει λάβει ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του, διότι ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ εἶναι ἰδικά του (4)· καὶ ὅτι καὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἐν (5). Τρεῖς, λέγει ἡ Γραφή, τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσί· τοῦτο ἐδήλωσε σαφέστατα καὶ ὅτε διέταξε τοὺς Ἀποστόλους του, νὰ βαπτίζωσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅλον τὸν κόσμον, δεικνύων διὰ τούτου, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἴσοι, καθ' ὅτι θέλει νὰ καθιερόνωνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν Θεὸν ἐπ' ὀνόματι τούτων τῶν τριῶν προσώπων· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεὸς ἀληθὴς ὡς εἶπομεν, ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐν ταυτῷ· διὰ τοῦτο ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὸν (6), καὶ ὅτι ἦλθεν ὄχι διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἰδίον του θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν Πατρὸς (7), τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀρμόσῃ εἰς αὐτὸν, παρὰ ὡς ἄνθρωπον· καὶ ἔτι σαφέστερον ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐν ᾧ λέγει, ὅτι κἀνεὶς δὲν ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν εἰμὴ ἐκεῖνος, ὅποῖος κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ (8).

(1) Ἰωάν. κεφ. εἰ. 19 κτλ.

(2) Ἰωάν. κεφ. εἰ. 31.

(3) Ἰωάν. εἰ. 26.

(4) Ἰωάν. κεφ. ις'. 14, 15.

(5) Α' Ἐπιστολ. Ἰωάν. κεφάλ. εἰ. 7.

(6) Ἰωάν. ιδ'. 28.

(7) Ἰωάν. στ'. 38.

(8) Ἰωάν. γ'. 13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ.

Περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. (I)

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς διδάσκει, ὅτι ἡἐνανθρώπησις του εἶναι ἡ σαφεστάτη ἀπόδειξις τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης, ἐπειδὴ λέγει, τοσοῦτον ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωκε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, διὰ νὰ μὴ χαθῆ πᾶς ὅστις πιστεύει εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον (2). εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς (3). ἴθην ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ μόνη σπουδὴ μας καὶ τὸ μόνον ἀναγκαῖον εἰς ἡμᾶς εἶναι, νὰ προσκολωμέθα εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ὅλος ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅλα ὅσα μᾶς διδάσκει εἰς τὰς ἀγίας γραφὰς ἀναφέρονται εἰς ταύτας τὰς δύο ἐντολάς: (3). Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου· αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ μεγίστη ἐντολή. Ἡ δευτέρα δὲ ὁμοία μὲ αὐτὴν εἶναι, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν (4). καὶ πλησίον μας εἶναι πᾶς ἄνθρωπος, ἔστω καὶ ξένος καὶ ἄπιστος ἀκόμη (5). ὅταν δὲ ἀγαπῶμεν οὕτω τὸν πλησίον θέλομεν φέρεσθαι πρὸς αὐτὸν, καθὼς θέλομεν νὰ φέρωνται οἱ ἄλλοι πρὸς ἡμᾶς, καὶ θέλομεν μεταχειρίζεσθαι τὸ αὐτὸ μέτρον δι' αὐτὸν, τὸ ὅποιον ταχειρίζομεθα καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας· θέλομεν τοῦ συγχωρεῖ τὰ σφάλματά του, καθὼς θέλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ συγχωρῶσιν ἄλλοι τὰ ἐδικά μας· δὲν θέλομεν ἐξελέγχει τὰ ἐλαττώματά του, διότι ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τοιαῦτα ἢ καὶ μεγαλύτερα· δὲν θέλομεν τὸν κατακρίνει ποτὲ, καθὼς δὲν θέλομεν νὰ κατακρίνωσι καὶ ἡμᾶς ἄλλοι· ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν θέλομεν κάμει ποτὲ εἰς ἄλλον, ὅτι δὲν εὐχαριστοῦμεθα νὰ κάμῃ ἄλλος πρὸς ἡμᾶς· ἀλλὰ ὅσα θέλομεν νὰ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα πρέπει καὶ ἡμεῖς

(1) Ἰωάν. γ'. 16.

(2) Λουκ. ι'. 28

(3) Ματθ. ιγ'. 33

(4) Μάρκ. ιβ'. 9

(5) Λουκ. ι'. 39

(6) Ματθ'. ια'. 212